

RIKETS VAPEN OCH FLAGGA

BETÄNKANDE AVGIVET
AV INOM JUSTITIEDEPARTEMENTET
TILLKALLAD UTREDNINGSMAN

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966

Kronologisk förteckning

1. Svensk ekonomi 1966—1970. Esselte. 294 s. F1.
2. Export och import 1966—1970. Bilaga 1. Esselte. 82 s. F1.
3. Yrkesutbildningen. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 586 s. E.
4. Ny myntserie. Beckman. 87 s. F1.
5. Internationellt freds forskningsinstitut i Sverige. Norstedt & Söner. 61 s. U.
6. Förenklad statsbidragsgivning till hälso- och sjukvården. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 157 s. S.
7. Utsökningsrätt IV. Esselte. 147 s. Ju.
8. Tillgången på arbetskraft 1960—1960. Bilaga 2. Esselte. 67 s. F1.
9. Omsoigt om psykiskt utvecklingshämmande. Esselte. 187 s. S.
10. Handelns arbetskrafts- och investeringsbehov från till 1970. Esselte. 82 s. F1.
11. Tygförvaltningens centrala organisation. Svenska Reproduktions AB. 164 s. Fö.
12. Renbetesmarkerna. Svenska Reproduktions AB. 273 s. + 1 kartbilaga. Jo.
13. Utvecklingstendenser inom undervisning, hälso- och sjukvård samt socialvård 1966—1970. Bilaga 6. Esselte. 51 s. F1.
14. Ny hyreslagstiftning. Norstedt & Söner. 473 s. Ju.
15. Undersökning angående hyressplittningen. AB Kopia. 205 s. Ju.
16. Ny folkbokföringsförordning m. m. Esselte. 241 s. F1.
17. Arbetspromemorior i författningsfrågan. Esselte. 94 s. Ju.
18. Strategi i väst och öst. Esselte. 174 s. Fö.
19. Statliga betänkanden 1961—1965. Kihlström. 170 s. F1.
20. Decentralisering av naturalisationsärenden m. m. Norstedt & Söner. 50 s. Ju.
21. Oljebranschen. Esselte. 71 s. F1.
22. Lagstiftning mot radiostörningar. Esselte. 91 s. H.
23. Markfrågan I. Norstedt & Söner. 330 s. Ju.
24. Markfrågan II. Bilagor. Norstedt & Söner. 231 s. Ju.
25. Sällskapsresor. Hæggeström. 229 s. H.
26. Bostadsarrende m. m. Esselte. 247 s. Jo.
27. Skeppsholmens framtida användning. Kihlström. 114 s. + 1 utviksblad. Fö.
28. Läkemedelsförmånen. Beckman. 228 s. S.
29. Atomansvarighet III. Norstedt & Söner. 391 s. Ju.
30. Den framtida jordbrukspolitiken. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 361 s. Jo.
31. Den framtida jordbrukspolitiken. B. Esselte. 411 s. Jo.
32. Kommunerna och ungdomen. Esselte. 214 s. S.
33. Friluftslivet i Sverige. Del III. Anläggningar för det rörliga friluftslivet m. m. Svenska Reproduktions AB. 248 s. K.
34. Luftfartsverkets ekonomi och organisation. Esselte. 134 s. K.
35. Militärsjukvården. Esselte. 196 s. Fö.
36. Vägfraktavtalet I. Norstedt & Söner. 197 s. Ju.
37. De statliga undervisningsjukhusens organisation. Esselte. 132 s. S.
38. Utsökningsrätt V. Esselte. 81 s. Ju.
39. Lagstiftning om elektriska anläggningar. Esselte. 153 s. H.
40. Arbetspsykologisk verksamhet. Hæggeström. 116 s. E.
41. Fordonskombinationer. Esselte. 259 s. K. Utkommer senare.
42. Konsumtionskrediter i Sverige. Esselte. 274 s. F1.
43. Vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever. Kihlström. 85 s. S.
44. Bostadspolitiskt kreditstöd. Esselte. 474 s. I.
45. Aktiv åldringsvård och handikappvård. Esselte. 42 s. S.
46. Jaktstadgan m. m. Svenska Reproduktions AB. 248 s. Jo.
47. Ungdomens förenings- och fritidsliv. Esselte. 302 s. E.
48. Prissamverkan och konkurrens. Esselte. 278 s. H.
49. Lantbruksnämndernas nya organisation m. m. Svenska Reproduktions AB. 405 s. + 1 utviksblad. Jo.
50. Smittskyddslagstiftning. Kihlström. 210 s. S.
51. Framtidsperspektiv för svensk industri 1965—1980. Bilaga 4. Esselte. 184 s. F1.
52. Skoglig forskning. Svenska Reproduktions AB. 132 s. Jo.
53. Värdesäkkring av trafiklivräntor. Esselte. 138 s. F1.
54. Yrkesskadeförsäkkring. Esselte. 343 s. S.
55. Skolgång borta och hemma. Kihlström. 390 s. E.
56. Svensk säkerhetspolitik. Esselte. 153 s. Fö.
57. Centralt statligt personalutbildningsorgan. Kihlström. 112 s. C.
58. Militärtandvården. Esselte. 115 s. Fö.
59. Remissyttrandet över 1965 års långtidsutrednings huvudrapport. Esselte. 253 s. F1.
60. Offentlighet och sekretess. Berlingska Boktryckeriet, Lund. Ju. Utkommer senare.
61. Offentlighet och sekretess. Bilagor. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 287 s. Ju. Utkommer senare.
62. Rikets vapen och flagga. Norstedt & Söner. IV + 106 s. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966:62

Justitiedepartementet

RIKETS VAPEN OCH FLAGGA

BETÄNKANDE AVGIVET AV INOM JUSTITIEDEPARTEMENTET
TILLKALLAD UTREDNINGSMAN

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

STOCKHOLM 1966

Innehåll

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet ..	1
Författningsförslag m. m.	2
1) Förslag till lag om rikets vapen	2
2) Förslag till lag angående rikets flagga	4
3) Förslag till lag om ändring i lagen den 2 december 1960 (nr 646) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar	6
4) Förslag till kungörelse angående allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning	7
5) Förslag till kungörelse angående färgerna i rikets flagga	9
6) Förslag till förteckning över svenska statseblem samt officiella märken och stämplar	10
Direktiven	17
<i>Motiv</i>	
I <i>Rikets vapen</i>	20
Inledning	20
Gällande bestämmelser	21
Framställningar	23
Direktiven	27
Danska bestämmelser	27
Norska bestämmelser	28
Utredningsmannen	29
Vapenbeskrivningen	29
Riksvapnets användning inom statsverksamheten	34
Riksvapnets användning av enskilda	37
II <i>Rikets flagga</i>	38
Om bruket att flagga	38
Allmänna flaggdagar	40
Framställningar	40
Svenska bestämmelser	43
Danska »	44
Finska »	44
Isländska »	44
Norska »	45
Utredningsmannen	45
Flaggningsplikten	45
De särskilda allmänna flaggdagarna	47
Tillfälliga flaggdagar	52
Vissa andra frågor rörande flaggan	54
Flagga och fana	54
Flaggans proportioner	57
Flaggans färger	59

Den tretungade flaggans användning utanför krigsmakten	65
Utredningsmannen	66
Tillvägagångssättet vid flaggning	69
III <i>Rikets höghetstecken</i>	71
Utredningsmannen	72
Straffrättsligt skydd för FN-flaggan	77
IV <i>Förteckning över svenska statseblem samt officiella märken och stämplrar, som avses i Pariskonventionen den 20 maj 1883 för skydd av den industriella äganderätten m. m.</i>	80
Utredningsmannen	82
Speciell motivering	87
Sammanfattning	93
Litteraturförteckning	97
<i>Bilaga 1</i> Färgbestämning av svenska flaggor och flagglikare	99
<i>Bilaga 2</i> Lag den 15 maj 1908 om rikets vapen	104
<i>Bilaga 3</i> Lag den 22 juni 1906 angående rikets flagga	105

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Genom beslut den 15 december 1961 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla en sakkunnig för att verkställa utredning angående rikets vapen och flagga m. m.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen den 2 februari 1962 dåvarande presidenten i hovrätten för Övre Norrland Mauritz Wijnbladh att såsom sakkunnig verkställa utredningen.

Att såsom experter biträda utredningsmannen förordnades den 23 januari 1964 ambassadören G. Engzell, konteramiralen E. af Klint, avdelningschefen, numera överingenjören R. Ohlon, förste antikvarien N. L. Rasmusson, statsheraldikern C. G. U. Scheffer, docenten F. H. Seitz, förste intendenten Svante Svärdström och patenträttsrådet C. Uggla.

Utredningsmannen har under utredningsarbetet samrått, förutom med de tillkallade experterna, med statens heraldiska nämnd.

Sedan utredningsarbetet numera slutförts, får utredningsmannen vördsam samt överlämna av motiv åtföljda förslag till

- 1) lag om rikets vapen
- 2) lag angående rikets flagga
- 3) lag om ändring i lagen den 2 december 1960 (nr 646) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar
- 4) kungörelse angående allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning
- 5) kungörelse angående färgerna i rikets flagga
- 6) förteckning över svenska statseblem samt officiella märken och stämplar.

Från vissa i betänkandet intagna ståndpunkter ha avvikande uppfattningar uttalats inom heraldiska nämnden eller bland de särskilt tillkallade experterna och då omnämnts vid hithörande motivuttalanden.

Stockholm den 16 maj 1966.

MAURITZ WIJNBADH

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG M. M.

1) Förslag

till

Lag om rikets vapen

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Rikets vapen äro två, stora riksvapnet och lilla riksvapnet.

2 §.

Stora riksvapnet består av en genom ett utböjt kors av guld kvadrerad, med en kunglig krona krönt sköld med hjärtsköld.

Huvudsköldens fyra fält äro blå, första och fjärde fälten med tre kronor av guld, två över den tredje, samt andra och tredje fälten med tre av vågskuror bildade ginbalkar av silver, överlagda med ett krönt lejon av guld med röd tunga samt röda tänder och klor.

Hjärtskölden är kluven. Första fältet är styckat av blått, silver och rött samt belagt med en vase av guld. Andra fältet är blått med en i vatten stående bro i tre spann med två krenelerade torn, allt av silver. I fältets övre del är Karlavagnens stjärnbild och under denna en örn med vänstervänt huvud och sänkta vingar, gripande ett blixtknippe, allt av guld.

Huvudskölden omgives av serafimerordens insignier.

Sköldhållare äro två med kungliga kronor krönte tillbakaseende lejon av guld med klivna svansar samt röda tungor, tänder och klor. Lejonerna stå på ett postament av guld.

Det hela omgives av ett med en kunglig krona krönt hermelinsfodrat vapentält av purpur med guldfrans, uppbundet med tofsprydda guldband.

Stora riksvapnet må brukas även utan ordensinsignier, sköldhållare och vapentält, med allenast ordensinsignier eller med allenast ordensinsignier och sköldhållare, därvid postamentet må uteslutas.

3 §.

Lilla riksvapnet utgöres av en med en kunglig krona krönt blå sköld med tre kronor av guld, två över den tredje.

Skölden omgives av serafimerordens insignier.

Sköldhållare äro två med kungliga kronor krönta tillbakaseende lejon av guld med kluvna svansar samt röda tungor, tänder och klor. Lejonen stå på ett postament av guld.

Lilla riksvapnet må brukas även utan ordensinsignier och sköldhållare, med allenast ordensinsignier eller med allenast sköldhållare, därvid postamentet må uteslutas.

4 §.

Stora och lilla riksvapnet må föras av Konungen och medlemmar av konungahuset.

Stora riksvapnet må i övrigt användas endast av statsdepartementen, riksdagen, högsta domstolen, regeringsrätten och Sveriges beskickningar så ock, på sätt Konungen i kommandoväg bestämmer, inom krigsmakten.

Lilla riksvapnet må användas av andra statliga myndigheter och institutioner än i andra stycket sägs. Myndigheten eller institutionen må därvid till vapnet foga ett dess verksamhet symboliserande emblem.

Ej må någon eljest utan vederbörligt tillstånd av Konungen eller myndighet Konungen förordnat offentligen använda stora eller lilla riksvapnet, där ej fråga är om tillfällig dekorativ utsmyckning vid högtids- eller festtillfällen inom konungahuset eller nationen.

Konungen äger meddela närmare föreskrifter rörande omfattningen av den i andra och tredje styckena avsedda användningen av rikets vapen.

5 §.

Brukar någon offentligen stora eller lilla riksvapnet i strid mot vad i 4 § sägs, dömes till böter högst 500 kronor.

Samma lag vare, där någon håller till salu eller offentligen brukar stora eller lilla riksvapnet, där vapnets framställning i väsentliga delar skiljer sig från vapenbeskrivningen i 2 och 3 §§.

Denna lag träder i kraft den 196 , dock må redan befintligt riksvapen, som ingår som dekorativ utsmyckning av byggnad, bestå ändå dess användning strider mot vad i 4 § är stadgat, därest vapnet icke utan olägenhet kan avlägnas. Genom lagen upphäves lagen den 15 maj 1908 (nr 65) om rikets vapen.

2) Förslag
till
Lag angående rikets flagga

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Svenska flaggan är blå med gult kors.
Korset skall vara vinkelrätt ställt mot flaggans kanter.

2 §.

Flaggan föres dels såsom tvärskuren och dels såsom tretungad.
Å den tvärskurna flaggan skall hela bredden förhålla sig till hela längden som 10 till 16. I övrigt skola de inbördes måtten vara: vartdera av de båda inre fältens bredd 4 och längd 5; vartdera av de båda yttre fältens bredd 4 och längd 9; korsarmarnas bredd 2.

Å den tretungade flaggan skall hela bredden förhålla sig till hela längden med tungor som 10 till 20. I övrigt skola de inbördes måtten vara: vartdera av de båda inre fältens bredd 4 och längd 5; vartdera av de båda yttre fältens bredd 4 och längd, tungorna oräknade, 5; tungornas längd 8; korsarmarnas bredd 2. Ej må de yttre tungornas ytterkanter bilda vinkel med flaggans över- eller underkant.

3 §.

Flaggans blå och gula färger skola vara av den nyans, varom närmare föreskrifter meddelas av Konungen.

4 §.

Konungen och med Hans tillstånd medlem av konungahuset må föra tretungad flagga med eller utan stora eller lilla riksvapnet å vitt fält i korsets mitt.

5 §.

Statsdepartementen, riksdagen, högsta domstolen, regeringsrätten och Sveriges beskickningar föra tretungad flagga.

6 §.

Inom krigsmakten föres tretungad flagga såsom örlogsflagga på sätt Konungen i kommandoväg bestämmer.

7 §.

I övrigt flaggas med tvärskuren flagga.

8 §.

För utmärkande av befäl må i örlogsflagga vissa tecken föras i övre inre fältet enligt bestämmelser som Konungen i kommandoväg meddelar.

9 §.

Flagga må ej i vidare mån än som följer av 4 och 8 §§ föras med märken, bokstäver eller andra tecken.

10 §.

Den som brukar tretungad flagga, där sådan icke må föras, eller brukar flagga, därå obehörigen anbragts märke, bokstav eller annat tecken, eller till salu håller flagga, vilken icke håller de i 2 § bestämda inbördes måtten eller som till färgen uppenbarligen skiljer sig från vad i 3 § föreskrives, dömes till böter högst 500 kronor.

Vad sålunda är stadgat avser varje flagga, vari ett mot kanterna vinkelrätt ställt gult kors är anbragt på blå botten, evad flaggan är avsedd att hissas eller att föras som fana eller standar.

Denna lag träder i kraft den 196 . Genom lagen upphäves lagen den 22 juni 1906 (nr 55) angående rikets flagga.

3) Förslag

till

Lag om ändring i lagen den 2 december 1960 (nr 646) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 2 december 1960 om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar skall hava följande ändrade lydelse samt att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 1 a §, av nedan angiven lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

1 a §.

Vad i 1 § är stadgat skall ifråga om de internationella, mellanfolkliga organisationer, varom Konungen det förordnat, äga motsvarande tillämpning i avseende å organisationens vapen, flagga och annat dess emblem så ock benämning på organisationen eller förkortning för denna benämning.

2 §.

Bryter någon uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, mot vad 1 § stadgas, straffes med dagsböter, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff.

2 §.

Bryter någon uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, mot vad i 1 eller 1 a § stadgas, straffes med dagsböter, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff.

Denna lag träder i kraft den

196 .

4) Förslag

till

Kungörelse angående allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Å svenska staten här i riket tillhöriga eller av svenska staten disponerade byggnader, inrymmande statliga myndigheter och institutioner, så ock vid Sveriges beskickningar och lönade konsulat, skall å nedannämnda allmänna flaggdagar sådan svensk flagga vara hissad, som av myndigheten eller institutionen enligt vad därom är stadgat må begagnas.

2 §.

Allmänna flaggdagar äro

Nyårsdagen

den 28 januari; H. K. H. Kronprinsens namnsdag

Påskdagen

den 30 april; H. K. H. Kronprinsens födelsedag

den 1 maj

Pingstdagen

den 6 juni; H. M. Konungens namnsdag samt Svenska flaggans dag

den 11 november; H. M. Konungens födelsedag

Juldagen; så ock

dag för val i hela riket till riksdagens andra kammare.

3 §.

Där det vid andra tillfällen än i 2 § sägs finnes påkallat att flaggning i den omfattning och med sådan flagga, som i 1 § avses, äger rum, bestämme Konungen eller myndighet Konungen förordnat om sådan flaggning.

4 §.

Finnes för särskilt fall påkallat att inom viss ort här i riket flaggning äger rum å byggnader, som i 1 § avses, bestämme därom för Stockholm Konungen eller myndighet Konungen förordnat och eljest vederbörande landshövding.

5 §.

Å statlig myndighets eller institutions byggnad må efter bestämmande av myndighetens eller institutionens chef flaggning äga rum på dag, som för myndigheten eller institutionen är av särskild betydelse.

6 §.

Flaggan hissas under månaderna mars—oktober klockan 8 och under månaderna november—februari klockan 9 samt nedhalas vid solens nedgång, dock senast klockan 21.

7 §.

Riksdagen lärer jämväl flagga å sina byggnader i enlighet med vad nu sagts.

8 §.

För krigsmakten gäller därjämte vad om flaggning kan vara eller bliva i kommandoväg stadgat.

Denna kungörelse träder i kraft den

196 .

5) Förslag

till

Kungörelse angående färgerna i rikets flagga

Kungl. Maj:t har med stöd av 3 § lagen den 196 angående rikets flagga funnit gott stadga som följer.

1 §.

De i lagen angående rikets flagga angivna färgerna skola vara av sådan nyans, att jämlikt det kolorimetriska standardreferenssystemet enligt CIE 1931 vid belysning med standardljuskälla C med en infallsvinkel mot ytan av 45° och observation vinkelrätt mot den belysta ytan följande luminansfaktorer Y och kromaticitetskoordinater x och y erhållas, nämligen för den blå färgen $Y = 8.5$; $x = 0.200$ och $y = 0.207$ samt för den gula färgen $Y = 44.1$; $x = 0.464$ och $y = 0.453$. Det förutsättes härvid, att värdet av luminansfaktorn Y för magnesiumoxid är $= 100$.

2 §.

Tillverkare och försäljare av flaggor äge att för kontroll av att de i flaggduksmaterial förekommande blå och gula färgnyanserna äro i enlighet med i 1 § angivna värden till statens provningsanstalt insända materialprov tillika med varudeklaration och redogörelse för använda färger och för infärgningsförfarandet.

3 §.

Provningsanstalten skall i sitt yttrande över resultatet av verkställd kontroll jämväl uttala sig om färgbeständigheten hos de insända materialproven.

4 §.

Tillverkare och försäljare av flaggor äge ock hos statens provningsanstalt utbekomma genom provningsanstaltens försorg anskaffade prov å färger, vilka hålla de i 1 § angivna värdena.

Denna kungörelse träder i kraft den 196 .

Genom densamma upphäves kungörelsen den 18 september 1908 (nr 119) angående likare å mönsterfärger för rikets flagga.

6) Förslag

till

Förteckning över svenska statsemlen samt officiella märken
och stämplor

Sveriges riksvapen och flagga samt officiella kontroll- och garanti-märken och -stämplor

anmälda i anslutning till art. 6 ter i den i London år 1934 reviderade Pariskonventionen till skydd för den industriella äganderätten.

Riksvapen och flagga

Rikets vapen äro två, stora riksvapnet och lilla riksvapnet.

Stora riksvapnet I

Stora riksvapnet består av en genom ett utböjt kors av guld kvadrerad, med en kunglig krona krönt sköld med hjärtsköld.

Huvudsköldens fyra fält äro blå, första och fjärde fälten med tre kronor av guld, två över den tredje, samt andra och tredje fälten med tre av vågskuror bildade ginbalkar av silver, överlagda med ett krönt lejon av guld med röd tunga samt röda tänder och klor.

Hjärtskölden är kluven. Första fältet är styckat av blått, silver och rött samt belagt med en vase av guld. Andra fältet är blått med en i vatten stående bro i tre spann med två krenelerade torn, allt av silver. I fältets övre del är Karlavagnens

Les armoiries et drapeaux d'état, signes et poinçons officiels de contrôle et de garantie de Suède

notifiés par application de l'article 6 ter de la Convention de Paris, révisée à Londres en 1934, visant un union pour la protection de la propriété industrielle.

Armoiries et drapeaux

Les armes de Suède sont deux, les grandes armes et les petites armes.

Les grandes armes de Suède I

Écartelé : aux 1 et 4 d'azur à trois couronnes d'or (2 et 1); aux 2 et 3 d'azur à trois barres ondées d'argent, au lion d'or, couronné du même, armé, lampassé et denté de gueules, brochant sur les barres. A la croix patté d'or, brochant sur l'écartelé. L'écu est timbré d'une couronne royale.

Sur le tout, parti : a) tiercé en bande d'azur, d'argent et de gueules à la gerbe heraldique d'or, brochant sur le tiercé; b) d'azur au pont de trois arches sommé de deux tours crénelées et jeté sur une rivière ondée, le tout d'argent, accompagné

stjärnbild och under denna en örn med vänstervänt huvud och sänkta vingar, gripande ett blixtknippe, allt av guld.

Huvudskölden omgives av serafimerordens insignier.

Sköldhållare äro två med kungliga kronor krönta tillbakaseende lejon av guld med kluvna svansar samt röda tungor, tänder och klor. Lejonnen stå på ett postament av guld.

Det hela omges av ett med en kunglig krona krönt hermelinsfoderat vapentält av purpur med guldfrens, uppbundet med tofsprydda guldband.

Stora riksvapnet II

Såsom beskrivet under I men utan ordensinsignier, sköldhållare och vapentält, med allenast ordensinsignier eller med allenast ordensinsignier och sköldhållare, därvid postamentet må uteslutas.

Lilla riksvapnet III

Lilla riksvapnet utgöres av en med en kunglig krona krönt blå sköld med tre kronor av guld, två över den tredje.

Skölden omgives av serafimerordens insignier.

Sköldhållare äro två med kungliga kronor krönta tillbakaseende lejon av guld med kluvna svansar samt röda tungor, tänder och klor. Lejonnen stå på ett postament av guld.

Lilla riksvapnet IV

Såsom beskrivet under III men utan ordensinsignier och sköldhållare

dans la partie supérieure de l'écu de la constellation de « La grande ourse » d'or en chef et d'une aigle d'or, à la tête contournée et au vol abaissé, empiétant une foudre du même.

L'écu principal est entouré du collier de l'ordre des Séraphins.

L'écu est supporté par deux lions regardant d'or, armés, lampassés et dentés de gueules, à la queue fourchue, couronnés de couronnes royales et posés sur un rinceau d'or.

Le tout est entouré d'un manteau de pourpre, frangé et houppé d'or, doublé d'hermine et sommé d'une couronne royale.

Les grandes armes de Suède II

Voir la description No I — mais sans collier, tenants et manteau, ou à collier seulement ou bien à collier et tenants, le rinceau pouvant être éliminé.

Les petites armes de Suède III

D'azur à trois couronnes d'or (2 et 1).

L'écu est timbré d'une couronne royale et entouré du collier de l'ordre des Séraphins.

L'écu est supporté par deux lions regardant d'or, armés, lampassés et dentés de gueules, à la queue fourchue, couronnés de couronnes royales et posés sur un rinceau d'or.

Les petites armes de Suède IV

Voir la description No III — mais sans collier et tenants ou à collier

lare, med allenast ordensinsignier eller med allenast sköldhållare, därvid postamentet må uteslutas.

Flaggan V

Flaggan är blå med gult kors. Korset skall vara vinkelrätt ställt mot flaggans kanter.

Flaggan föres antingen tvärskuren eller tretungad.

seulement ou bien à tenants, le rinceau pouvant être éliminé.

Le drapeau V

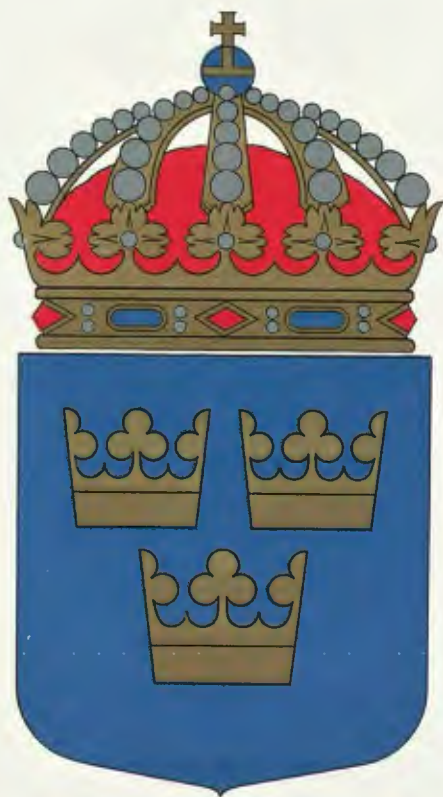
Le drapeau est bleu à la croix jaune. La croix doit être d'équerre par rapport aux bords.

Le drapeau peut être soit rectangulaire, soit à trois pointes.

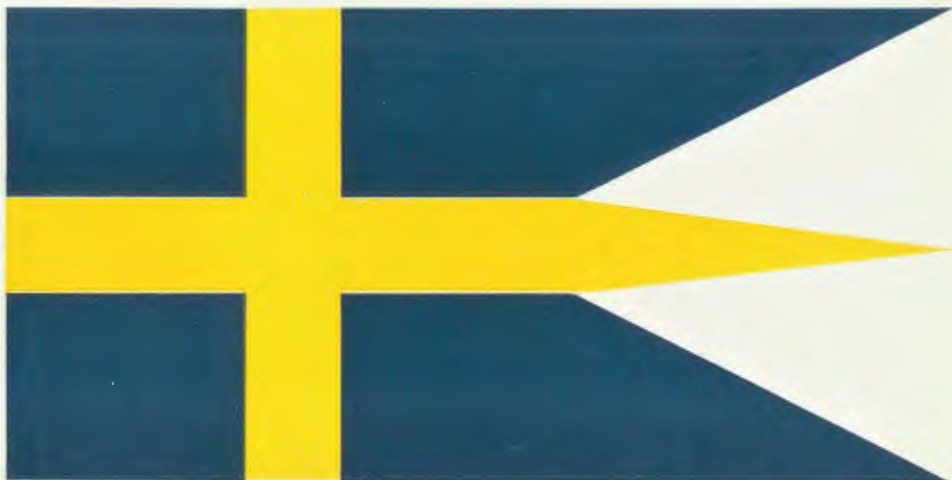
Stora riksvapnet
Les grandes armes de Suède

Lilla riksvapnet
Les petites armes de Suède

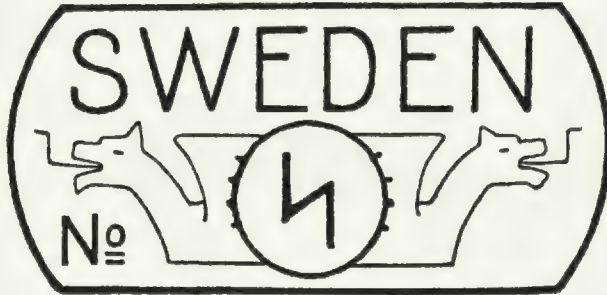
Den tretungade flaggan
Le drapeau à trois pointes

Den tvärskurna flaggan
Le drapeau rectangulaire

Officiella kontroll- och garantimärken och -stämplar
Signes et poinçons de contrôle et de garantie

Fläsk
Viands de porc

Smör och ägg
Beurre et oeufs

Smör och ägg
Beurre et oeufs

DIREKTIVEN

I yttrande till statsrådsprotokollet för den 15 december 1961, då beslut fattades om ifrågavarande utredning, anförde statsrådet och chefen för justitiedepartementet bl. a. följande.

I 79 § 1 mom. regeringsformen föreskrives, att ingen förändring av rikets vapen eller flagga får göras utan riksdagens samtycke. Närmare bestämmelser om riksvapnen har meddelats i lagen den 15 maj 1908 (nr 65) om rikets vapen och om flaggan i lagen den 22 juni 1906 (nr 55) angående rikets flagga. I förstnämnda lag har icke givits några föreskrifter om användningen av riksvapnen, och det finns ej heller några allmänna lagbestämmelser angående bruket av andra vapen. Flagglagen innehåller vissa regler om förande av tretungad flagga utan och med visst tecken samt om förande av tvärskuren flagga med visst tecken därå. Härutöver innehåller flagglagen icke några bestämmelser om användningen av den svenska flaggan.

Vissa speciella regler har dock meddelats i angivna ämnen. Av särskild vikt är de bestämmelser med syfte att hindra obehörig användning av svenska flaggan och vapen m. m. i näringsverksamhet, som finns i 14 § första stycket under 1) i varumärkeslagen den 2 december 1960 (nr 644) samt i den samma dag (nr 646) utfärdade lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. I tjänstereglemente för krigsmakten, utfärdat den 17 juni 1960, har vidare bestämmelser givits beträffande bl. a. flaggning med tvärskuren flagga på vissa dagar.

Dessa s. k. allmänna flaggdagar är sedan år 1939 särskilt angivna i den av vetenskapsakademien utgivna almanackan. De är till antalet femton — av vilka två f. n. sammanfaller — nämligen fem kyrkliga högtidsdagar, sex kungliga bemärkelsedagar, svenska flaggans dag, nobeldagen, den 1 maj och den 6 november. I tämligen betydande omfattning flaggar kommuner, institutioner och enskilda i landet också på de andra nordiska ländernas nationaldagar. Även på Förenta Nationernas dag förekommer numera flaggning i viss utsträckning.

I skrivelse den 29 mars 1949 (nr 82) har riksdagen hemställt, att Kungl. Maj:t ville låta föranstalta om en översyn av lagstiftningen angående rikets vapen samt för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Vidare har riksdagen i skrivelse den 16 maj 1949 (nr 248) anhållit, att Kungl. Maj:t måtte ombesörja en enhetlig ordning för rikets samtliga allmänna flaggdagar.

Förstnämnda skrivelse var föranledd av en vid 1949 års riksdag väckt motion (II: 293), som behandlades av konstitutionsutskottet. I sitt utlåtande (nr 6) erinrade utskottet om vissa i motionen antydda och, såvitt utskottet kunnat bedöma, befogade anmärkningar, som från heraldisk synpunkt kan riktas mot de ofullständiga och på sina ställen ej riktiga beskrivningarna av de båda riksvapnen i lagen om rikets vapen. En annan brist i de nuvarande bestämmelserna är enligt motionen, att användningen av stora och lilla riksvapnet icke blivit reglerad. Även enligt utskottets mening behöver dessa bestämmelser revideras. Sålunda bör det klargöras icke blott vilka myndigheter, som äger använda riksvapnen, utan också i vilka sammanhang de båda vapnen får begagnas. I samband härmed torde även de bestämmelser, som reglerar myndigheternas använd-

ning av andra vapen och emblem, böra ses över. Vid en revision av lagstiftningen i ämnet uppkommer också, fortsatte utskottet, frågan om reglering av enskildas rätt att använda riksvapnen.

Det må i detta sammanhang nämnas, att riksheraldikerämbetet i skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 17 december 1948 framhållit, att de i lagen om rikets vapen givna definitionerna på stora och lilla riksvapnet är ofullständiga i vissa hänseenden.

Den andra riksdagsskrivelsen föranleddes av ett yrkande i en motion (I: 7) om riksdagens anhållan, att Kungl. Maj:t måtte ombesörja dels en enhetlig ordning för rikets samtliga allmänna flaggdagar och dels en utökning av de gällande flaggdagarna med Norges, Danmarks, Islands och Finlands nationaldagar samt Förenata Nationernas dag. Vid behandlingen av motionen uttalade riksdagen, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att ombesörja en enhetlig ordning för rikets samtliga allmänna flaggdagar och pröva förslag om införande av nya flaggdagar.

De frågor rörande rikets vapen och flagga, som sålunda väckts, har hittills fått stå tillbaka för andra utredningsuppgifter, som bedömts ha varit mera angelägna.

Av olika skäl har dessa frågor nu åter aktualiserats. Sålunda har frågor angående allmänna flaggdagar även upptagits i två vid 1961 års riksdag väckta motioner (I: 6, II: 10), som behandlats av allmänna beredningsutskottet (utl. nr 1). Syftet med motionerna var dels att få till stånd en enhetlig ordning för beslutanderätten i fråga om flaggdagarna och en översyn av dem (I: 6) och dels att dagar för andrakammarval och kommunalval (I: 6) samt Förenata Nationernas dag (II: 10) skall upptagas bland de allmänna flaggdagarna. Allmänna beredningsutskottet ansåg sig icke böra taga ståndpunkt till spörsmålet, vilka dagar som bör vara allmänna flaggdagar. Däremot fann utskottet önskvärt med en fast ordning för bestämmandet av sådana dagar och ansåg prövningen av dessa frågor böra få ankomma på Kungl. Maj:t. Riksdagen har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 mars 1961 (nr 94) givit till känna vad utskottet anfört i sitt utlåtande över motionerna.

Genom lagen den 30 juni 1948 (nr 448) om ändring i strafflagen upptogs i 9 kap. 5 § strafflagen ett stadgande utan direkt motsvarighet i förut gällande rätt, enligt vilket stadgande den som offentligen skymfar Sveriges flagga eller vapen eller annat rikets höghetstecken skall för skymfande av rikssymbol dömas till böter eller fängelse. Då 1948 års riksdag behandlade propositionen i ämnet (nr 80), framhöll första lagutskottet i sitt av riksdagen i denna del godkända utlåtande (nr 39), att ordet »höghetstecken», som uppenbarligen var ett lån från utlandet, icke torde ingiva den svenska allmänheten någon bestämd föreställning om vad därmed avsågs. Enligt vad utskottet hade trott sig kunna förstå skulle under uttrycket i fråga utom rikets flagga och vapen kunna hänföras riksregalierna samt tre kronor och möjligen även andra beståndsdelar av riksvapnet. För att paragrafen icke skulle ge anledning till tveksamhet vid tillämpningen var det likväl enligt utskottets mening önskvärt att genom en särskild författning klarlades vilka rikets höghetstecken är.

I visst samband med lagstiftningen om rikets vapen och flagga står också ett annat spörsmål, som sedan länge är olöst och till vilket jag nu övergår.

De förut omnämnda stadgandena i varumärkeslagen och lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar bygger i huvudsak på Pariskonventionen den 20 mars 1883 för skydd av den industriella äganderätten. I denna konvention — i dess av Sverige ratificerade lydelse — har de fördragsslutande länderna överenskommit bl. a. att bereda visst skydd åt ländernas vapen, flaggor och andra statseblem samt av dessa länder antagna officiella kontroll- och garantimärken och -stämplar. För tillämpningen av de härom meddelade bestämmelserna i konventionen har de fördragsslutande länderna överenskommit att öm-

sesidigt tillstålla varandra en förteckning, upptagande de statseblem samt officiella märken och stämplrar, som de önskar ställa under skydd av konventionen. Detta skydd skulle, utom i fråga om notoriskt kända statseblem, vara beroende av att en sådan förteckning överlämnats. Endast ett mindre antal länder, däribland Danmark, har hittills avlämnat dylika förteckningar. Vissa förarbeten till en svensk förteckning har utförts, men arbetet har icke kunnat slutföras främst på grund av att vissa frågor rörande rikets vapen visat sig vara omstridda.

Pariskonventionen har sedermera reviderats i Lissabon den 31 oktober 1958. Enligt konventionens nya lydelse, till vilken vårt land ännu ej anslutit sig, är skyddet åt statseblem samt officiella märken och stämplrar utformat på sådan sätt, att endast statsflaggor skall vara skyddade utan vidare. För övriga officiella beteckningar behöver skydd icke medges, med mindre en förteckning över dessa beteckningar upprättats och avlämnats. I Lissabon infördes i konventionen även bestämmelser om skydd för vissa internationella organs beteckningar.

Av det anförda torde framgå att åtskilliga frågor som sammanhänger med rikets vapen och flagga behöver utredas. Tidpunkten synes nu vara inne att igångsätta en särskild utredning härom. Med hänsyn till det rättsliga och faktiska sambandet mellan vapen och flagga bör utredningen lämpligen företagas i ett sammanhang.

Vad först angår den allmänna lagstiftningen om rikets vapen bör vid utredningen närmare klarläggas de spörsmål som berörts i konstitutionsutskottets utlåtande 1949 och riksheraldikerämbetets skrivelse 1948. Frågan, när flaggning bör äga rum, är såsom av den föregående redogörelsen framgår närmare reglerad endast för krigsmaktens del. Tidigare har det knappast heller erfordrats någon mera allmän reglering, men på senare tid har behovet av normer blivit mera framträdande, särskilt till följd därav att det framförts önskemål om att genom flaggning hedra även vissa andra allmänna högtidsdagar än svenska. Jag är därför beredd att tillstyrka, att i enlighet med riksdagens begäran frågan om en enhetlig ordning för rikets samtliga allmänna flaggdagar blir utredd. Där så visar sig erforderligt, bör utredningen utsträckas till att avse en översyn av hela lagstiftningen angående rikets flagga. En särskild anledning att ge utredningsuppdraget denna vidare omfattning har jag funnit däri att riksheraldikerämbetet i sin förut omnämnda skrivelse framhållit, att det är nödvändigt att ändra lagen angående rikets flagga med hänsyn till att sedan lång tid i stort antal förekommer fanor, utförda i andra mått än de i flagglagen bestämda.

Vidare bör den av riksdagen år 1948 berörda frågan om klarläggande av uttrycket »rikets höghetstecken» lämpligen utredas i samband med översynen av lagstiftningen om rikets vapen och flagga. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en motsvarighet till stadgandet i 9 kap. 5 § strafflagen om straff för skymfande av rikssymbol upptagits i det förslag till brottsbalk, som Kungl. Maj:t i dag beslutat förelägga riksdagen.

Slutligen bör utredningen enligt min mening även avse frågan om fastställande av sådan förteckning över svenska statseblem samt svenska officiella märken och stämplrar, som avses i Pariskonventionen för skydd av den industriella äganderätten. I det förslag till förteckning, som därvid bör utarbetas, bör även anges de ändringar, som kan komma att erfordras vid svensk anslutning till den i Lissabon år 1958 reviderade konventionstexten. Vid utredningen bör också övervägas de lagstiftningsåtgärder, som behövs för att i enlighet med den reviderade konventionen bereda skydd för vissa internationella organs beteckningar.

MOTIV

I Rikets vapen

Inledning

Bruket av heraldiska vapen kan räknas från förra hälften av 1100-talet. Det var av begynnelsen betingat av behovet att i strid föra lätt urskiljbara och därför personidentifierande märken på stridssköldarna. Allt eftersom till häst stridande styrkor ersattes med fotfolk avtog detta praktiskt betingade bruk. Men den heraldiska konsten vann snabbt utbredning också på andra fält än slagfälten. Den brukades bl. a. vid torneringar, i ceremoniell kläddräkt, för medeltidens rika förråd av textila prydnader och till arkitekturdekor. På många av dessa områden höll sig heraldiken kvar långt fram i tiden. Men framför allt kom den att dominera det uråldriga sigillbruket. I officiella sammanhang har heraldiken behållit sitt grepp. Vapnen och de därmed nära sammanhängande flaggorna ha länge varit högt skattade nationella symboler. Vad statsvapnen angår skall här blott i korthet anmärkas, att de ursprungligen äro personliga vapen (t. ex. det svenska Folkungavapnet). Ett avsteg från denna omvandlingsprocess från personligt vapen till statsvapen utgör det svenska trekronorsvapnet, som infördes av Albrekt av Mecklenburg utan att tidigare ha brukats av honom.

Av de tvenne huvudelementen i heraldiken, färg och form, är den förra för svenskt vidkommande sparsamt dokumenterad från medeltiden. Vårt källmaterial till den heraldiska historien under medeltiden består till största delen av sigill och mynt. Men även vapenböcker och gravstenar ha lämnat bidrag till vår kännedom om heraldiken under denna epok.

Vad det svenska riksvapnets historia beträffar brukades det i stora riksvapnet förekommande lejonvapnet redan av Magnus Ladulås (1275—1290) och benämnes efter dynastins icke ursprungliga men nu hävdvunna namn folkungalejonet. En utländsk vapenbok utvisar vapnets färger, fältet blått och lejonet gyllene.

Trekronorsvapnet har varit föremål för en intensiv forskning, som huvudsakligen behandlat två frågor: dess ålder och dess eventuellt symboliska betydelse. Med säkerhet kan konstateras, att Albrekt av Mecklenburg förde vapnet i ett sekret från 1364. Men trekronorsemblemet har icke varit okänt i Sverige tidigare. Det äldsta vittnesbördet är Magnus Ladulås kontrasigill, säkert brukat 1275—1278. Till 1340—50-talen — alltså till Magnus Eriks-

sons regering — kan förläggas en myntgrupp, där reversen visar tre utåt vända kronor ställda i trekant. Det svenska trekronorsvapnets färger, skölden blå, kronorna gyllene, äro i Sverige tidigast kända från en bild i en handskrift från 1300-talets slut. Efter Erik av Pommerns avsättning 1439 brukades av riksregeringen ett nytt sigill visande Erik den helige, som håller ett trekronorsvapen. Detta sigill, »riksens klämma», användes ända till 1526.

Karl Knutsson sammanförde, i den vapenkomposition han skapade 1448, i en kvadrerad sköld de bilder, som tidigare dominerat den heraldiska rikssymbolen, de tre kronorna och lejonbilden. Denna vapenkomposition har alltsedan dess i sina huvuddrag varit det svenska rikets vapen.

Karl Knutsson bildade epok i det svenska officiella vapenväsendet även genom vapensköldens kvadrering medelst ett kors och genom insättande av en hjärtsköld med dynastins (i detta fall Bondeättens) släktvapen. Trekronorsvapnet har, i de fall där blott *en* vapensymbol utvaldes för att beteckna riket, redan nu försteget. Under Gustav Vasas tid utbyttes Bondeättens vapen mot den s. k. vasen, som sedermera fick karaktären av en sädeskärve, men om vars ursprungliga innebörd forskningen ännu icke kommit till något klart resultat. Efter 1818 belades vapnet med en kluven hjärtsköld; i första fältet vasavapnet och i det andra en bro av silver och över denna en örn av guld. De nu i hjärtskölden förekommande stjärnorna, tidigast konstaterade 1829, fingo först från 1844 karaktär av en bestämd stjärnbild, Karlavagnen. Vapenbilden i andra fältet går tillbaka på vapen, som brukades av Carl XIV Johan under hans franska tid. Sköldhållarna, två lejon, förekomma sedan senare hälften av 1500-talet; tidigare utgjordes sköldhållarna av en vildman och en vildinna eller av två vildmän. Sedan mitten av 1700-talet har också brukats ett s. k. heraldiskt praktstykke, ett krönt vapentält omgivande vapen och sköldhållare. Förekomsten av ordenskedja i vapnet daterar sig från 1748.

Gällande bestämmelser

I regeringsformens 79 § 1 mom.¹ infördes 1903 ett stadgande, enligt vilket ingen förändring av rikets vapen och flagga må göras utan riksdagens samtycke.

Angående tillkomsten av detta stadgande må anmärkas följande.

De flesta konstitutioner innehålla icke några bestämmelser om riksvapen och riksflagga. Dessa traditionella symboler, på många håll äldre än grundlagarna, betraktas som alldeles självklara och just därför icke i behov av stadfästelse eller ens omnämnande. Det svenska grundlagsstadgandet är föranlett av stridigheterna med Norge under unionens sista tid. I Norge agi-

¹ Senaste lydelsen, se SFS 1961: 464.

terades för ett avskaffande av unionsmärket i den norska flaggan (>det rene Flag»). En norsk flagglag i enlighet härmed tillkom. Utgången av denna flaggfråga aktualiserade i Sverige också frågan om den svenska flaggan både bland allmänheten och hos statsmakterna. I motion II: 164 till 1900 års riksdag erinrades om att rikssymbolerna voro lämnade utan skydd av lagen. Det svenska riksvapnets utseende vore endast beroende på en av Konungen fastställd ritning, medan åter örlogs- och handelsflaggan vore till färg och form bestämda genom kungl. resolutioner den 20 juni 1844 och den 7 maj 1897. Intet lagbud hindrade således regeringen att när som helst vidtaga större eller mindre jämkningar i riksvapnets eller flaggans utseende. Men då rikssymbolerna vore att betrakta som en Konungens och folkets gemensamma egendom, borde de enligt motionen ej heller utan båda statsmakternas samstämmande beslut kunna ändras.

Med anledning av den 1903 sålunda företagna grundlagsändringen påvisade dåvarande riksheraldikern i skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 november 1905 det olämpliga i att å ena sidan grundlagen bestämde, att riksvapnet ej finge ändras utan riksdagens samtycke, medan å andra sidan riksvapnets utseende ingenstädes funnes lagligen fastställt. Riksheraldikern hemställde, att åt en kommitté skulle uppdragas att utreda frågan om riksvapnets rätta utseende. En kommitté tillsattes också, och, sedan denna avgivit sitt utlåtande, framlades i januari 1907 proposition med förslag till lag om rikets vapen. Lagutskottet vid 1907 års riksdag framlade emellertid ett eget förslag. Vid frågans behandling stannade kamrarna i olika beslut, varför något avgörande då ej kom till stånd. Den förnyade proposition i ärendet, som framlades vid 1908 års riksdag utan att dock innehålla några större förändringar, blev däremot antagen, varefter den 15 maj 1908 utfärdades lag om rikets vapen (i det följande benämnd vapenlagen).

Enligt 1 § i denna lag äro rikets vapen två, stora vapnet och lilla vapnet.

I 2 § ges bestämmelser om stora riksvapnets utseende. Denna paragraf lyder sålunda.

Stora riksvapnet består av en genom ett utböjt guldkors fyrdelad sköld med hjärtsköld.

Huvudsköldens fyra fält äro blå, första och fjärde fälten med tre kronor av guld, två ställda över den tredje, samt andra och tredje fälten med tre ginbalksvis gående strömmar av silver, belagda med ett krönt gyllene lejon med röd utsträckt tunga.

Hjärtskölden är kluven i två fält. Första fältet är bandvis tredelat i blått, silver och rött med en däröver ställd vase av guld. Andra fältet är blått med en i silvervatten stående bro i tre spann med två krenelerade torn av silver. Över bron sitta en gyllene örn, och i fältets översta del synes karlavagnens stjärnbild av guld.

Sköldhållare äro två tillbakaseende lejon av guld med kluvna svansar och röda utsträckta tungor. Lejonen krönas med kunglig krona.

Skölden täckes av en kunglig krona, och kring densamma hänga serafimerordens insignier.

Hela vapnet omgives av ett vapentält under kunglig krona.

Stora riksvapnet må brukas även utan sköldhållare, ordensinsignier eller vapentält.

I 3 § anges lilla riksvapnets utseende på följande sätt.

Lilla riksvapnet utgöres av en blå sköld med tre kronor av guld, ställda två över den tredje. Skölden är täckt av en kunglig krona och omgiven av serafimerordens insignier. Vapnet må dock brukas även utan dessa insignier.

I lagens 4 § ges straffbestämmelser. Straff stadgas för den som offentligen brukar vapen eller märke, som utgör efterbildning av stora eller lilla riksvapnet, sådana de blivit beskrivna i 2 och 3 §§, men i väsentliga delar skiljer sig från det efterbildade. Därjämte är straff stadgat för den, som till salu håller vapen eller märke, som nu sagts.

Framställningar

Riksheraldikerämbetet hemställde i skrivelse till Konungen den 6 februari 1939 med hänvisning till vad som förekommit i visst ärende angående rätten att använda lilla riksvapnet såsom varumärke och under framhållande av vikten av att enhetliga och fullt tydliga bestämmelser vore gällande på hit-hörande område, att Kungl. Maj:t måtte, eventuellt genom lagändring, meddela föreskrifter till ett effektivt skyddande av rikets vapen.

Vidare har riksheraldikerämbetet i skrivelse den 17 november 1948 till chefen för justitiedepartementet — i anledning av begärd förklaring vilka rikets höghetstecken vore — yttrat bl. a. att definitionerna i lagen om rikets vapen vore ofullständiga i följande två hänseenden. Lilla riksvapnet, vilket även inginge i det stora vapnet, sades vara »en blå sköld med tre kronor av guld, ställda två över den tredje». Riksheraldikerämbetet framhöll härtill, att Sveriges rikes vapenbild vore tre kronor oberoende såväl av om dessa vore satta i sköld eller icke som av om dessa av heraldiska hänsyn vore ordnade på annat sätt än det i vapenlagen nämnda. Vidare vore i vapenlagen stora vapnet och lilla vapnet beskrivna med angivande av tinkturer. Riksheraldikerämbetet framhöll härutinnan, att oberoende av om de i vapenlagen fastställda vapnen utföras i fastställda färger, helt eller delvis i en färg eller utan färg vore de Sveriges vapen.

I motion II: 293 av *herr Håstad* till 1949 års riksdag anfördes.

Som en följd av statssymbolernas grundlagsfästande år 1903 tillkom lagen om rikets vapen den 15 maj 1908, varigenom bestämdes, att rikets vapen skulle vara två, stora vapnet och lilla vapnet. I lagen fastställdes dessa vapens utseende, varjämte viss påföljd stadgades för offentligt bruk eller saluhållande av förvanskat riksvapen.

Lagen, som sedan sin tillkomst för över 40 år sedan ej blivit föremål för någon ändring, har emellertid visat sig vara behäftad med åtskilliga brister.

Från heraldiksynpunkten ha sålunda erinringar mot lagstiftningen gjorts. Till

sitt historiska och vapenrättsliga ursprung är stora riksvapnet den svenske konungens vapen och lilla riksvapnet den svenska statens symbol. Lämpligen kunde lagen giva de bägge riksvapnen benämningarna konungavapnet och statsvapnet. Det kan i detta sammanhang omnämnas att konungavapnets kvadrerade huvudsköld utgör en sammanfattning av de svenska statssymbolerna genom tiderna: Statsvapnet tre kronor, det gamla riksvapnet från folkungatiden samt det gyllene korset, från vilket enligt en av Johan III lämnad uppgift det gula korset i Sveriges flagga leder sitt ursprung. Emot lagens ofullständiga och på sina ställen uppenbarligen ej riktiga beskrivningar av de bägge riksvapnen har vidare kritik riktats ur heraldisk synpunkt.

Särskilt påtaglig är den rådande oklarheten i fråga om riksvapnets bruk inom statsverksamheten. Sålunda borde den lokala statsförvaltningens bruk av vapen och emblem regleras. Som exempel på huru angeläget det är med bestämmelser på detta område kan nämnas, att ett svenskt ämbetsverk, civilförvarsstyrelsen, nyligen lagt sig till med ett eget vapen, vilket sedan visat sig vara Skottlands nationalsymbol. Ett dylikt upptagande av ett annat lands officiella symbol synes vara mindre lämpligt och under vissa förhållanden uppenbart stridande mot 1934 års lag om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. I övrigt synas bestämmelser böra utfärdas, enligt vilka endast Konungen och de som handla i hans namn och å hans vägnar skulle äga rätt att använda konungavapnet. Av den centrala statsförvaltningen i övrigt skulle statsvapnet tre kronor brukas, eventuellt tillsammans med något för myndighetens verksamhet utmärkande emblem.

Motionären hemställde, att riksdagen måtte besluta, att hos Kungl. Maj:t hemställa om en revision av lagen om rikets vapen samt om utfärdande av bestämmelser angående bruket av riksvapnen inom statsverksamheten.

Konstitutionsutskottet anförde i sitt utlåtande (nr 6) över motionen, efter att ha lämnat en redogörelse för hithörande författningar, följande.

I motionen har framhållits, att vissa anmärkningar ur heraldisk synpunkt kunna riktas mot de ofullständiga och på sina ställen ej riktiga beskrivningarna av de båda riksvapnen i lagen om rikets vapen. Såvitt utskottet kunnat bedöma äro dessa erinringar befogade. En annan brist i de nuvarande bestämmelserna är enligt motionären, att användningen av stora och lilla vapnet icke blivit reglerad. Främst framhålles, att det icke är klart, huru statliga verk och myndigheter skola använda dessa vapen. Även enligt utskottets mening äro hithörande bestämmelser i behov av revision. Sålunda bör det klagöras icke blott, vilka myndigheter som äga använda riksvapnen, utan också, i vilka sammanhang de båda vapnen må begagnas. I samband härmed torde även de bestämmelser, som reglera myndigheternas användning av andra vapen och emblem, böra bliva föremål för översyn. Ett praktiskt behov härav föreligger otvivelaktigt. Vid en revision av lagstiftningen i ämnet uppkommer även frågan om reglering av enskildas rätt att använda riksvapnen. Detta spörsmål är för närvarande endast så till vida reglerat, att det, såsom närmare framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen, i vissa fall är förbjudet att använda förvanskningar eller efterbildningar av vapnen. Vid den utredning i ämnet, som utskottet sålunda förordar, torde alltså även böra övervägas, huruvida ett vidsträcktare skydd för riksvapnen är erforderligt.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om översyn av lagstiftningen angående rikets vapen.

Denna hemställan bifölls av riksdagen (riksdagens skrivelse den 29 mars 1949 nr 82).

Av intresse i detta sammanhang äro de erinringar mot riksvapnets beskrivning och därtill sig anslutande efterbildningar, som gjorts av Arvid Berghman (Dynastien Bernadottes vapen och det svenska riksvapnet).

Han yttrar i nämnda arbete bl. a.: Uppfattningen, att ett vapen är ett en gång för alla fixerat helt är felaktig. Ett vapen skall — med reservation för vissa yttre attribut, som stundom kunna utelämnas — vara oföränderligt till sitt innehåll, ehuru visserligen icke ens detta alltid är fallet. Vapnets form kan däremot aldrig fixeras. Formen växlar beroende på konstnären, miljön, tidsandan och andra faktorer. Varje heraldiskt skolad konstnär skall ha frihet att utforma vapnet efter sitt sinne, så länge han endast iakttar bestämmelserna om vapnets innehåll, sådana de komma till synes i beskrivningen av vapnet. Detta är möjligt när, såsom är fallet i engelska och franska språken, en högt utvecklad heraldisk terminologi finnes. Svenskan har icke utbildat en lika fulländad heraldisk terminologi. Därför behöves i vårt land stundom bilden för att fylla ut beskrivningen. Bilden har dock endast supplerande betydelse, den visar endast *en* möjlig gestaltning av vapnet, men icke den enda möjliga. — Berghman betecknar vapenlagen som ett avsevärt framsteg beträffande rikets och dynastins vapenfråga. Å andra sidan är den icke i allo tillfredsställande. Särskilt ger vapenbeskrivningen anledning till stark kritik, något som dock enligt Berghman i viss mån uppväges av att bilder tillfogats lagen. Berghman uttalar, att lagen dock, trots anförda invändningar, fastslår åtskilligt, som tidigare varit oklart, och att den framför allt är ett betydande steg för att återföra vapnet till dess äldre och riktigare status. Felet med vapenbeskrivningen anser Berghman vara, att man vid dess avfattande »sneglat för mycket åt allmänheten» och icke i första rummet tänkt på att tillgodose den heraldiska fackmannens behov av klara bestämmelser. Såsom exempel på olägenheterna av detta anföras ett par detaljer i beskrivningen av folkungavapnet i andra och tredje fältet av stora riksvapnets huvudsköld och ponte-corvo-vapnet i stora riksvapnets hjärtsköld. I förra fallet anges i beskrivningen att fälten äro blå »med tre ginbalksvis gående strömmar av silver, belagda med ett krönt gyllene lejon med röd utsträckt tunga». Härtill anmärker Berghman, att termen »ström» är i heraldiken ett kollektivbegrepp för alla medelst dubbla vågskuror bildade häroldsbilder, oavsett deras riktning och oavsett deras bredd. Riktningen bestämmes i beskrivningen genom orden »ginbalksvis gående», men om proportionerna sägs ingenting. Hade det stått *i blått fält tre av vågskuror bildade ginbalkar*, hade heraldikerna genast vetat, att »strömmarna» skulle ha samma bredd som avstånden mellan dem. I detta sammanhang har Berghman också anmärkt, att bilden är fellecknad i den till lagen fogade avbildningen av vapnet, i det att strömmarna i stället för att vara

likformigt fördelade i fältet äro hopdragna. Termen »belagda med» finner Berghman också vara felaktig. När en figur är belagd med en annan innebär detta i regel, att den senare helt rymmes inom den förras konturer. Ett riktigare uttryckssätt här vore »överlagda med». — Beträffande pontecorvo-vapnet anger beskrivningen bl. a., att över bron sitter en gyllene örn. Härtill har Berghman anmärkt, att utan vidare attribut innebär för heraldikerna termen örn en s. k. fläkt örn, en stiliserad fågel, avbildad framifrån, med benen utsträckta snett nedåt-utåt och vingarna utbredda med spetsarna uppåt; huvudet är vänt åt höger. Det är emellertid icke en sådan örn, som avses i lagen om riksvapnet, utan en napoleonsk örn, som avbildas mera naturalistiskt, med sänkta vingar, huvudet åt vänster, och sittande på en åskvigg. Det ursprungliga förslaget fastställde också, att örnen skulle vara försedd »med en åska av guld», men denna bestämmelse uteslöts av riksdagen. Slutligen har Berghman anmärkt på att ordet vapentält använts för att beteckna det riksvapnet på avbildningen omgivande arrangemanget. Rätta beteckningen vore vapenmantel, eftersom det för vapentält utmärkande är, att det upptill är försett med en krönt, vanligen välvd baldakin, medan vapenmanteln utgår direkt från kronan.

Berghman har i sitt berörda arbete ytterligare angivit sina synpunkter på hur vapnet rätteligen bör vara utformat med aktgivande på heraldikens krav och i detta hänseende anført bl. a. följande. Det stora riksvapnet vore i flera avseenden i behov av revision. I varje fall behövdes en lag om riksvapnet, som i sin beskrivning så effektivt fastställde alla detaljer av vapnet, att man ej vore beroende av några illustrationer för att få en uppfattning om dettas utseende. Därmed vore ej sagt, anför Berghman, att det skulle vara olämpligt att bifoga bilder till lagen, men det rådande tillståndet vore ej förenligt med den heraldiska vetenskapens nuvarande nivå. Åtskilliga detaljer i vapnet behövde nagelfaras. I första hand borde en revision gå ut över pontecorvo-vapnet. Bron borde återfå sitt ursprungliga utseende, en bro vars båda hälfter på mitten bilda en starkt trubbig vinkel, en böjd bro. Detta motsvarade den ursprungliga betydelsen av namnet Ponte-Corvo. Den borde ha tre spann. Bron borde vidare ha två krenelerade torn; däremot funnes ingen anledning att göra bron krenelerad. Bron skulle stå i vatten. Örnen skulle vara den napoleonska örnen. Åskviggen skulle i detta fall icke ha blixtar. Stjärnorna borde utgå ur vapnet. — I fråga om vasavapnet har Berghman ansett någon förändring icke vara påkallad. Delningslinjerna borde dock enligt Berghman gå parallellt med en tänkt linje, som går från fältets övre högra hörn till dess nedre vänstra hörn. — Beträffande huvudsköldens första och fjärde fält borde den understa kronan tecknas större än de båda övre; detta skulle dock icke anges i beskrivningen; det visste den heraldiskt kunnige konstnären ändå. Perspektivisk teckning vore av ålder förbjuden i vapen. Vad anginge folkungavapnet i andra och tredje fälten borde ginbalkarna begränsas av raka skuror. Hellre än om ginbalkar

borde man tala om ginbalksvis ställda kavlar. Lejonen borde ha hela beväringen röd. De sköldhållande lejonen borde ha heraldisk (öppen) krona och röd beväring.

I *direktiven* erinras om regeringsformens ovan återgivna stadgande i 79 § 1 mom. Vidare erinras om att i vapenlagen icke givits några föreskrifter om användningen av rikets vapen och att det ej heller finnes några allmänna lagbestämmelser angående bruket av andra vapen. Departementschefen påpekar, att det dock meddelats speciella regler i angivna ämnen. Av särskild vikt vore de bestämmelser med syfte att hindra obehörig användning av svenska flaggan och vapen m. m. i näringsverksamhet, som finnas i 14 § första stycket under 1) i varumärkeslagen den 2 december 1960 (nr 644) samt i den samma dag (nr 646) utfärdade lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. — Vad den allmänna lagstiftningen om rikets vapen angår bör enligt direktiven vid utredningen närmare klarläggas de spörsmål, som berörts i konstitutionsutskottets utlåtande 1949 och riksheraldikerämbetets skrivelse 1948.

Danska bestämmelser

Enligt resolution den 18 december 1959 skiljes mellan det kungl. danska vapnet och det egentliga danska vapnet. Det förra vapnet är förbehållet Konungen, kungahuset och hovet samt livgardet. Det lilla riksvapnet göres obligatoriskt för alla statliga myndigheter med möjlighet för statsministeriet att medge undantag där särskild anledning därtill förekommer. Enskilda äga icke att utan särskild tillåtelse använda något av de bägge vapnen. I § 132 borgerlig straffelov den 15 april 1930 är straff stadgat för den som uppsåtligen eller av vårdslöshet offentligt eller i olagligt syfte använder kännetecken eller dräkt, som förbehållits dansk eller främmande offentlig myndighet. Enligt § 4 i lovbekendtgørelse nr 145 den 1 maj 1959 om uretmæssig konkurrence og varebetegnelse straffas med böter den som genom skyltning eller på annat sätt i sin rörelse använder danska eller utländska vapen, där användandet icke sker på grund av särskilt medgivande. I lag nr 211 den 11 juni 1959 § 14 stadgas, att varumärke icke må registreras, om det utan medgivande innehåller statseblem (»statskendetegn»).

Av intresse i detta sammanhang är också innehållet i »Betænkning vedrørende det danske rigsvåben» avgivet 1959.

I de i betänkandet återgivna direktiven för utredningen anföres, att då det fullständiga riksvapnet ändrades genom kungl. resolution den 6 juli 1948 och de av de statliga myndigheterna brukade återgivandena av riksvapnet i sigill, målade framställningar, uniformskappar och -föremål, formulär o. dyl. skulle ändras, fann statsministeriet anledning att ånyo upptaga det

tidigare i ministeriet behandlade spörsmålet om de särskilda statsmyndigheternas bruk dels av detta vapen och dels av det lilla riksvapnet med de tre lejonerna och de nio hjärtarna. Sistnämnda vapen fastställdes genom kungl. resolution den 29 oktober 1819 till användning i expeditioner (»ved udfærdigelser»), där det stora kungliga sigillet icke brukades, för de kollegier, direktioner och myndigheter (»autoriteter») etc., som tidigare använt ett sigill, som innehöll det norska lejonet. Denna bestämmelse hade fallit i glömska och det hade visat sig en tendens att föredraga det stora riksvapnet. Det hade under tidens lopp över huvud taget härskat den största planlöshet i användningen av de två vapnen. Likställda myndigheter ha brukat olika vapen och underordnade myndigheter ha använt stora riksvapnet samtidigt med att överordnade myndigheter använt lilla riksvapnet. — Det synnerligen komplicerade stora riksvapnet vore till sitt ursprung och utveckling knutet till Konungen och kungahuset liksom det i det hela bure prägel av att vara ett dynastivapen. — Det lilla riksvapnet med lejonerna och hjärtarna vore det äldsta danska vapnet och hade genom tiderna alltid i särskild grad uppfattats som Danmarks egentliga vapen.

Kommittén uttalar i betänkandet, att det stora riksvapnet i vart fall beträffande mittskölden och hjärtskölden har en rent dynastisk karaktär medan det lilla riksvapnet i århundraden uppfattats och använts som Danmarks speciella tecken. Kommittén måste därför anse lilla riksvapnet som Danmarks egentliga vapenmärke. Kommittén förordar därför som en huvudprincip för en reglering av hithörande spörsmål, att lilla riksvapnet göres obligatoriskt för alla statliga myndigheter, med bemyndigande för statsministeriet att medge undantag härifrån, när särskild anledning föreligger. Det stora riksvapnet bör för framtiden vara förbehållet Konungen och hovet samt livgardet såsom ett till Konungens person särskilt knutet förband. Stora riksvapnet bör få användas av kungl. hovleverantörer i uttryckligt samband med denna benämning. Det stora riksvapnet skall få användas i pass, som i Konungens namn utfärdas för kungliga personer, i kungliga expeditioner (»udfærdigelser») och expeditioner på Konungens befallning (»ad mandatum regis»).¹

Norska bestämmelser

Enligt kungl. resolution den 19 mars 1937 är Norges riksvapen ett upprätt guldlejon på röd grund med guldkrona på huvudet och en guldskaftad silveryxa i framtassarna. Riksvapnet skall vanligen ha sköldform. Över skölden skall vanligen stå en kungakrona med riksäpple och kors. Alla teckningar till riksvapnet till bruk för offentliga institutioner skola godkännas

¹ Det må i detta sammanhang omnämnas, att för budgetåret 1/4 1963—1/4 1964 anslogs 118 000 d.kr. för utbyte av cirka 600 vapensköldar på beskickningar och konsulat.

av utrikesdepartementet, såvida de icke äro eller bli fastställda av Konungen. Norges rikssigill skall i stämpeln (»i stempelen») ha riksvapnet i sköldform under kungakronan med Konungens namn och kungatitel i omskrift.

Den 1 september 1939 utsände norska utrikesdepartementet en handledning för bruk av riksvapnet på statens trycksaker. Av punkt 2 i denna handledning framgår, att jämlikt kungl. resolution den 20 maj 1927 kan riksvapnet brukas av statens myndigheter i utövningen av deras offentliga verksamhet. Vapnet kan stå på statens trycksaker och papper, förutsatt att det ges en framträdande plats. Riksvapnet bör icke användas på vanliga brevark, vare sig i centralförvaltningen eller i de underordnade instanserna.

I straffelovens § 238 punkt 5. stadgas straff för den som utan tillstånd offentligt brukar vapen, märke eller sigill som lätt kan förväxlas med ett offentligt. I lov den 7 juli 1922 om utilbörlig konkurrens § 2 stadgas straff för den som vid skyltning eller i tillkännagivanden, meddelanden eller dokument, som avses i paragrafens första led (skyltar, prislistor, rundskrivelser, fakturor, räkningar eller dylikt, affärshandlingar eller på varor eller varuförpackningar) utan tillstånd använder norska eller utländska stats- eller kommunalvapen.

Det möter icke hinder att rikssigillet och riksvapnet återges i plastisk framställning eller t. ex. målat, tecknat, vävt eller broderat, blott icke det föremål på vilket återgivandet skett användes till skyltning, annonser eller reklam o. s. v. utan endast till dekoration, undervisning eller dylikt. Avbildningen får icke heller användas på sådant sätt att den oriktigt ger intryck av att den, som använder den, innehar någon offentlig ställning eller tjänst.

Utredningsmannen

Vapenbeskrivningen

Vad beträffar de heraldiska frågorna lämna såväl konstitutionsutskottets utlåtande som motionen rum för en viss tvekan om vad som åsyftas. Konstitutionsutskottet hänvisar i sitt utlåtande till motionen och motionären talar blott om att kritik ur heraldisk synpunkt riktats mot »vapenlagens ofullständiga och på sina ställen uppenbarligen ej riktiga beskrivningar av de bägge vapnen». Det kunde visserligen förmodas, att motionären åsyftar uttalanden i riksheraldikerämbetets i direktiven omnämnda skrivelse 1948. Vad motionären anfört tyder emellertid på en ingående kännedom om Berghmans i det föregående berörda arbete om dynastin Bernadottes vapen och det svenska riksvapnet.

I riksheraldikerämbetets förberörda skrivelse den 17 december 1948 göres gällande, att definitionerna i vapenlagen äro ofullständiga i två hänseenden. Mot vapenlagens ord, att lilla riksvapnet, vilket även ingår i stora

riksvapnet, är »en blå sköld med tre kronor av guld, ställda två över den tredje», förmenar ämbetet sålunda, att Sveriges vapenbild är tre kronor oberoende av om kronorna äro satta i sköld eller icke och oberoende av om kronorna äro av heraldiska hänsyn ordnade på annat sätt än det angivna. Med erinran att i vapenlagen stora och lilla riksvapnet äro beskrivna med angivande av tinkturer, gör ämbetet vidare gällande, att vare sig vapnen utföras i de fastställda tinkturerna eller helt i en färg eller utan färg äro de Sveriges vapen.

Det bör här anmärkas, att riksheraldikerämbetets skrivelse är föranledd av att ämbetets yttrande begärts rörande vad som är att hänföra till rikets höghetstecken (jfr under III i det följande). Ämbetets yttrande är således att fatta som ett uttryck för ämbetets åsikt om vad som är att inbegripa under begreppet rikets höghetstecken. I annat sammanhang kommer att behandlas frågan huruvida i vårt land några ytterligare rikets höghetstecken utöver rikets vapen och flagga finnas. I nu förevarande sammanhang skall däremot upptagas frågan om vad till rikets vapen är att räkna.

Det är en inom heraldiken allmänt vedertagen grundsats, att ett vapen är oföränderligt till sitt innehåll men icke till sin form. Vapnets innehåll framgår av vapenbeskrivningen (blasoneringen). Beskrivningen anger de bilder som skola finnas i vapnet och de i vapnet förekommande färgerna (tinkturerna). Den heraldiskt skolade konstnären skall kunna korrekt utföra vapnet med ledning enbart av beskrivningen utan att därutöver behöva tillgång till en framställning i bild. Men bilden har kommit till användning som en komplettering till vapenbeskrivningen. Likväl måste fasthållas vid att bilden endast har supplerande betydelse. Den visar endast *en* möjlig gestaltning av vapnet men icke den enda möjliga. Detta sammanhänger med grundsatsen att vapnets form är föränderlig. Formen kan således växla beroende på konstnären, tidsandan, miljön och andra faktorer.

I belysning av det sagda böra de av riksheraldikerämbetet framförda erinringarna mot vapenlagens beskrivning av rikets vapen ses. Ämbetet har gjort gällande, att lilla riksvapnet föreligger även om de tre kronorna äro ordnade på annat sätt än två ställda över den tredje. Häremot må den invändningen göras, att ett vapen väl kan anses tillfyllest beskrivet utan angivande av de i vapenbilden ingående detaljernas inbördes placering. I detta fall har dock den i vapenlagen ingående beskrivningen angivit den inbördes placeringen av de tre kronorna. Därmed synes också fastslaget, att ett riksvapen icke föreligger med mindre de tre kronorna ha den i lagens beskrivning angivna inbördes placeringen och att varje annan ordning måste betaga bilden karaktären av riksvapen. Det kan därvid icke gärna tillmätas betydelse vad bildframställaren avsett eller vad en betraktare av bilden bibringas för uppfattning om bildens innebörd. De frimärken, som år 1947 utgavos till Gustav V:s regeringsjubileum, upptogo de tre kronorna ordnade i en vertikal rad (stolpvis). Det kan förmodas att härvid avsågs att framställa lilla riksvapnet. Ut-

redningsmannen håller dock före, att denna anordning icke återger lilla riksvapnet. Utredningsmannen kan följaktligen, såsom av det anförda framgår, icke biträda riksheraldikerämbetets nu behandlade anmärkning. Det synes uppenbart, att skola de tre kronorna, framställda i en från vapenlagens beskrivning avvikande ordning, tillerkännas karaktären av riksvapen, bör vapenlagens beskrivning ändras. Den slutsatsen har också av riksheraldikerämbetet dragits. Härom hänvisas till vad som anföres under IV. Men en sådan ändring i vapenbeskrivningen, som skulle strida mot en lång tradition, finner utredningsmannen ej böra komma till stånd. En särskild fråga är, vilken symbolisk innebörd som må tillerkännas de tre kronorna vid en placering i fri ordning. Härtill och till frågan om begreppet emblematisk användning av trekronorsbilden återkommer utredningsmannen i det följande under IV.

Riksheraldikerämbetet har vidare framhållit som sin åsikt, att lilla riksvapnet föreligger även där de tre kronorna äro återgivna utan sköld. Denna uppfattning bör ses i samband med ämbetets ståndpunkt, att frånvaron av i vapenbeskrivningen angivna färger icke minskar trekronorsbildens karaktär av riksvapen.

Det torde vara uppenbart, att en vapenbeskrivning och därmed också en vapenlag icke kan undvara ett angivande av de i vapnet ingående färgerna. Men lika uppenbart är, att ett vapen, även om det utförts i *en* färg eller helt utan färg, t. ex. på rikets mynt, i pappersvignetter, sigill och oblater, alltid det oaktat tillerkänts vapenkaraktär. Den s. k. skrafferingen, där den fortfarande användes, tjänar också till att vid grafisk framställning av ett vapen ange vilka färger, som enligt vapenbeskrivningen skola förekomma i vapnet. Ingen tvekan torde heller råda om att ett vapen också kan efterbildas plastiskt, i sten, trä, metall o. s. v., utan att därvid tinkturer komma till användning. Några förtydligande bestämmelser i vapenlagen i nu omhandlade hänseenden kunna därför icke anses erforderliga.

I fråga om skölden har riksheraldikerämbetet uttalat, att skölden icke med nödvändighet behöver förekomma i efterbildningar av lilla riksvapnet utan att de tre kronorna även utan sköld äro Sveriges vapen. Vid utredningsmannens överläggningar har dock en motsatt åsikt kommit till uttryck.

Härom får utredningsmannen anföra följande.

Någon tvekan synes icke råda bland heraldikens målsmän, att till vapenbeskrivningen (blasoneringen) hör ett angivande av i ett vapen ingående färger. Att angiva färgerna strider alltså icke mot den heraldiska grundsatsen, att endast innehållet av ett vapen kan bestämmas men icke dess form. Men den frågan uppställer sig då, om färgen likväl är en detalj, som under vissa förhållanden kan utelämnas vid en efterbildning av ett vapen utan att därmed karaktären av vapen går förlorad. I det föregående har frågan besvarats så, att ett vapen kan utföras i *en* färg eller *utan* färg och även framställas plastiskt i sten, trä, metall o. s. v. Med denna ståndpunkt måste

också, synes det, förhandenvaron av en sköld såsom vapenbildens bakgrund under vissa förutsättningar sakna betydelse för efterbildningens karaktär av vapen. Att utformningen av skölden, d. v. s. av vapenbildens begränsningslinjer, tillhör formen och därmed är underkastad stilarternas växlingar har av ingen bestritts. Men någon begränsningslinje torde över huvud taget icke vara behövlig, därest vapenbildens innehåll icke kräver en sådan. Om skölden är på något sätt indelad eller vapenbilden är genomgående, såsom fallet är med i ett vapen förekommande ginbalkar, kräves visserligen en begränsningslinje. Är vapenbilden däremot fristående, såsom fallet är med trekronorsbilden och det norska lejonet, kräver densamma tydligtvis icke någon yttre begränsningslinje.¹ I sådant fall och om tillika vapen efterbildningen icke anger vapensköldens tinkturer måste en sköld i formell mening kunna utebli utan att därmed vapenkaraktären går förlorad. I sköldens ställe träder då vapenbildens bakgrund. Utifrån detta betraktelsesätt kunna t. ex. de tre kronorna framställda i relief på en husfasad av sten icke fränkännas karaktären av lilla riksvapnet. Utredningsmannen finner således, att varje återgivande av de tre kronorna ställda två över den tredje utgör lilla riksvapnet. Något förtydligande av vapenlagen i denna riktning synes likväl icke erforderligt.

I den heraldiska litteraturen har även förts på tal den s. k. emblematiska användningen av de tre kronorna och därvid såsom exempel på sådan emblematiske användning åberopats de i det föregående omnämnda jubileumsfrimärkena med de tre kronorna ställda vertikalt (stolpvis). Såsom i det följande under IV skall närmare beröras, må väl detta i allmänt språkbruk benämnas emblematiske användning, däremot måste anordningen fränkännas karaktären av statseblem. En annan sak är att en dylik kombination kan vara förväxlingsbar med lilla riksvapnet och som sådan vara underkastad bestämmelserna i lagen den 2 december 1960 om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.

Här skall vidare beröras några av Berghman i hans förberörda arbete framställda, i det föregående återgivna anmärkningar mot vapenlagens vapenbeskrivning.

Beträffande beskrivningen av andra och tredje fältet i stora riksvapnets huvudsköld har formuleringen »tre av vågskuror bildade ginbalkar» synt ur heraldisk synpunkt bättre motsvara vad som här avses än det i vapenlagen nu förekommande uttrycket »tre ginbalksvis gående strömmar». Vidare ha de av Berghman anförda skälen för att det i beskrivningen av samma fält förekommande uttrycket »belagda» bör utbytas mot »överlagda» vara helt i överensstämmelse med vedertagen heraldisk terminologi och följaktligen en ändring av vapenbeskrivningen böra vidtagas.

Beträffande Berghmans anmärkningar mot vapenlagens beskrivning av

¹ Jfr kungl. norsk resolution den 19 mars 1937 p. 2 »Riksvapnet skal *vanleg* ha sköldform».

ponte-corvo-vapnet är det otvivelaktigt riktigt, att den örn, varom beskrivningen talar, icke är en heraldisk örn, en s. k. fläkt örn d. v. s. en stiliserad fågel med benen utsträckta snett nedåt-utåt och vingarna utbredda med spetsarna uppåt samt huvudet vänt åt (heraldisk) höger utan här är fråga om en s. k. napoleonsk örn, som framställes mera naturalistiskt med sänkta vingar, huvudet åt (heraldisk) vänster och med ett blixtknippe i sina klor. Det är också att märka, att enligt 1907 års proposition till vapenlag skulle örnen enligt vapenbeskrivningen vara försedd »med en åska av guld». Denna bestämmelse utgick dock ur 1908 års proposition i ämnet, sedan lagutskottet vid 1907 års riksdag funnit de citerade orden böra uteslutas. I 1908 års proposition anfördes härom: »Örnens åska i hjärtvapnet har ej ansetts behöva särskilt omnämnas, då den i alla händelser är ett oundgängligt attribut till den napoleonska örnen och uttrycket befunnits föga begripligt för andra än heraldiskt skolade personer.» Enligt utredningsmannens mening föreligger dock all anledning att ge den fingervisning om att här är fråga om en napoleonsk örn som ligger i att vapenbeskrivningen i denna del ändras till överensstämmelse med andemeningen i vapenbeskrivningen i 1907 års proposition.

Mot hjärtvapnet i dess nuvarande utformning kunna väl enligt utredningsmannens mening ur heraldisk synpunkt också andra anmärkningar riktas, särskilt beträffande förekomsten av Karlavagnens stjärnbild i hjärtvapnets andra fält. Några stjärnor i ponte-corvo-vapnet funnos icke under Carl XIV Johans franska tid. Förekomsten av stjärnor har, såsom nämnts, tidigast 1829 kunnat konstateras i vapnet. Först från 1844 fingo stjärnorna karaktären av en bestämd stjärnbild, Karlavagnen. Svårigheten att särskilt i sigill åstadkomma en tydlig bild av hjärtvapnet och framför allt av stjärnbilden torde vara av erfarenheten bestyrkt. Likväl har utredningsmannen icke ansett sig böra föreslå att stjärnorna skola utgå ur vapenbilden, allrahelst den symboliska innebörden är uppenbar. Den tanken har väckts, att de statsmyndigheter, som enligt vad i det följande föreslås skola äga föra stora riksvapnet, skulle därvid äga utesluta hjärtvapnet. Mot ett sådant medgivande talar enligt utredningsmannens förmenande att i stora riksvapnet sedan Karl Knutssons tid — även om från drottning Kristinas tid i enstaka fall kunnat beläggas användningen av ett riksvapen utan hjärtsköld — i ett hjärtvapen upptagits den regerande dynastins vapen.¹

Vad lilla riksvapnet angår har utredningsmannen funnit anledning till antagande, att detta vapen skall med hänsyn till de i det följande föreslagna reglerna för stora och lilla riksvapnets förande komma till användning i större utsträckning än för närvarande. Det synes under sådan förutsättning också antagligt, att lilla riksvapnet skall brukas i sådana fall, där en rikare

¹ Utredningsmannen har dock uppmärksammat, att i de nu använda s. k. beläggningsstämplarna riksvapnet förekommer utan hjärtsköld. Anledningen härtill har icke kunnat utrönas.

utformning än för närvarande är medgiven finnes önskvärd. Fördens skull ha föreslagits bestämmelser, enligt vilka även i fråga om lilla riksvapnet sköldhållare må komma till användning.

I övrigt har utredningsmannen sökt anpassa vapenbeskrivningen till närmare överensstämmelse med den till vapenlagen i 1908 års författningssamling fogade efterbildningen av riksvapnen. Att till förmån för lättillgängligheten hos en på svenska språket avfattad vapenbeskrivning helt utesluta heraldisk terminologi är knappast möjligt. Icke heller synes detta rådligt, då självfallet den svenska texten också måste kunna erhålla ett adekvat återgivande på språkområden, särskilt det franska, med en fastare och mera utvecklade heraldisk terminologi än som finnes i vårt land. Det hänvisas i fråga om här åsyftade detaljändringar i vapenbeskrivningen till den speciella motiveringen.

Riksvapnets användning inom statsverksamheten

De författningar i ämnet, som finnas, torde kunna betecknas som obsoleta. Den av Karl XII den 26 oktober 1713 utfärdade kansliordningen innehöll bl. a. vissa föreskrifter i fråga om bruket av riksvapen och emblem inom den svenska statsförvaltningen. Enligt denna kansliordning erhöll kanslikollegiet tillstånd »uti dess sigill at föra Kongl. Maj:tz och Sveriges Rijkens Wapn. Dock måste det uti form och zijrater wara helt åtskilt ifrån det, som brukas wid Kongl. Expeditionerna». Vidare ålades i ett kungl. brev den 2 januari 1714 rådet att tillse, att de kollegier som ännu brukade Konungens »egit Sigil», försågos med nya sigill, vilka skulle skilja sig »icke allenast ifrån det Sigil som brukas wijd våra egna expeditioner, utan ock Collegiernas Sigiller emellan, så att de från hwarandra äre kiänbare». De gamla sigillerna skulle därefter »aflewereras till Expeditionerne utij Wårt Cantzlij». Den anbefallda ändringen av sigillerna meddelades sedan av rådet den 16 oktober 1714 i skrivelser till de sex kollegierna. Det av kammarkollegiet därefter avgivna och av rådet godkända förslaget till eget sigill visade trekronorsvapnet, krönt med en kunglig krona och överlagt kollegiets emblem, två korslagda nycklar. Stor oklarhet rådde emellertid om vad som avsågs med »Kongl. Maj:tz och Sveriges Rijkens Wapn». De tre kronorna fördes sålunda även av bergskollegium medan kansli-, krigs-, amiralitets- och kommerskollegierna i sina sigill förde det kvadrerade vapnet. I samtliga sigill var dock vapnet åtföljt av något kollegiets verksamhet utmärkande emblem.

Allmänt torde beträffande tidigare epoker kunna sägas, att medan under 1600-talet det kvadrerade vapnet gavs företräde hade under 1700-talet trekronorsvapnet försteget.

För nuvarande tid torde kunna konstateras en viss förbistring i fråga om användningen av de bägge riksvapnen, även om det lilla riksvapnet efter hand kommit till allt större användning.

I den förut återgivna motionen II: 293 till 1949 års riksdag har anförts, att till sitt historiska och vapenrättsliga ursprung vore stora riksvapnet Konungens vapen och lilla riksvapnet statens symbol, varför de bägge vapnen lämpligen kunde i vapenlagen benämnas konungavapnet och statsvapnet. Hårtill må invändas, att även om hjärtvapnet i stora riksvapnet av ålder innehållit den regerande dynastins vapen och därför kan betecknas såsom ett dynastivapen, lärer dock uppfattningen om stora riksvapnet såsom ett konungavapen och lilla riksvapnet som ett statsvapen icke delas av flertalet av den heraldiska vetenskapens företrädare i vårt land. Av anträffade belägg för de bägge vapnens användning under skilda epoker torde man också äga draga den slutsatsen, att den angivna uppfattningen är en konstruktion, som ej har stöd av verkligheten. Därest den nuvarande benämningen av vapnen skulle anses mindre tillfredsställande, låge det närmare till hands att särskilja dem efter den ordning, i vilken de tagits i bruk såsom statsvapen; vapnet med trekronorsbilden bleve då det äldre riksvapnet och det kvadrerade vapnet det yngre riksvapnet. Någon anledning till ändring i detta hänseende vare sig i författningstext eller i det allmänna språkbruket synes dock icke föreligga. En tolkning av stora riksvapnets innebörd synes för övrigt icke heller vara för det föreliggande utredningsarbetet av avgörande betydelse. Vid ett bestämmande av de båda vapnens användningsområden synes hellre böra tagas hänsyn till vissa praktiska synpunkter. Härvidlag är att märka, att ett vapen är ett igenkänningstecken, som även på avstånd skall göra klart för åskådaren vem vapnet representerar. Ju mera komplicerat ett vapen är, desto sämre fyller det denna uppgift. Å andra sidan blir ett vapens enkelhet därutinnan en förtjänst. Under sådana förhållanden framstår det också som helt naturligt, att utvecklingen, såsom förut nämnts, tenderat mot en allt större användning av lilla riksvapnet. Vad som nu sagts om enkelhetens förtjänst framstår klart, där stora och lilla riksvapnet förekomma som sigill. Endast undantagsvis torde, såsom redan nämnts, i ett sigillavtryck av stora riksvapnet hjärtsköldens vapenbilder vara i detalj tydligt skönjbara. Å andra sidan är det stora riksvapnet genom sitt innehåll oomtvistligt av så stort historiskt intresse, att det icke gärna kan komma i fråga att avlysa dess begagnande. Däremot synes en rätt avvägd begränsning av dess användningsområde vara väl ägnad att tillgodose både historiska och praktiska hänsyn.

I anslutning till det sagda vill utredningsmannen förorda, förutom att stora och lilla riksvapnet må föras av Konungen och medlemmar av konungahuset, att stora riksvapnet i övrigt må användas endast av statsdepartementen, högsta domstolen, regeringsrätten och Sveriges beskickningar. Traditionsskäl bjuda, att härutöver jämväl inom krigsmakten stora riksvapnet må, på sätt Konungen i kommandoväg bestämmer, komma till användning. Vad beträffar riksdagen har väl av företrädare för den heraldiska vetenskapen uttalats den åsikten, tydligen grundad på hjärtvapnets dynastiska

karaktär, att endast lilla riksvapnet här borde komma till användning. Andra och starkare skäl, icke minst strukturen av det svenska samhället av i dag och folkrepresentationens ställning inom detsamma, tala enligt utredningsmannen för att också riksdagen må begagna stora riksvapnet. Utredningsmannen har också övertvägt om icke även länsstyrelserna borde upptagas bland dem, som skola äga föra stora riksvapnet. Onekligen kunna införas skäl, som tala härför. Utredningsmannen har dock, då under alla omständigheter en viss begränsning är önskvärd, funnit sig böra avstå från förslag härom. Lilla riksvapnet föreslås i följd av det sagda skola komma till användning inom den statliga sektorn i övrigt. Därvid må för varje myndighet eller institution till lilla riksvapnet fogas ett verksamheten symboliserande emblem.

Vad angår de sammanhang, vari riksvapnen må av respektive myndigheter och institutioner begagnas, lär till en början utan vidare vara klart, att vapnen må användas som dekorativ utsmyckning av de offentliga byggnader, däri vederbörande statliga myndigheter och institutioner äro inrymda. Än vidare böra vapnen få efterbildas i sigill och oblater och anbringas i tryck på för expeditioner och dylikt använt papper. Likaså böra vapnen få anbringas på förekommande tjänstebilar. Det synes utredningsmannen tvivelsamt om särskilda föreskrifter i ämnet äro erforderliga. Visserligen förekomma, såsom av det föregående framgått, sådana bestämmelser i Norge. Såvitt utredningsmannen har sig bekant har behov av några bestämmelser icke försports i vårt land. Skulle emellertid sådana bestämmelser framdeles finnas påkallade, torde de dock icke böra ha sin plats i en lag om rikets vapen, utan det synes lämpligare att de för sådan händelse upptagas i en tillämpningskungörelse. En bestämmelse möjliggörande detta bör upptagas i vapenlagen.

Slutligen skall i detta sammanhang beröras frågan om statliga myndigheters och institutioners bruk av vapen, som enbart upptaga på myndighetens eller institutionens verksamhet hänsyftande symboler. Sådana vapen förekomma redan nu. Mot ett sådant bruk lär icke vara något att invända. Enligt utredningsmannens mening torde icke på detta område erfordras några nya eller ändrade författningsbestämmelser, då den erforderliga garantin för ett riktigt utförande av sådana vapen är tillfinnande hos riksarkivets heraldiska sektion, vilken det jämlikt gällande instruktion åligger att tillse, att varje på svenska staten eller dess organ hänsyftande vapen eller något heraldiskt emblem, som av statens verk, inrättningar, styrelser eller kårer eller enskilda statstjänstemän allmänt brukas eller å för allmänheten synlig eller tillgänglig plats anbringas, utförts i enlighet med heraldiska normer.

Riksvapnens användning av enskilda

För de bestämmelser av näringsrättslig natur, som äro givna till skydd för riksvapnen, har redogjorts i det föregående. Vapenlagen lämnar bruket fritt och stadgar allenast straff för användande av sådana vapeneftersbildningar, som i väsentliga delar skilja sig från det efterbildade. Det torde emellertid vid en revision av vapenlagen framstå såsom naturligt, även om någon uppenbart olämplig användning av riksvapnen från enskildas sida väl icke ägt rum, att i viss utsträckning regelbinda enskildas bruk även av korrekta vapeneftersbildningar. Utan vidare torde dock sådan användning böra vara tillåten såsom ett led i en tillfällig dekorativ utsmyckning vid högtids- eller festtillfällen inom konungahuset eller nationen. I övrigt synes emellertid för enskildas offentliga användning av vapnen böra erfordras tillstånd. Utredningsmannen har härvid haft i tankarna bl. a. sådana fall, där ideella föreningar med hänsyn till arten och omfånget av sin verksamhet önska i sitt emblem upptaga riksvapnet. Men även andra fall kunna givetvis tänkas, där från enskildas sida framkomma önskemål att i ett emblem intaga ett riksvapen. I stor utsträckning, nämligen såvitt angår vapnens användning i näringsverksamhet, är dock spørsmålet redan reglerat genom lagen den 2 december 1960 om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. Hit hör t. ex. frågan om vapnen såsom motiv på kommersiella jul- och nyårskort och liknande. Vad angår det i hovleverantörssdiplom förekommande stora riksvapnet är dess användning reglerad i särskild ordning.

Ehuru vad i det föregående anförts icke i förhållande till nuvarande lag om rikets vapen tillför lagtexten mer än en ny §, förslaget 4 §, innehållande de i det föregående förordade bestämmelserna om användningen av rikets vapen, har dock, med hänsyn till att samtliga från gällande lag överförda §§ blivit föremål för ändringar och att motsvarighet till 5 § i samma lag icke förekommer i den föreslagna lagtexten, det syntes lämpligt att föreslå framläggandet av en ny lag om rikets vapen.

II Rikets flagga

Om bruket att flagga

Flaggning på land och särskilt flaggning i den utsträckning, som nu förekommer, är en jämförelsevis sen företeelse i vårt land. Enskildas flaggning i större utsträckning kan sägas ha tagit sin början först under 1800-talets senare hälft. En allmännare enskild flaggning kan sålunda iakttagas från år 1873, sedan Oscar II detta år bestämt om flaggning å Stockholms slott de dagar han befann sig där.

Flaggningen var i vårt land ursprungligen en angelägenhet förnämligast för den svenska krigsmakten till sjöss. Från 1600-talet har därvid flagga med tre tungor varit den flaggform, som kommit till användning. Trots att flaggbuket till en början begränsats till örlogsflottan, har benämningen örlogsflagga knappast varit gängse förrän från 1800-talets början. I officiella handlingar träffar man i stället benämningar sådana som »Svensk Konungz Flagg», »Svensk Cronoflagga», »Hans K. Maj:ts och Rikens Flagg» m. fl. på flaggdukar avsedda för den svenska krigsmakten till sjöss. Uppfattningen, att förandet till sjöss av tretungad kronoflagga endast tillkom den svenska örlogsflottan, respekterades efter hand ej av de svenska handelsfartygen. Rättslösheten på haven, som följde av kapares och piraters härjningar, gjorde att handelsfartyg allmänt för att inge respekt använde flaggor, som betecknade vederbörandes eget lands örlogsskepp. Förfaringssättet förekom sålunda även i vårt land, och detta missbruk föranledde, att genom kungl. plakat den 6 november 1663 handelsfartyg förbjödos att föra »Chronones Flaggor eller elliest sina egne gjorde medh tre spitzer». För privata skepp tillhörande svenska undersåtar påbjödos flaggor med gult kors, »Fyrekantige och jämnt avskurne». Härmed blev skillnaden mellan »Chronones Flagg» och de enskildas flaggtyper lagfäst. Den förra avsåg alltså den tretungade flagga, vilken, såsom nämnts, från 1800-talets början benämnts örlogsflagga.

Med ovannämnda författning av år 1663 äro huvuddragen av vår nuvarande flaggas utseende, ett gult kors på blått fält, slutgiltigt tecknade. Efter som detaljutseendet ej angavs, ha korsets bredd, fältens proportioner och färgernas valörer naturligt nog under seklernas lopp påverkats av tidsmodets skiftningar, men det väsentliga har bestått. Under 1800-talet föranledde unionen med Norge bestämmelser, att örlogs- och handelsflaggorna skulle förses med unionsmärket. Det förtjänar vidare anmärkas, att under 1800-talet även förekom en tvåtungad variant av flaggan som, ursprungligen (enligt kungl. brev den 1 augusti 1838 till överpostdirektörsämbetet) avsedd för

vissa postförande fartyg, under senare delen av århundradet (från 1897) blev civil statsflagga. Dess existens upphörde med tillkomsten av lagen den 22 juni 1906 angående rikets flagga. Unionsupplösningen år 1905 medförde unionsmärkets slopande, vilket skedde genom nämnda lag. Då gavs även åt flaggans färger ljusare nyanser än tidigare varit i bruk. Genom bestyrelsen för svenska flaggans dags åtgöranden kom från 1939 att i almanackan intagas en förteckning över s. k. allmänna flaggdagar, på vilka, utan att det officiellt påbjudits, i betydande utsträckning flaggning också av enskilda äger rum.

Såsom i direktiven erinrats får enligt 79 § 1 mom. regeringsformen ingen förändring av rikets vapen och flagga göras utan riksdagens samtycke.

Om flaggan ha, som nämnts, närmare bestämmelser givits i lagen den 22 juni 1906 (nr 55) om rikets flagga (i det följande benämnd flagglagen).

I 1 § av denna lag stadgas, att svenska flaggan är blå med gult kors. Korset skall dela flaggan i fyra rätvinkliga, lika höga fält. I 2 § föreskrives, att flaggan skall vara tvärskuren, utom då den användes såsom örlogsflagga, i vilket fall den skall vara tretungad. Därjämte angives i denna §, vareast örlogsflagga skall föras. I 3 § upptagas bestämmelser om flaggans färger. Färgen å flaggans sidofält skall vara ljusst mellanblå och å korset guldgul. I denna § föreskrives vidare, att likare å mönsterfärger skall tillhandahållas å de ställen Konungen bestämmer.¹ 4 § ger bestämmelser om flaggans proportioner. Å tvärskuren flagga skall flaggans hela längd förhålla sig till dess höjd som 16 till 10 ; å fälten skall längden förhålla sig till höjden: för de inre fälten som 5 till 4 och för de yttre som 9 till 4. Å tretungad flagga skall flaggans hela längd med tungor vara dubbelt så stor som höjden; de yttre fälten skola, tungorna oräknade, vara lika stora som de inre fälten; fältens längd skall förhålla sig till höjden som 5 till 4. Tungorna skola vara lika långa. De yttre tungornas ytterkanter må ej bilda vinkel med flaggans över- eller underkant. Korsets bredd skall vara hälften så stor som fältens höjd. I 5 § ges bestämmelser om Konungens och medlems av konungahuset förande av tretungad flagga och om sådan flaggas eller tvärskuren flaggas förseende med riksvapnet. Vidare ges bestämmelser om tretungad flaggas förseende med befälstecken. Denna § stadgar slutligen att flagga i övrigt ej får förses med bokstäver, märken eller andra tecken. I 6 § upptagas bestämmelser om straff för den, som brukar tretungad flagga, där sådan icke må föras, eller som använder flagga, därå obehörigen anbragts märke, bokstav eller annat tecken eller till salu håller flagga, vilken till färgen uppenbarligen skiljer sig från vad som föreskrivits eller som icke håller föreskrivna inbördes mått. §:n avslutas med bestämmelsen, att vad sålunda är stadgat avser flagga, vari vinkelrätt ställt gult kors är anbragt på blå botten.

¹ Jfr kungl. kung. den 18 september 1908 angående likare å mönsterfärger för rikets flagga.

Utöver vad sålunda stadgats innehåller flagglagen icke några bestämmelser om användningen av den svenska flaggan.

Vissa speciella regler ha emellertid, såsom erinrats i direktiven, meddelats i angivna ämne. Av särskild vikt äro de bestämmelser med syfte att hindra obehörig användning av svenska flaggan och vapen m. m. i näringsverksamhet, som finnas i 14 § första stycket under 1) varumärkeslagen den 2 december 1960 (nr 644) samt i den samma dag (nr 646) utfärdade lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. I tjänstereglemente för krigsmakten, utfärdat den 17 juni 1960, ha vidare bestämmelser givits beträffande bl. a. flaggning med tvärskuren flagga på vissa dagar. Dessa s. k. allmänna flaggdagar äro, såsom förut angivits, sedan år 1939 särskilt angivna i den av vetenskapsakademien utgivna almanackan. De allmänna flaggdagarna äro för närvarande till antalet tretton, av vilka två under 1966 sammanfalla. I tämligen betydande omfattning flagga kommuner, institutioner och enskilda också på de övriga nordiska ländernas nationaldagar. Även på Förenta Nationernas dag förekommer numera flaggning i viss utsträckning.

Allmänna flaggdagar

Beträffande frågan om allmänna flaggdagar har i ett flertal riksdagsmotioner framförts önskemål om en fastare ordning för desamma.

Departementschefen har i *direktiven* anfört.

Frågan, när flaggning bör äga rum, är närmare reglerad endast för krigsmaktens del. Tidigare har det knappast heller erfordrats någon mera allmän reglering, men på senare tid har behovet av normer blivit mera framträdande, särskilt till följd därav att det framförts önskemål om att genom flaggning hedra även vissa andra allmänna högtidsdagar än svenska. Jag är beredd att tillstyrka, att i enlighet med riksdagens begäran frågan om en enhetlig ordning för rikets samtliga allmänna flaggdagar blir utredd.

Framställningar

I ämnet föreligga, som nämnts, flera *riksdagsmotioner*.

I *motion I: 7 av herr Nerman till 1949 års riksdag* hemställde motionären att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte 1) ombesörja en enhetlig ordning för rikets samtliga allmänna flaggdagar och 2) ombesörja att de gällande flaggdagarna utökades med Norges, Danmarks, Islands och Finlands nationaldagar samt Förenta Nationernas dag.

I motionen angives till en början att vissa dagar äro allmänna salut- och flaggdagar, bestämda av Konungen som krigsmaktens högste befälhavare. Andra dagar vore officiella flaggdagar utan detta ursprung. Flaggningen dessa dagar hade tillkommit på initiativ av bestyrelsen för svenska flaggans

dag och uppgift om dessa dagar har intagits i almanackan i samråd med vetenskapsakademien och med dess medgivande.

Motionären fortsätter. Intet ont om det lofvärda enskilda initiativet, men det torde kunna ifrågasättas, om inte beslutanderätten i fråga om rikets flaggning dock bör tillkomma en fast statlig organisation. Och det förefaller naturligt, att denna är regeringen. En enhetlig ordning härvidlag vore även gagnelig, då det gäller ändringar och eventuella nya önskemål beträffande flaggningen. — Motionären har, såsom ovan anförts, som egna önskemål framfört, att genom förordning påbjudes flaggning på Danmarks, Finlands, Islands och Norges nationaldagar ävensom på Förenta Nationernas dag.

Första kammarens första tillfälliga utskott har i utlåtande nr 1 uttalat sin allmänna sympati för motionärens förslag om en utökning av de nuvarande flaggdagarna men har förklarat sig icke vara berett att tillstyrka förslaget utan har ansett att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utan anvisning av riksdagen upptaga olika förslag till införande av nya flaggdagar till prövning och beslut. Utskottet har i utlåtandet hemställt, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen anhåller, att Kungl. Maj:t måtte ombesörja en enhetlig ordning för rikets samtliga allmänna flaggdagar.

Andra kammarens första tillfälliga utskott har i utlåtande nr 3 anslutit sig till vad första kammarens första tillfälliga utskott anført och hemställt att andra kammaren måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

Riksdagen har i skrivelse den 16 maj 1949 (nr 248) anhållit, att Kungl. Maj:t måtte ombesörja en enhetlig ordning för rikets samtliga allmänna flaggdagar.

I *motion I: 6 av herr Lundström till 1961 års riksdag* anfördes, hurusom för närvarande i vårt land finnas två slag av allmänna flaggdagar: dels de allmänna salut- och flaggdagar, vilkas bestämmas av Konungen som krigsmaktens högsta befälhavare, dels övriga officiella flaggdagar, som tillkommit på tillskyndan av bestyrelsen för svenska flaggans dag och införts i almanackan med vetenskapsakademins medgivande. Det uttalades i motionen, att den nuvarande ordningen icke torde vara den mest ändamålsenliga vid t. ex. en allmän översyn av flaggdagarna eller enstaka ändringar. Det vore naturligt, om det ankomme på Kungl. Maj:t ensamt att besluta om flaggdagar. Enligt motionärens uppfattning borde en allmän prövning av de allmänna flaggdagarna företagas. De flesta av de nuvarande flaggdagarna vore säkerligen motiverade, medan andra kanske vore mindre självklara. Man torde framför allt vid en översyn av flaggdagarna böra uppmärksamma, huruvida icke de värden, som under de senaste decennierna framstått som omistliga, borde påverka bedömningen vid instiftande av flaggdagar. Motionären ansåge, att det utan tidsutdräkt kunde genomföras, att dagar, då allmänna riksdags- och kommunalval äga rum, bli allmänna flaggdagar. Den

dag, då medborgarna avgöra sitt samhälles framtida styrelse, torde utan all jämförelse framstå som den mest betydelsefulla i ett demokratiskt land.

I motionen hemställes, att riksdagen ville i skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t måtte 1) ombesörja en enhetlig ordning för beslutanderätten i fråga om rikets officiella flaggdagar, 2) företaga en allmän översyn av de officiella flaggdagarna, 3) snarast möjligt ombesörja att dagar, då val till riksdagens andra kammare och allmänna kommunala val äga rum, bli allmänna flaggdagar.

I *motion II: 10 av herr Rimmerfors till 1961 års riksdag* har föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder, som kunde föranleda upptagandet av FN-dagen, den 24 oktober, bland de allmänna flaggdagarna. I motionen anförde motionären — jämte att det framhölls att det måste betraktas som ett betydande bidrag till skapandet av respekt för och kännedom om Förenta Nationerna som ett organ för fred och internationell samverkan att FN:s flagga komme till allmän användning i medlemsländerna — att ett starkare understrykande av FN-dagen, den 24 oktober, som flaggdag skulle ytterligare främja användningen av denna symbol. En annan icke mindre mäktig manifestation vore att med hissandet av svenska flaggan uppmärksamma FN-dagen.

Allmänna beredningsutskottet förklarade i utlåtande nr 1, att utskottet icke ansett sig böra taga ståndpunkt till spörsmålet, vilka dagar som böra vara allmänna flaggdagar. Däremot funne utskottet önskvärt med en fast ordning för bestämmandet av sådana dagar och ansåge prövningen av dessa dagar böra få ankomma på Kungl. Maj:t. Då riksdagen emellertid redan avlåtitt framställning i ärendet till Kungl. Maj:t, fann utskottet icke anledning till annan hemställan än att riksdagen i anledning av motionerna I: 6 och II: 10 i skrivelse till Kungl. Maj:t gäve tillkänna vad utskottet anförte.

Riksdagen har i skrivelse den 17 mars 1961 (nr 94) anmält, att riksdagen fattat beslut i enlighet med vad utskottet i sitt utlåtande hemställt.

Föreningen Norden, som beretts tillfälle att under hand avgiva yttrande med anledning av herr Nermans motion och riksdagens skrivelse härom, har i skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 4 november 1949 uttalat sin livliga tillstyrkan till att de nordiska folkens nationaldagar upptagas bland de allmänna flaggdagarna.

I skrivelse till Konungen den 20 mars 1964 har *Svenska FN-förbundet* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte påbjuda allmän flaggning i riket den 24 oktober varje år. I skrivelsen, som överlämnats till utredningsmannen för att tagas i beaktande vid utredningsuppdragets fullgörande, har tillika meddelats, att de fyra nordiska FN-förbunden samtidigt sänt skrivelser av likartad lydelse till sina regeringar.

Svenska bestämmelser

Såsom i direktiven påpekats äro de s. k. allmänna flaggdagarna sedan 1939 särskilt angivna i den av vetenskapsakademien utgivna vanliga almanackan. Dessa flaggdagar äro i 1966 års almanacka förtecknade enligt följande:

den 1 januari (nyårsdagen); den 28 januari (HKH Kronprinsens namnsdag); den 10 april (påskdagen); den 30 april (HKH Kronprinsens födelsedag); den 1 maj; den 29 maj (pingstdagen); den 6 juni (svenska flaggans dag samt H.M. Konungens namnsdag); den 25 juni (midsommardagen); den 6 november (Gustav Adolfsdagen); den 11 november (H.M. Konungens födelsedag); den 10 december (Nobeldagen); den 25 december (juldagen).

Med hänsyn till att almanackans förteckning upptar för den 6 juni två skilda flaggningsanledningar blir sammanlagda antalet flaggdagar i själva verket tretton.

Vad de svenska flaggdagarna beträffar är att märka, att almanackans förteckning över flaggdagar blott kan anses ha karaktären av en rekommendation, som tillkommit på initiativ av bestyrelsen för svenska flaggans dag. Endast för krigsmakten finnas, såsom i direktiven anmärkts, tjänsteföreskrifter om flaggning på vissa i kommandoväg bestämda flaggdagar. Enliga dessa tjänsteföreskrifter skall på allmänna flaggdagar på samtliga flaggstänger, utom på stång där örlogsflagga föres varje dag, hissas tvärskuren flagga. Emellertid har icke blott på statliga byggnader i övrigt utan även på kommunala byggnader och i stor utsträckning också av enskilda flaggats på dessa dagar.

Tjänstereglementet för krigsmakten upptog ursprungligen av de i almanackan nu upptagna flaggdagarna icke påskdagen, pingstdagen, den 1 maj och den 10 december (Nobeldagen).¹ Av för utredningsmannen tillgängliga handlingar framgår, att bestyrelsen för svenska flaggans dag i brev den 29 mars 1938 hos vetenskapsakademien begärt, att i almanackan skulle årligen införas bestyrelsens s. k. flaggregler upptagande *dels* allmänna regler rörande flaggning, *dels* en förteckning över flaggdagar. I brev den 13 april 1938 har vetenskapsakademien medgivit detta för 1939 års vanliga almanacka och tills vidare. I brev den 21 april 1948 till bestyrelsen för svenska flaggans dag har chefen för kommandoexpeditionen hemställt om bestyrelsens motivering för den avvikelse från de i angivna generalorder förekommande flaggdagarna som almanackans förteckning över flaggdagar gav vid handen. Bestyrelsen har i svar den 5 maj 1948 anfört huvudsakligen följande: I fråga om påskdagen och pingstdagen hade det synt naturligt, att högtidlighålla icke blott juldagen utan jämväl de båda angivna högtidsdagarna. Flaggning på Nobeldagen vore icke blott en internationell artighetsbetygelse utan även en samlad nationell demonstration i de blågula färgernas tecken. Flaggning den 1 maj motiverades med att den dagen med all rätt syntes hävda an-

¹ Jfr generalorder 1930 nr 660 (marinen) och 1930 nr 1546 (lantförsvaret).

språk att betraktas som det samfällda svenska arbetets och den svenska demokratis dag.

De av bestyrrelsen för svenska flaggens dag sålunda motiverade flaggdagarna äro numera upptagna i gällande tjänstereglemente för krigsmakten.

I detta sammanhang torde böra redogöras för flaggdagarna i Danmark, Finland, Island och Norge.

Danska bestämmelser

Enligt meddelande från danska ambassaden äro flaggdagarna följande:

nyårsdagen; den 11 mars (Konungens födelsedag); den 28 mars (Drottningens födelsedag); långfredagen (flaggning på halv stång); påskdagen; den 9 april (flaggning på halv stång till kl. 12, därefter på hel stång); den 16 april (tronföljaren prinsessan Margrethes födelsedag); den 27 april (arvprinsessan Caroline Mathildes födelsedag); Kristi himmelfärds dag; den 5 maj (befrielsedagen); pingstdagen; den 5 juni (grundlovsdagen); den 15 juni (Valdemarsdag och återföreningsdag); den 27 juli (arvprinsen Knuds födelsedag); juldagen.

För de militära flaggdagarna gälla särskilda bestämmelser. I övrigt flaggas från samtliga statens byggnader på de ovan angivna dagarna.

Finska bestämmelser

I 1 § av förordningen den 27 april 1934 angående officiell användning av Finlands flagga samt offentlig flaggning med flaggor av andra slag stadgas: På byggnad, som inrymmer statens ämbetsverk eller inrättning, eller på dominerande plats invid sådan byggnad skall nedannämnda dagar hissas sådan Finlands flagga, som av ämbetsverket eller inrättningen, enligt vad därom är särskilt stadgat, bör begagnas:

den andra söndagen i maj, vilken firas såsom Mors dag; den 4 juni, dagen för armén fanfest; den lördag, som infaller under tiden mellan den 20 och 26 juni, vilken firas såsom Finlands flaggas dag; samt den 6 december, årsdagen för Finlands självständighetsförklaring.

Isländska bestämmelser

Enligt presidentbeslut om flaggdagar m. m. skall flaggan hissas följande dagar på byggnader tillhörande offentliga institutioner, som ämbetsmän eller särskilda statliga föreståndare ha tillsyn över: Islands presidents födelsedag; nyårsdagen; långfredagen; påskdagen; första sommardagen (tredje torsdagen i april); den 1 maj; pingstdagen; den 17 juni; den 1 december; juldagen.

Norska bestämmelser

Fasta officiella flaggdagar äro: Nyårsdagen; påskdagen; pingstdagen; juldagen; den 21 februari (kronprinsens födelsedag); den 1 maj; den 17 maj; den 7 juni (dagen för unionsupplösningen); den 2 juli (Konungens födelsedag); den 29 juli (»olsokdagen»); dagen för stortingsval.

Utredningsmannen

Flaggningsplikten

Såsom i direktiven påpekats har på senare tid behov uppstått av en fastare ordning beträffande de s. k. allmänna flaggdagarna. Såsom också påpekats tjäna för närvarande till ledning — om det bortses från krigsmakten, där flaggningen är reglerad genom bestämmelser meddelade i kommandoväg — endast den med vetenskapsakademins medgivande i den vanliga almanackan intagna förteckningen över allmänna flaggdagar. Denna förteckning kan endast tillerkännas karaktären av en rekommendation och är således utan någon förbindande verkan. Syftet med en nyreglering bör således vara att nå fram till fastställandet av vissa dagar, på vilka flaggning skall vara officiellt påbudet.

Det synes emellertid, innan frågan om vilka dagar som skola vara flaggdagar i denna mening behandlas, böra till bedömning upptagas frågan om vilka det bör åligga att flagga i sådan ordning (flaggningsplikten). Det synes därutinnan uppenbart, att sådan skyldighet bör utsträckas till att gälla icke blott, såsom för närvarande, krigsmakten utan även andra statliga institutioner. En blivande allmän författning torde likväl, vad krigsmakten beträffar, böra lämna utrymme även för meddelande i kommandoväg av erforderliga detaljbestämmelser. Däremot synes det utredningsmannen tveksamt om flaggningsplikt bör åläggas kommunala institutioner. Att märka är, att en sådan utsträckning av flaggningsplikten icke föreligger i övriga nordiska länder. Än mindre torde enskilda kunna förpliktas till flaggning på vissa flaggdagar. En annan sak är att icke blott statliga institutioner utan även kommuner och enskilda kunna ha att iakttaga vissa bestämmelser angående huru skall förfaras vid flaggning. Härom hänvisas till överväganden i det följande.

Det kan vad kommunala institutioner beträffar med fog antagas, att de i största utsträckning skola — liksom de hittills följt flaggpraxis — följa de regler om allmänna flaggdagar som kunna bli givna. Önskvärt vore givetvis också, att även enskilda, i den mån de äro innehavare av flaggstång, allmänt iakttaga flaggdagarna. Även om det bortses från exempelvis sommarställen, som vintertid icke äro bebodda och där man av den orsaken icke gärna kan förvänta flaggning annat än under sommaren, måste dock konstateras att flaggning hittills i betydande utsträckning uteblivit från enskildas sida på flaggdagar.

De gjorde överbägandena om flaggningsplikten ha lett utredningsmannen till att föreslå en bestämmelse av innebörd att flaggning skall å allmänna flaggdagar ske å svenska staten här i riket tillhöriga eller av svenska staten disponerade byggnader, inrymmande statliga myndigheter och institutioner.

Utan vidare synes klart, att flaggningsplikten även bör gälla Sveriges beskickningar och lönade konsulat. Att under flaggningsplikten inordna även de olönade konsulaten synes icke böra komma ifråga med hänsyn till att de olönade konsulerna icke behöva vara svenska medborgare utan kunna vara främmande stats medborgare.¹ Det kan dock förväntas att dessa konsulter ändock skola ställa sig de givna bestämmelserna till efterrättelse. Att beskickningarna på grund av diplomatisk kutym kunna känna sig förpliktade till flaggning på vederbörande främmande stats egna officiella flaggdagar faller uppenbarligen utom ramen för nu ifrågasatt reglering av flaggningsplikten.

En författning med föreskrifter om allmänna flaggdagar synes böra få kungörelsens form. Givetvis är det önskvärt, att riksdagen iakttagert fastställda regler för allmän flaggning. Då emellertid en — visserligen i enlighet med riksdagens uttalade mening men utan riksdagens medverkan tillkommen — kungörelse icke lär kunna lämna för riksdagen bindande föreskrifter, lär önskemålet om ett iakttagande av författningens föreskrifter från riksdagens sida få ges ett annorlunda uttryck.

Om således kretsen av dem, vilka flaggningsplikt bör åvila, blivit på sätt som av det förut sagda framgår bestämd, bör dock uppmärksamhet ägnas frågan om icke vissa detaljbestämmelser kunna vara erforderliga för flaggningspliktens genomförande. Enligt tjänstereglementet för krigsmakten skall örlogsflagga föras på (inom) kasernanläggning samt på annan byggnad, som är upplåten för stab, förband, skola eller verk samt vid försvarsanstalt, läger eller övningsplats, där förband (avdelning) är förlagt eller utbildas. Av denna bestämmelse kan slutas att flaggning icke nödvändigtvis behöver vara knuten till byggnad, eftersom flaggning enligt den åsyftade bestämmelsen skall äga rum även vid läger eller övningsplats. Den situationen torde man visserligen icke behöva räkna med utanför krigsmakten. Däremot har man att räkna med, att i betydande utsträckning privatägda byggnader äro förhyrda antingen i sin helhet eller till någon del för statliga institutioners räkning. Men givetvis kunna fall också tänkas förekomma, där en byggnad, som äges av staten, blott till en del nyttjas för statlig institutions räkning och i övrigt disponeras av enskilda. I Norge får enligt kungl. resolution den 21 oktober 1927 statsflagga (»med splitt og tunge») endast hissas på byggnad, som användes av statens offentliga institutioner, antingen den är statens egendom eller förhyrd av staten och förutsatt tillika att den till överbägande delen användes av vederbörande statliga institution. Däremot får statsflaggan icke användas på byggnad som är statsegendom, om den helt eller till överbä-

¹ Jfr kungl. förordn. den 3 februari 1928 angående beskickningar och konsulat (SFS 1928 nr 49).

gande delen är uthyrd till enskilda. Några motsvarande distinktioner gälla icke i Danmark och Finland, ehuru man även i Danmark och Finland har särskild statsflagga, nämligen i Danmark den tvätungade flaggan och i Finland den tvärskurna flaggan med Finlands vapen anbragt i korsets mitt. Utredningsmannen har emellertid ansett, att man bör kunna i vårt land överlämna åt praxis att avgöra när flaggning må kunna utebliva i fall där en statlig myndighet eller institution endast till obetydlig del upptar en staten eller enskild tillhörig byggnad.

De särskilda allmänna flaggdagarna

Vid bestämmandet av de särskilda allmänna flaggdagarna kunna två ståndpunkter särskiljas, vilka bägge kommit till uttryck vid de överläggningar, som utredningsmannen haft med heraldiska nämnden och de särskilt tillkallade experterna. Den ena ståndpunkten innebär, att man vid fastställandet av allmänna flaggdagar skall i vidsträcktaste omfattning tillmötesgå framställda önskemål beträffande nya sådana dagar och, i vad gäller nuvarande praxis på området i fråga, i stort sett bibehålla de för närvarande i almanackan angivna flaggdagarna. Den andra ståndpunkten innebär, att man bör iakttaga en viss restriktivitet vid fastställandet av nya flaggdagar och, vad angår nu tillämpad praxis för allmän flaggning, i varje enskilt fall bedöma önskvärdheten av att hittillsvarande praxis bibehålles. Den ledande tanken har därvid varit, att en alltför riklig förekomst av allmänna flaggdagar är ägnad att minska värdet av den hyllningsgård, som ligger i den officiella flaggningen, medan, å andra sidan, en viss sparsamhet med de allmänna flaggdagarna framhäver det exklusiva i och därmed också värdet av en officiell flaggning.

För egen del finner utredningsmannen, att lika klart som det är att det framdeles liksom för närvarande skall stå den enskilde fritt att flagga med svenska flaggan närhelst så önskas blott det sker inom ramen för god ordning, lika klart är det, att när flaggningen nu, från att — om det bortses från krigsmakten — ha varit en för statliga myndigheter och institutioner icke i lag eller författning föreskriven skyldighet, avses skola bli officiellt påbjuden, avvägningen måste följa en viss grundtanke, utifrån vilken önskvärdheten och behovet av officiell flaggning i det enskilda fallet är att bedöma. Enligt utredningsmannens mening bör vid bestämmandet av vilka återkommande dagar, som skola vara allmänna, hela landet omfattande flaggdagar, den grundtanken vara ledande, att allmän flaggning bör äga rum då med hänsyn till en sådan hyllnings föremål eller ämne åtgärden för svenska medborgare i gemen ter sig självfallen och tillika föremålet eller ämnet för hyllningen är av den art att en officiell flaggning ter sig lika självfallen. Med denna utgångspunkt förefaller det också sannolikt, att, även om, såsom i det föregående anförts, flaggning endast kan påbjudas för statliga myndigheter och institutioner, även kommunala institutioner lik-

som också enskilda skola i största utsträckning flagga på de anbefallda flaggdagarna. Ehuru flaggningsplikten av förut angivna skäl synes böra gälla endast i avseende å statliga myndigheter och institutioner och såtillvida får en officiell karaktär, böra måhända de återkommande, på förhand bestämda flaggdagarna med hänsyn till flaggningens förmodade allmänna omfattning dock även i fortsättningen betecknas som allmänna flaggdagar, i synnerhet då detta uttryck vunnit hävd.

Vid ett bestämmande av de allmänna flaggdagarna låter sig inom ramen för *de nuvarande allmänna flaggdagarna* urskilja tre olika grupper, *dels* kyrkliga högtidsdagar, *dels* dagar med anknytning till kungahuset och *dels* återstående dagar, av sinsemellan skiftande innebörd.

Vad de kyrkliga högtidsdagarna beträffar föreligger ingen anledning att ändra nyårsdagens, påskdagens, pingstdagens och juldagens karaktär av allmän flaggdag. Däremot synes kunna övervägas om icke midsommardagen bör utgå. Varken i Danmark eller Finland, på Island eller i Norge är midsommardagen flaggdag; i Danmark och Norge är midsommardagen icke heller helgdag, vilket den däremot är i Finland. Det kan därför synas tvivelaktigt om fortfarande i Sverige midsommardagen bör vara flaggdag. Efter en år 1952 vidtagen ändring i kalendern är denna helgdag numera rörlig och firas å den lördag, som infaller under tiden den 20—den 26 juni. Midsommardagen torde numera i allmänna medvetandet icke ha någon starkare anknytning till det kyrkliga firningsämnet utan framstår väl mer såsom sommarens höjdpunkt, en anknytning som knappast synes motivera flaggning på statliga byggnader.¹ Utredningsmannen vill därför förordna midsommardagens uteslutande ur en förteckning över allmänna flaggdagar. Någon utökning av flaggdagarna till att omfatta andra kyrkliga högtidsdagar torde ej vara påkallad, även om i Danmark och på Island som flaggdag hålles också långfredagen och i Danmark jämväl Kristi himmelfärds dag.

Vad beträffar flaggdagar knutna till kungahuset upptagas i 1966 års almanacka blott Konungens och Kronprinsens födelsedagar och namnsdagar. Att för det närvarande utöka gruppen av flaggdagar knutna till kungliga personer torde väl icke böra ske. Det må dock erinras om, att i Danmark upptagas förutom tronföljarens, prinsessan Margrethes födelsedag jämväl arvprinsessan Caroline-Mathildes och arvprinsens Knuds födelsedagar.

Den i det föregående angivna tredje undergruppen omfattar den 1 maj, den 6 juni, den 6 november och den 10 december.

Vad beträffar den 1 maj har väl på denna dag och kanske än mer på den föregående aftonen, Valborgsmässoafton, anordnats festligheter av skilda slag till firande av vårens ankomst. Knappast har dock därvid under äldre tider förekommit någon allmän flaggning. Den festtradition, som knutits till denna tid, synes lika litet som den till midsommardagen knutna böra

¹ Jfr dock Island, där tredje torsdagen i april firas som första sommardagen.

föranleda någon officiell flaggning. Den 1 maj har emellertid sedan början på 1890-talet också haft karaktären av en arbetarrörelsens mönstringsdag. Såsom sådan har den i varje fall under de första femtio åren haft en uppenbart politisk innebörd.¹ Men lika uppenbart är också, att denna innebörd efterhand trätt alltmer i bakgrunden. Numera torde sålunda dagen allmänt betraktas som en dag till erinran om de demokratiska idéernas genombrott i vårt land. Från denna synpunkt synes den karaktär av flaggdag den 1 maj haft under det senaste kvartssekleet böra vidmakthållas och stadfästas genom en författningsföreskrift.

Vad angår den 6 juni och dess stundom tillagda karaktär av nationaldag må anföras följande. Begreppet nationaldag är oftast knutet till någon tilldragelse i ett lands historia, som på ett avgörande sätt ingripit i skeendet. Icke sällan har också tilldragelsen varit av starkt dramatiskt karaktär, något som varit i sin mån ägnat att hålla minnet därav levande hos efterkommande generationer. Man behöver blott erinra om den 14 juli i Frankrike, den 4 juli i Amerikas förenta stater och den 17 maj i Norge. Och det är förvisso icke att betrakta som ett utslag av falsk nationalism när man konstaterar den etiska betydelsen av en nationaldag, avsedd att samla medborgarnas tankar kring värdet av att tillhöra ett fritt land. Om också Sveriges historia icke lär kunna uppvisa några i det förflutna timade tilldragelser av den karaktär, som de nyss anförda exemplen visa, har dock sedan något mer än 50 år den 6 juni firats såsom svenska flaggans dag, och den torde väl därmed också ha kommit att i viss mån framstå såsom Sveriges nationaldag. Att just denna dag utvalts torde bero på en kombination av flera till denna dag knutna faktorer; dagens namn i almanackan, dagen för Gustav Vasas val till konung och dagen för utfärdandet av 1809 års regeeringsform. Även om dagens alltjämt bestående karaktär av arbetsdag otvivelaktigt motverkat en fastare förankring i folkmedvetandet och anslutningen från allmänhetens sida till de denna dag på olika orter ofta anordnade högtidligheterna på senare tid också synes ha minskat, torde detta icke böra föranleda att dagen betages egenskapen av allmän flaggdag. Dagen bör följaktligen alltjämt såsom den svenska flaggans dag högtidlighållas med allmän flaggning.

Den 6 november har under en äldre generation varit jämförelsevis livligt uppmärksammas såsom ägnad minnet av Gustav II Adolf. Numera torde i växande omfattning dagen passera utan några föranstaltningar av minnesfirande. Då dagens innebörd tydligen icke längre kan anses stå levande för medborgarna, finner utredningsmannen anledning saknas att bibehålla dagen såsom allmän flaggdag.

¹ Likställandet av den 1 maj med allmän helgdag genom lagen den 8 april 1938 motiverades i propositionen dock endast med önskemålet att utsträcka dagens karaktär av ledigdag till att gälla även för dem som icke genom kollektivavtal redan voro tillförsäkrade denna förmån (jfr prop. 1938: 93).

Vad till sist den 10 december (Nobeldagen) beträffar är denna dag (Alfred Nobels dödsdag) Nobelstiftelsens högtidsdag, då de för året utsedda pristagarna under högtidliga former ur Konungens hand mottaga sina priser. Ehuru på denna dag årligen ett antal om det vetenskapliga och kulturella framåtskridandet högt förtjänta män och kvinnor för sina insatser på skilda områden erhålla ett även utom Sverige livligt uppmärksammat erkännande och härigenom också utlandets uppmärksamhet fästes vid vårt land, torde detta i och för sig icke utgöra tillräcklig anledning till en landsomfattande officiell flaggning. Det bör erinras om att i Norge, där det nobelska fredspriset också utdelas den 10 december, har dagen icke upptagits som flaggdag. Utredningsmannen föreslår därför, att den 10 december icke upptages såsom allmän flaggdag. En annan sak är att i Stockholm, där prisen utdelas, lämpligen bör såsom en artighetsbetygelse anordnas flaggning. Till frågan om officiell flaggning knuten till viss ort återkommer utredningsmannen i det följande.

Vad därefter beträffar frågan om *nya flaggdagar* har, som av det föregående framgår, i motioner påyrkats, att såsom flaggdagar skola anses dels vissa dagar med anknytning till svenska förhållanden, dels vissa dagar med nordisk och övernationell anknytning.

I det förra hänseendet har föreslagits, att dagar, då allmänna riksdags- och kommunalval äga rum, bli allmänna flaggdagar. Utredningsmannen vill till en början erinra om att i Norge är dagen för stortingsval flaggdag, varemot motsvarande dagar i Danmark och Finland icke upptagits som flaggdagar. Det är dock uppenbart, att i ett demokratiskt land dagen för direkta val till folkrepresentationen framstår som så betydelsefull, att all anledning föreligger att den omges med den känsla av högtid, som manifesteras i en landsomfattande flaggning. Om således någon tvekan icke behöver råda om att direkta val till riksdagen böra föranleda allmän flaggning, synes däremot förhållandet icke vara lika klart i fråga om dagar för kommunala val. Vikten och värdet för medborgarna av den kommunala självbestämmanderätten kräver ingen argumentering. Det synes utredningsmannen likväl icke därav böra följa att flaggning å statens byggnader skall äga rum å sådana valdagar. Men här bör lämpligen genom de skilda kommunernas försorg flaggning komma till stånd. Icke heller de indirekta valen till riksdagens första kammare, om de bibehållas, synas böra föranleda att dagen för sådant val blir flaggdag. Det torde icke kunna förnekas, att just det indirekta valsättet i det allmänna medvetandet berövar dessa val, hur viktiga valen ur rikssynpunkt än äro, den karaktär av allmänt medborgerlig angelägenhet, som bör vara en förutsättning för allmän flaggning på valdag.

Beträffande dagar med nordisk anknytning har ifrågasatts, att de övriga nordiska ländernas nationaldagar skulle i Sverige högtidlighållas genom officiell flaggning. Det kan visserligen icke betvivlas, att inom vårt land en

icke obetydlig opinion föreligger för att genom flaggning på de övriga nordiska ländernas nationaldagar manifesteras känslan av samhörighet med dessa länder. Denna känsla har ovedersägligen varit särskilt stark i orostider. Och säkert är, att den spontana flaggning från enskildas sida, som under angivna förhållanden förekommit, icke varit utan sin psykologiska betydelse. När fråga blir om en i författning stadgad officiell flaggning anmäla sig dock även andra synpunkter. En manifestation av samhörigheten med de nordiska länderna genom en i författningsväg påbjuden officiell flaggning på respektive länders nationaldag synes enligt utredningsmannens mening böra förutsätta ömsesidighet. Huruvida sådan ömsesidighet kan ernås kan icke nu bedömas. Det förtjänar i detta sammanhang anmärkas, att det från Nordiska rådets svenska sekretariat meddelats utredningsmannen, att framställningar om ämnets upptagande till behandling i rådet gjorts men att ett sådant upptagande icke kommit till stånd. Att, såsom någon gång gjorts gällande, ett ensidigt införande i vårt land av sådana flaggningsbestämmelser skulle vara ägnat att påverka de andra länderna till motsvarande regler, förefaller icke sannolikt. Vid nu anmärkta omständigheter finner utredningsmannen sig icke kunna föreslå, att de nordiska nationaldagarna göras till allmänna flaggdagar.

Vad slutligen officiell flaggning på Förenta Nationernas dag angår, har i en motion såsom skäl för en sådan anordning anförts, att det vore att betrakta som ett betydande bidrag till skapandet av respekt för och känedom om Förenta Nationerna som ett organ för fred och internationell samverkan att Förenta Nationernas flagga komme till allmän användning i medlemsländerna och att ett starkare understrykande av Förenta Nationernas dag som flaggdag skulle ytterligare främja användningen av denna symbol. En annan icke mindre mäktig symbol vore enligt samma motion att med hissande av svenska flaggan uppmärksamma Förenta Nationernas dag. Stockholms FN-förening, som i skrivelse till Konungen uttalat sin anslutning till förslaget att göra FN-dagen till allmän flaggdag, har också funnit det motiverat att på en sådan flaggdag använda FN-flaggan i stället för den svenska. Enligt föreningens mening skulle det innebära en värdefull opinionsyttring för Förenta Nationerna om det på FN-dagen flaggades med FN-flaggan på statliga byggnader, domstolsbyggnader, militärförläggningar etc. Såsom förut nämnts har också Svenska FN-förbundet hemställt, att allmän flaggning måtte påbjudas på FN-dagen.

Det framgår av det anförda, att det ifrågasatts, att en officiell flaggning skulle den angivna dagen ske med FN-flaggan. Utredningsmannen finner därför anledning att före överväganden om FN-dagens förklaring för flaggdag upptaga den principiella frågan om flaggning på statliga verk och institutioner med en övernationell organisations flagga i stället för med svenska flaggan. Veterligen har icke tidigare förelegat problemet om flaggning på statliga byggnader med annat än svenska flaggan. Och det torde

heller icke kräva längre överväganden för att fastslå omöjligheten härav såvitt det gäller annan nations flagga. I det föreliggande fallet gäller frågan symbolen för en övernationell organisation. Förenta Nationerna är grundat på principen om medlemsstaternas suveränitet. Även om det således icke i avseende å denna organisation lär komma i fråga att till densammans förman avstå något av Sveriges suveränitet, så som fallet måhända skulle kunna bli i fråga om vissa organisationer på det handelspolitiska området, torde frågan om flaggning på statens byggnader med FN-flaggan likväl böra bedömas på enahanda sätt som frågan om flaggning med andra nationers flaggor.¹

Med denna utgångspunkt återstår likväl frågan om FN-dagen bör officiellt högtidlighållas med den för flaggdagar eljest brukade flaggningen.

Ehuru i det föregående avvisats tanken på officiell flaggning på de övriga nordiska ländernas nationaldagar på skäl som där angivits, är dock att beakta att sådan flaggning i och för sig kan finnas motiverad såsom en vänskapsgärd gentemot grannländer med en i många hänseenden gemensam historia och, i nutiden, en mångfald gemensamma intressen. Förenta Nationerna utgör såsom nämnts en övernationell organisation av politisk natur. Även om, såsom tidigare sagts, något avstående av suveräniteten från Sveriges sida till Förenta Nationernas förman icke är förutsatt, lär det ändå kunna med fog sättas i fråga om Sverige bör manifestera sin tillhörighet till organisationen genom officiell flaggning på FN-dagen. Det är för övrigt att märka, att, enligt vad utredningsmannen inhämtat, icke i någon av FN:s medlemsstater FN-dagen officiellt är flaggdag. Utredningsmannen finner sig med hänvisning till det sagda icke kunna föreslå, att FN-dagen nu göres till allmän flaggdag. Därest i en framtid medlemsstaterna mera allmänt skulle bestämma FN-dagen såsom allmän flaggdag, torde frågan böra upptagas till förnyat övervägande.

Beträffande utredningsmannens överväganden rörande frågan om straffrättsligt skydd för FN-flaggan hänvisas till framställningen i det följande under III.

Tillfälliga flaggdagar

I det föregående har behandlats frågan om allmänna flaggdagar i betydelsen av vissa återkommande, en gång för alla bestämda dagar, då officiell flaggning skall äga rum över hela landet. Det är emellertid uppenbart, att oförutsedda händelser kunna inträffa av den art att en landsomfattande officiell flaggning synes självfallen. Flaggning från statliga institutioners byggnader i särskilda orter liksom också från viss statlig institutions byggnad kan också under vissa omständigheter finnas påkallad.

¹ Jfr kungl. norsk resolution den 6 juli 1933: »Fremmede lands flagg kan heises vid siden av Norges flagg på eller fra kommunal offentlig bygning når dette av international høflighet finnes ønskelig.»

I *Finland* gäller enligt förordningen angående officiell användning av Finlands flagga samt offentlig flaggning med flaggor av andra slag, att Finlands flagga också kan hissas på ämbetsverks eller inrättnings speciella bemärkelsedag, där ämbetsverkets eller inrättnings chef så bestämmer. Likaså är ämbetsverk eller inrättning obetaget att flagga, om i orten är anordnad allmän flaggning på andra dagar än de officiella flaggdagarna. Ministerierna ha även tillagts rätt att vid behov meddela föreskrifter för underlydande verk och inrättningar beträffande flaggning vid andra än ovan nämnda tillfällen.

På *Island* gäller enligt presidentbeslut, att justitiedepartementet bestämmer vilka andra dagar än de i det föregående nämnda fasta flaggdagarna och vid vilka tillfällen det skall flaggas i landet.

Vad *Norge* beträffar gäller angående användningen av statsflaggan på offentliga byggnader, att statsflaggan bör i allmänhet kunna hissas på de offentliga festdagarna och när flaggning är officiellt påbjuden. Dessutom kan flaggas med statsflaggan vid andra högtidliga och festliga anledningar inom nationen eller kungahuset och vid officiella besök av medlemmar av kungahuset och av utländska statsöverhuvuden och furstliga personer samt när det med hänsyn till vederbörande statliga inrättnings verksamhet kan anses särskilt viktigt eller önskvärt.

I vårt land har utom ramen för de i almanackan upptagna allmänna flaggdagarna en landsomfattande flaggning från statliga byggnader förekommit förnämligast vid vissa betydelsefulla tilldragelser inom den kungliga familjen. Utan att de närmare behöva exemplifieras kunna uppenbarligen även eljest inträffa tilldragelser av den betydelse att de jämlikt den i det föregående angivna ledande principen böra föranleda en hela landet omfattande officiell flaggning. Likaså kan en officiell flaggning finnas påkallad inom viss ort, där byggnader finnas, inrymmande statliga verk och inrättningar av betydenhet, såsom — förutom i Stockholm — t. ex. i våra residens-, garnisons- och universitetsstäder. Slutligen bör erinras om den gamla sedvanan, att ämbetsverk och andra statliga institutioner flagga vid märkesdagar av sinsemellan skiftande innebörd inom verket eller institutionen.

Måhända kan det sägas, att erfarenheten visat, att den praxis som härutinnan utbildat sig, i allmänhet fungerat utan anmärkning och att förden skull särskilda föreskrifter icke erfordras. Det lär dock icke kunna förnekas, att understundom en påfallande ovisshet om huru förfaras skall kommit till uttryck. Det synes därför icke vara ur vägen, att genom uttryckliga föreskrifter ange vem bestämmanderätten vid olika fall av icke på förhand bestämd officiell flaggning skall tillkomma. Bestämmanderätten i fråga om tillfällig, hela landet omfattande officiell flaggning torde sålunda böra ankomma på Konungen eller myndighet Konungen förordnat. Det senare alternativet torde ges företrädet, då omständigheterna i här åsyftade fall understundom kräva så stor skyndsamhet, att tiden ej medger formaliteter

av mera tidskrävande art. Samma ordning torde av lätt insedda skäl böra gälla även vid fall av till Stockholm knuten tillfällig officiell flaggning. I övrigt torde beträffande officiell flaggning av lokal natur bestämmanderätten böra tillkomma vederbörande länschef. Beträffande till viss myndighet eller institution knuten tillfällig flaggning bör bestämmanderätten, såsom väl också för närvarande är fallet, tillkomma verkschefen. Med hänsyn till de uppenbarligen högst skiftande anledningarna till sådan flaggning, varom här är fråga, synes man böra avstå från en katalogisering av desamma och såsom förutsättning för tillfällig allmän eller lokal flaggning endast ange, att officiell flaggning finnes påkallad, något som i betraktande av de beslutande myndigheterna icke lär komma att vålla någon olägenhet. Icke heller torde, såvitt angår den till viss myndighet eller institution knutna flaggningen, såsom förutsättning för flaggning behöva anges annat än att dagen skall för myndigheten eller institutionen vara av särskild betydelse.

En kungörelse om allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning av innehåll, som framgår av det nu sagda, bör upptaga de en gång för alla bestämda allmänna flaggdagarna i kronologisk ordning; dock bör med hänsyn bl. a. till möjligheten av extra val till riksdagens andra kammare, där dagen för valet bestämmes i varje särskilt fall, dagen för riksdagsval upptagas efter övriga flaggdagar. Beträffande krigsmakten torde detaljbestämmelser om vad som skall iakttagas vid officiell flaggning böra meddelas i kommandoväg. Utredningsmannen vill här erinra om gällande bestämmelser om flaggning med dels tretungad, dels tvärskuren flagga. I enlighet med det anförda har avfattats vidfogade förslag till kungörelse angående allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning.

Vissa andra frågor rörande flaggan

Direktiven uppta först i andra hand frågan om en översyn av hela lagstiftningen angående rikets flagga.

Härom yttras i direktiven följande.

Där så visar sig erforderligt, bör utredningen utsträckas till att avse en översyn av hela lagstiftningen angående rikets flagga. En särskild anledning att ge utredningsuppdraget denna vidare omfattning har jag funnit däri att riksheraldikerämbetet i sin förut omnämnda skrivelse framhållit, att det är nödvändigt att ändra lagen angående rikets flagga med hänsyn till att sedan lång tid i stort antal förekommer fanor i andra mått än de i flagglagen bestämda.

Flagga och fana

I sin av departementschefen omnämnda skrivelse av den 17 december 1948. avgiven i anledning av att justitiedepartementet i skrivelse den 2 juli s. å. begärt förklaring om vilka rikets höghetstecken voro, har riksheraldikerämbetet anfört bl. a. följande.

Beträffande Sveriges flagga fastställer lagen av 22 juni 1906 dess utseende till alla delar, varför lagens ordalydelse i detta avseende borde hava varit tillfyllest. Sedan Svenska flaggans dag under sin snart 35-åriga tillvaro utdelat otaliga fanor, utförda i andra mått än de i flagglagen bestämda — under motivering att flaggan är något som hissas men fana är något som bäres — torde det vara nödvändigt att ändra lagen om rikets flagga. Till dess detta skett måste i den särskilda författning, som är avsedd att komma till stånd till förtydligande av strafflagen kap. 9 § 5, den förklaringen givas, att med rikets flagga här menas icke blott flaggan i flagglagens av 1906 mening utan även fana som bäres.

Vad beträffar den terminologiska frågan om förhållandet mellan begreppen flagga och fana må till en början anmärkas ett meningsskifte mellan statsheraldikern och bestyrelsen för Svenska flaggans dag i anledning av att de fanor, som genom bestyrelsens försorg utdelats till korporationer och enskilda, icke hållit de i flagglagen angivna proportionerna för flaggans yttre mått d. v. s. hela längden till höjden som 16:10. Bestyrelsen hade utdelat fanor i storleken 150×120 cm (d. v. s. i proportionen 12,5:10). Sedan emellertid bestyrelsen beslutat att från och med 1959 av bestyrelsen ombesörjda fanor skulle till efterlevnad av flagglagens proportionsbestämmelser hålla yttre mått av 160×100 cm, har frågan så till vida bragts ur världen.

Det torde likväl böra till åttlydnad av direktiven upptagas frågan om flagglagens tillämplighet på fanor, vari vinkelrätt ställt gult kors är anbragt på blå botten. Men frågan bör också utsträckas till vissa andra former av dukar såsom standar och vimplar.

Vad begreppen flagga, fana, standar och vimpel angår, torde väl enighet råda om att språkbruket med flagga avser en duk av bestämda färger och proportioner, vilken är avsedd att hissas (nationalflagga, befälstecken, ordensflagga). Med fana avses en vid stång fästad duk (regementsfana, korporationsfana) avsedd att bäras. Avvikelser i språkbruket finnas dock, i synnerhet när det är fråga om miniatyrflaggor (bordsflaggor, skolbarns flaggor avsedda att bäras i händerna, julgransflaggor o. s. v.). Standar betecknar i allmänt språkbruk en duk avsedd att bäras fästad på en tvärstång, den s. k. standarstången. Emellertid är standar även beteckningen för de beridna förbandens (numera det motoriserade kavalleriets, pansartruppernas och artilleriets) fälttecken. Sådana standar äro kvadratiska (dubbla) dukar, vilkas ena sida är fästad utmed en stång. Från standar i denna bemärkelse torde här kunna bortses, då desamma fastställas i kommandoväg. Vimpel torde allmänt avse en långsmal i yttre ändan tillspetsad eller kluven duk avsedd att hissas.

I förarbetena till flagglagen ha icke dessa begrepp berörts. Blott i ett par remissyttranden ha regementsfanor bragts på tal, varvid uttalats önskemålet, att de bleve lämnade utanför lagens tillämpningsområde.

I ett yttrande av dåvarande chefen för generalstaben beröras sålunda begreppen flagga och fana i följande ordalag.

Utan att något samband varken i vår tid eller i det förflutna torde låta sig påvisa mellan begreppen flagga och fana — ett spørsmål till vilket jag återkommer — hava dock, såsom bekant, riksfärgerna kommit till användning även uti fanor både i våra dagar och tidigare. — Slutligen anser jag mig böra giva uttryck för min uppfattning därom, att en blivande lag om den svenska flaggan och de övriga bestämmelser, vilka kunna komma att härom utfärdas, icke bör beröra frågan om regementsfanornas utseende, även om riksfärgerna också uti dem komma till användning, och icke heller vare sig den kungliga eller annan kommandoflagga, avsedd att beteckna högre befälhavares uppehållsort i fält eller under fälttjänstövningar (fälttjänstreglementet mom. 577). Bådadera torde fortfarande böra bestämmas i kommandoväg.

Dessa uttalanden ha dock icke föranlett till något departementschefens yttrande i propositionen.

Emellertid förekommer i propositionen ett uttalande i anslutning till den i det föregående återgivna straffbestämmelsen i flagglagens 6 §, som måhända kan ge viss ledning.

I 6 §, däri ges bestämmelse om straff för den som brukar tretungad flagga, där sådan icke må föras, eller flagga, därå obehörigen anbragts märke, bokstav eller annat sådant tecken, eller till salu håller flagga, vilken till färgen uppenbarligen skiljer sig från vad i 3 § föreskrives eller som icke håller de i 4 § bestämda måtten, tillfogas, såsom andra stycke, en bestämmelse, att »vad sålunda är stadgat avser flagga, vari vinkelrätt ställt gult kors är anbragt på blå botten».

I propositionen säges härom följande.

Ansvarspåföljden torde böra avse varje flagga, som har vinkelrätt ställt gult kors på blå duk. Det skulle eljest kunna inträffa, att någon, för att kunna föra visst märke, använder en flagga, som med avseende å färgerna eller det inbördes förhållandet mellan måtten i den svenska flaggan, sådana färgerna och måtten i lagen angivas, skulle kunna undgå ansvar i fall, då förväxling med den svenska flaggan vore uppenbar och ansvar således kunde anses påkallat.

Det citerade uttalandets innehåll har synts utredningsmannen dunkelt. Sammanhanget torde dock medge den tolkningen, att i fall, då någon brukar en flagga med ett icke helt ut till kanterna gående gult kors på blå botten (jfr korset i den schweiziska flaggan), skall han icke till försvar för ett å flaggan anbragt märke kunna invända att det icke är svenska flaggan. För den nu aktuella frågan synes under alla omständigheter det i propositionsuttalandet nyttjade ordet »varje» i sammanställningen »varje flagga, som har vinkelrätt ställt gult kors å blå duk» böra tillmätas betydelse. Innebörden av detta ord måste vara att inbegripa under yttrandet icke blott en flagga av angivet utseende som hissas utan även en flagga som är fästad utmed en stång och är avsedd att bäras. Är denna tolkning riktig, skulle exempelvis en föreningsfana med gult kors på blå botten jämte ett å densamma anbragt föreningsblem falla under straffbestämmelsen. Detsamma torde böra gälla även sådan duk som, enligt det nyss sagda, i allmänt språkbruk kallas standar och upptar ett gult latinskt kors på blå botten.

Med vad nu anförts har dock icke berörts i vad mån vimplar i gult och blått omfattas av flagglagen helt eller till någon del. Att det gula korset, där det förekommer i vimpel, bör vara ett vinkelrätt latinskt kors och icke ett andreaskors torde stå utom tvivel. Däremot kan givetvis icke i en vimpel korset vara vinkelrätt ställt i den meningen, att korsarmarna bilda räta vinklar mot en vimpels i regel konvergerande långsidor. Härav vill utredningsmannen draga den slutsatsen, att lagstiftaren icke avsett att ge bestämmelser om vimplar med gult kors på blått fält.¹ I handeln förekommande svenska vimplar ha för övrigt merendels blott två längsgående mot vimpelns spets avsmalnande fält, det övre blått och det undre gult. Inom krigsmakten förekommande vimplar och jämförliga dukar uppvisa ett flertal varianter av fältens fördelning. Det kan också med fog påstås, att vimplar icke (i varje fall icke utanför krigsmakten) ha karaktären av nationalitetstecken på samma sätt som flaggan. För vimplars utformning lära också endast med svårighet kunna uppdragas riktlinjer.

Sammanfattningsvis får utredningsmannen såsom sin åsikt uttala, att flagglagen får anses tillämplig såväl på vad som i det allmänna språkbruket betecknas som svensk flagga som på svensk fana och svenskt standar men däremot icke på svensk vimpel.² Det torde emellertid vara önskligt, att lagen förtydligas så att tillämpningsområdet klart framgår.

Utredningsmannen föreslår därför, att i flagglagen infogas en bestämmelse av innebörd att med flagga avses såväl flagga som fana och standar.

Flaggans proportioner

Ytterligare vill utredningsmannen beröra frågan om flaggans proportioner. De nuvarande måtten såväl beträffande flaggan i sin helhet som beträffande korset och de fyra fälten äro resultatet av ingående överbäganden. Såsom framgår av flagglagen skall å tvärskuren flagga flaggans hela längd förhålla sig till dess höjd som 16 till 10; å fälten skall längden förhålla sig till höjden: för de inre fälten som 5 till 4 och för de yttre som 9 till 4. Korsets bredd skall vara hälften så stor som fältens höjd. De andra nordiska nationalflaggorna ha härifrån och från varandra avvikande proportioner.³ Det har från bestyrelsen för svenska flaggans dag i det tidigare berörda meningskiftet med statsheraldikern gjorts gällande, att proportionen 16:10 icke vore den lämpligaste då flaggan nyttjas som fana. Längdens förhållande till bredden medgäve nämligen icke en önskvärd bredd på fanan, då vid en sådan bredd längden försvårade ett rätt utförande av hälsningsceremonin.

¹ I 2 § av den danska Flaglovkommissionens av den 19 juli 1927 förslag till Lov om Rigets Flag stadgas att »under Flag henregnes i denne Lov — naar intet andet fremgaar av Sammenhangen — alle Former av Flag (derunder Faner, Bannere, Standere og Vimpler)».

² Thermænius (Rikets vapen och flagga) anser det självklart, att flagglagen avser icke blott svensk flagga utan även svensk fana.

³ Danmark 8 1/2 : 7; Finland 18 : 11; Island 25 : 18 och Norge 22 : 16.

Även andra skäl ha av andra anförts för en ändring av flaggans proportioner i riktning mot en mindre långsträckt form. Det har sålunda gjorts gällande, att en kortare flagga blåser lättare ut än en mera långsträckt. Rent estetiska skäl ha anförts för ändrade proportioner också mellan korset och de omgivande fälten. Å andra sidan ha motskäl anförts. Redan under förarbetena till flagglagen uttalades, att en mera kvadratisk duk, när den blåser ut, genom dukens buktningar förtonar sig såsom vore den avlång i höjded. En liknande tankegång har kommit till uttryck i 1927 års danska Flaglovkommissions betänkande.

Under förevarande utredningsarbete har såväl inom heraldiska nämnden som av statsheraldikern uttalats den åsikten att flaggans proportioner borde ändras. Därvid har anförts bl. a. Flaggan vore indelad efter gyllene snittets tal. Gyllene snittets tillämpning på flaggan med dess kors hade emellertid resulterat i en invecklad talserie (2, 4, 5, 9), som i praktiken medfört olyckliga resultat på grund av flaggans längd. Mot flaggan kunde invändas, att kompositionen vore svårfattlig och att optiskt den vertikala korsarmen tedde sig smalare än den horisontella. Den kvadrat, på vilken riksvapnet placerades, anslöte sig dåligt till flaggans proportioner. Överensstämmelsen i fråga om proportionerna med flertalet nordiska länders flaggor vore dålig. Genom sin längd vore flaggan svårhanterlig då den användes som fana. En lång flagga hade också svårare att blåsa ut i vinden. Det förordades i stället en flagga med proportioner byggda på talserien 2, 4, 8, därvid 2 betecknade korsets bredd, 4 samtliga sidofälts bredd och jämväl de inre sidofältens längd samt, i fråga om den tvärskurna flaggan, 8 de yttre sidofältens längd. Beträffande den tretungade flaggan förordades, att de båda yttre sidofältens längd, tungorna oräknade, höll proportionstalet 4 och tungorna 8. Det karakteristiska för detta förslag vore, att de inre sidofälten bleve kvadratiske. Fördelarna med de sålunda förordade proportionerna vore, att kompositionen bleve mera lättfattlig och att optiskt den vertikala korsarmen komme att te sig mindre smal än på den nuvarande flaggan. Den kvadrat, på vilken riksvapnet placerades, komme att överensstämma i storlek och form med de inre fälten. Bättre överensstämmelse nåddes med flertalet övriga nordiska länders flaggor. Flaggans längd hade förkortats, varigenom den med mindre olägenhet kunde brukas som fana. Förkortningen gjorde också att flaggan kunde lättare blåsa ut i vinden.

Det måste konstateras, att i stort sett samma invändningar, som de nu anförda, redan tidigare framställts. Såvitt utredningsmannen kunnat finna, rör det sig om överväganden av i främsta rummet estetisk innebörd. Värdet av desamma skall på intet sätt förringas. Men även om det, såsom förespråkarna för en ändring av flaggans proportioner gjort gällande, finge antagas att en övergång till flaggor med de föreslagna nya proportionerna icke skulle medföra några större nyanskaffnings- eller ändringskostnader, kan utredningsmannen dock icke finna, att de anförda skälen för en ändring äro av

den tyngd att man av sådan orsak bör ändra en flagga med vars utseende allmänheten sedan 60 år blivit förtrogen. Utredningsmannen har följaktligen icke funnit anledning föreslå några ändringar i fråga om flaggans proportioner. Däremot har utredningsmannen utan att ändra det sakliga innehållet i gällande flagglags 4 § sökt att genom en ändrad redaktion göra stadgandet lättillgängligare för läsaren.

Flaggans färger

En fråga, som icke uttryckligen berörts i direktiven men som utredningsmannen funnit böra i denna utredning upptagas till behandling, gäller flaggans färger.

I flagglagens 3 § stadgas, att färgen å flaggans sidofält skall vara »ljust mellanblå» och å korset »guldgul». I §:s andra stycke föreskrives, att likare å mönsterfärger skall tillhandahållas å de ställen, Konungen bestämmer. Kungl. kung. den 18 september 1908 (nr 119) angående likare å mönsterfärger för rikets flagga ger bestämmelser om varest sådana likare »av ylle och av bomull» skola förvaras och hur de skola förvaras. Vidare stadgas, att jämte likarna skall förvaras uppgift på de färger, som använts vid likarnas färgning. Bestämmelserna skola ses i samband med *dels* kungörelsens ingress, däri meddelas, att de likare, som avses i 3 § flagglagen, »numera» blivit anskaffade jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 21 februari 1908, *dels* den vid kungörelsen fogade »Uppgift på de färger, som använts vid år 1908 verkställd färgning av likare å mönsterfärger för rikets flagga».¹ Det stadgas vidare i nämnda kungörelse, att likarna skola förnyas å tider, som vederbörande departementschef bestämmer. Det skall också åligga de myndigheter, hos vilka likare förvaras, att, därest likare genom blekning eller på annat sätt förändras eller skadas, göra anmälan därom hos vederbörande departementschef för erhållande av ny likare.

Från förarbetena till flagglagen är att anteckna, att den till riksdagen remitterade lagtexten åtföljdes av ett »tygprov samt modellflaggor» d. v. s. färgprov av tyg jämte teckningar med angivande av proportionstal för fält, kors och tungor.

¹ Här återgives den nämnda uppgiftens ordalydelse.

Uppgift

på de färger, som använts vid år 1908 verkställd färgning av likare å mönsterfärger för rikets flagga.

Den blå yllelikaren har färgats med alizarinfärger enligt allmänt kända förfaringsätt.

Den gula yllelikaren har färgats med direkta syrefärger (sulfongult och walkgult) enligt allmänt bekanta metoder.

Den blå bomullslikaren har färgats med antrakinonfärgstoffer på så kallad kyp. Färgningen har utförts så, att färgstofferna genom tillräcklig tillsats av hydrosulfit varit så fullständigt som möjligt reducerade och genom lämplig tillsats av alkali fullständigt lösta. Vid färgningen hölls temperaturen hela tiden så låg, att färgningens äkthet ej äventyrades.

Den gula bomullslikaren har färgats med diaminäktgult 3 G på neutralt bad med gläubersalt.

Propositionens uttalanden om flaggans färger synas rätt obestämda. Departementschefen yttrade i propositionen.

Beträffande härefter flaggans färg, synes det vara ådagalagt, att denna under äldre tider varit ljusare än under senare år. Efter förra århundradets mitt uppkommo, som känt, den svartblå och, vad korset beträffar, djupt orangegula färg, som flaggan ända till på sista tiden företett. I stor utsträckning har man emellertid numera återgått till mera ljusa färgnyanser, och dessa färger hava ock i de infordrade yttrandena allmänt framhållits såsom de lämpligaste. Huru långt man härutinnan bör gå, är ganska svårt att bestämma. Det gäller här en smakfråga, där meningarna givetvis växla och där några objektiva skäl för de olika färgnyanserna näppeligen kunna uppställas. De av överintendentensämbetet och akademien för de fria konsterna till av dem avgivna utlåtanden fogade flaggorna synas mig emellertid vara de mest tilltalande. Dessa färger torde, vad de blå fälten beträffar, närmast kunna betecknas såsom ljusst mellanblå, en sorts mörkare turkosblått, samt, vad angår korset, kunna angivas såsom guldgul med en dragning i orange.

Att svårigheter förelågo att i författningstext ge ett entydigt besked om de färger, som skola gälla, framgår av propositionens slutord angående flaggans färger. Departementschefen anförde härom.

För utvisande av de färger, som böra givas åt den svenska flaggan, synas färgprov av tyg böra bifogas lagen. Att i tryck riktigt återgiva färgerna har befunnits omöjligt. Färgerna te sig ock annorlunda, då dagern får spela igenom, än då de föreligga i tryck å papper. I flera av de avgivna yttrandena har framhållits, att likare, upptagande de för den svenska flaggan fastställda färger, borde anskaffas och tillhandahållas å de ställen, Kungl. Maj:t bestämmer. Huru dessa likare lämpligast böra anordnas, torde icke här behöva utredas. Antagligen kommer det att befinnas ändamålsenligt att anordna jämväl dessa med tygprov, på lämpligt sätt skyddade för dagern. Flaggfabrikanterna torde dessutom också snart träffa och upprätthålla den rätta färgen, varmed en enhetlig färg i stället för den mångfald av färgnyanser, som den svenska flaggan nu företer, komme att vinnas.

Här skall anmärkas, att medan 3 § andra stycket i propositionens lagtext hade lydelsen: »Likare å mönsterfärger, sådana härvid fogade tygprov utvisar, skall tillhandahållas å de ställen, Konungen bestämmer», erhöll motsvarande lagrum i den utfärdade lagen följande avfattning: »Likare å mönsterfärger skall tillhandahållas å de ställen, Konungen bestämmer.» Vid riksdagens behandling av lagförslaget ansågs nämligen propositionens utformning av berörda stadgande olämplig, då det skulle förutsätta att vid hela upplagan av Svensk Författningssamling skulle ligga ett tygprov, vilket kunde komma att undergå växling i färgen (Första kammarens protokoll nr 47 s. 30). I stället kom i riksdagskrivelsen (nr 181) ingressen till den av riksdagen antagna lagen att innehålla ett godkännande av det vid Kungl. Maj:ts förslag till lagen fogade tygprovet för likare å mönsterfärger. Det vill sålunda synas som om den första likaren vore det tygprov, som bifogats varje exemplar av prop. 115/1906.

Utredningsmannen har iakttagit, att icke sällan i bruk varande flaggor avsevärt skilja sig från varandra i avseende å färgnyanserna. Denna iaktta-

gelse torde kunna av envar bekräftas vid de flesta tillfällen, då allmän flaggning förekommer. Även om felaktigheter i färgnyanserna understundom kunna bero på att flaggorna genom ålder och nyttjande ändrat färg, är det dock otvivelaktigt att i åtskilliga fall olikheten är beroende på infärgningen. Även med användande av de färger och det förfaringssätt, som använts vid färgning av likarna å mönsterfärger, kan förmodligen också resultatet av en nu skedd infärgning — om en sådan är möjlig — bli avvikande från mönsterfärgerna, eftersom flaggor nu framställas icke blott i ylle och bomull utan även i siden och allehanda konstfibermaterial.

De i flagglagen använda färgbeteckningarna, ljusst mellanblå och guldgul, äro i sig föga ägnade som bestämningar, när, såsom här är fallet, en noggrann och otvetydig bestämning är önskvärd. För ernående av riktiga färgnyanser är då metoden att lämna uppgift på färgmedlen givetvis bättre. Men dessa färgmedel avse för närvarande dock färgning endast av ylle och bomull. Att de likare, som skola finnas förvarade hos vissa myndigheter, icke heller de innebära någon idealisk lösning av problemet framgår redan därav att de enligt 1908 års författning förutsättas skola förnyas å tider, som vederbörande departementschef bestämmer, och att det skall åligga de myndigheter, hos vilka likare förvaras, att, därest likare genom blekning eller på annat sätt förändras eller skadas, göra anmälan därom hos departementschefen.

Även om en färglikare är av betydelse för åskådliggörandet av en färg, är den vanligtvis inte lika väl lämpad för en objektiv bestämning av en färg. För detta ändamål finnes emellertid numera en av Commission Internationale de l'Éclairage (CIE) rekommenderad metod. Denna metod är baserad på objektiva mätningar av vissa fysikaliska egenskaper hos det färgade materialet. Utgående från dessa mätningar kan man beräkna tre tal, s. k. trikromatiska mätetal, vilka kunna användas för att karaktärisera den aktuella färgen.¹ CIE-systemet är baserat på en additiv blandning av tre primärfärger. Det är härvid icke fråga om blandning av färg i betydelsen färgämnen eller pigment, såsom vid blandning av målarfärger, utan i stället blandning av tre s. k. färgstimuli, d. v. s. *ljusstrålningar med specificerade spektrala sammansättningar*. CIE-systemets primärfärger (stimuli) äro så utformade att man genom additiv blandning av olika proportioner av dessa primärfärger skall kunna erhålla vilken färg som helst, vilket däremot ej är möjligt med t. ex. ett pigmentblandningssystem. Man kan därför som »mått» på en färg ange de mängder av CIE:s primärstimuli, som skola blandas för att ge likhet med denna färg. Det är dessa mängder, som benämnas de trikromatiska mätetalen. Mätningstekniken grundas på det förhållandet, att det mänskliga ögat reagerar för elektromagnetisk strålning inom ett visst våglängdsområde, därvid den kortvågiga strålningen uppfattas som blå och den långvågiga som röd. Ögat är känsligast för den mellanvågiga strålningen,

¹ En färgbestämning av åsyftat slag är också föreskriven för Nederländernas flagga.

vilken uppfattas som grön. En färgbestämning tillgår därför så att strålningens våglängdsberoende (spektralfunktion) mätes. Genom ett speciellt beräkningsförfarande erhåller man ur denna spektralfunktion de tre trikromatiska mätetalen, betecknade X, Y och Z, varvid X i stort sett anger hur mycket rött, Y hur mycket grönt och Z hur mycket blått färgerna innehåller. Till förenkling av metoden anges emellertid icke de absoluta färgmängderna — X, Y och Z — för att karakterisera färgblandningen utan man nöjer sig med de relativa andelarna i blandningen, betecknade x, y och z. Då dessa andelar givetvis äro delar av en helhet (1), räcker det att ange endast två andelar, därvid vanligtvis angivas x och y, eftersom den tredje andelen är given genom sambandet $z = 1 - x - y$. Därjämte ingår i färgbeteckningen angivandet av ett talvärde Y, som vid reflekterande prover även anger den s. k. luminansen, d. v. s. den mängd ljus ögat uppfattar att provet återkastar i förhållande till en riktigt återkastande vit yta (ofta materialiserad genom magnesiumoxid). Då färger uppfattas olika vid olika belysningar, har CIE, för att åstadkomma standardiserade förhållanden, rekommenderat vissa standardljuskällor, däribland den s. k. standardljuskällan C, vilken motsvarar dagsljusbelysning.

Efter lämnat bemyndigande har utredningsmannen uppdragit åt Statens provningsanstalt att i enlighet med CIE-metoden utföra bestämningar av de i svenska flaggan enligt gällande flaggdag och kungl. kung. den 18 september 1908 ingående färgerna. Över det i enlighet härmed utförda arbetet har provningsanstalten avgivit en rapport: »Färgbestämning av svenska flaggor och flagglikare» (se bilaga 1).

Provningsanstalten har i denna rapport inledningsvis konstaterat beträffande det i nyssnämnda kungl. kung. angivna förfarandet vid 1908 års färgning, att det visat sig, att däri angivna uppgifter äro alltför knapphändiga för att en nytillverkning skulle kunna göras i dag med ett entydigt resultat.

Provningsanstalten har vidare uttalat, att då undersökningen främst avsåge att vara ett underlag för en mera preciserad definition än den lagtexten utgör av de färger, som enligt författningen skola gälla för svenska flaggan, har det syntts naturligt att göra en inmätning i CIE-systemet av de i landet befintliga likarna. För att få en uppfattning av spridningen i färg hos flaggor, som nu allmänt användas, har emellertid också ett urval dylika flaggor blivit inmätt. Vid valet av dessa flaggor har hänsyn tagits till de material, som huvudsakligen användas i dag.

Av de erhållna resultaten av likareundersökningarna har enligt provningsanstalten framgått, att ylle- och bomullslikarnas färger skilja sig markant. Detta har även kunnat iakttagas vid en visuell bedömning. Däremot ha yllelikarna visat sig vara inbördes tämligen lika, och detsamma är fallet med bomullslikarna. I enstaka fall har man dock visuellt kunnat skönja smärre färgskillnader. Det har icke kunnat utrönas, huruvida orsaken till

dessa färgskillnader varit olika användningsfrekvens, olika förvaringsatmosfär, ursprungliga olikheter eller något annat. Det är enligt provningsanstaltens mening icke osannolikt, att vissa smärre och något varierande förändringar i likarnas färger kunna ha ägt rum sedan 1908, även om likarna ha förvarats synnerligen väl skyddade och ej varit särskilt flitigt använda.

Vad beträffar de förut omnämnda nytillverkade flaggorna ha mätningsresultaten på dessa visat, att dessa flaggor i allmänhet signifikant skilja sig från likarna. Speciellt markant är detta i fråga om de gula färgerna, där flaggorna nästan genomgående ha en dragning åt grönt i jämförelse med likarna.

Provningsanstalten har funnit, att ehuru det visat sig att flagglikarnas färgbeständighet ej varit den bästa tänkbara och det därför vore möjligt, att likarna förändrats något sedan de levererats 1908, varför man ej med bestämdhet kunde avgöra hur man vid flagglagens tillkomst avsåg att flaggans färger skulle se ut, de tillgängliga likarna vore den bästa grunden för ett dylikt avgörande.

På grundval av resultaten från den gjorda undersökningen har provningsanstalten föreslagit tre närmare angivna alternativ för definition av flaggans färger, därvid det första alternativet utgår från bomullslikarnas färger, det andra från yllelikarnas färger och det tredje anger medelvärdet av bomulls- och yllelikarnas färger. Provningsanstalten har funnit, att prioritet borde ges åt det sista alternativet.

Fördelen med en färgbestämning av nu angiven art synes utredningsmannen vara uppenbar. Därigenom erhålles en färgbestämning, som är helt oavhängig av det i flaggan nyttjade dukmaterialet. Det skall här betonas, att det givetvis icke är fråga om en ändring av utan om ett objektivt bestämmande av de färgnyanser, benämnda ljust mellanblå och guldgul, som för närvarande äro gällande. Några likare, sådana som de nu föreskrivna, med de med dylika förknippade riskerna för av ålder eller andra orsaker förorsakade färgförändringar och därmed följande krav på eftersyn för likarnas ersättande med nya, behöva ej längre finnas. Med hänsyn till att numera nya flaggduksmaterial tid efter annan föras i marknaden och att ett och samma färgmedel kan ha olika inverkan på olika flaggduksmaterial, lär det också möta svårigheter att framställa likare som svara till ett vart flaggduksmaterial.

Utredningsmannen vill därför förorda det nu beskrivna systemet för bestämmandet av flaggans färger och att i en kungl. kungörelse införes till efterföljd och iakttagande de av provningsanstalten föreslagna mätetalen enligt provningsanstaltens tredje alternativ.

Det bör här tillfogas, att inom heraldiska nämnden uttalats den åsikten, att det av utredningsmannen såsom utgångspunkt för ett bestämmande förordade tredje alternativet vore alltför godtyckligt för att läggas till grund

för en bestämning av flaggans färger. I stället borde inom vardera textilgruppen (ylle och bomull) sådana likares färger, som undergått markant förändring, utgå och icke räknas med i medelvärdet. Medelvärdet av ylle- resp. bomullslikare borde därefter redovisas var för sig och resultatet föreläggas som färgprover för slutgiltig bedömning av estetiskt sakkunniga. Utredningsmannen vill dock härtill erinra, att syftet med det föreslagna färgbestämningsförfarandet allenast är att med bibehållande av de i 1906 års flaggdag bestämda färgnyanserna ersätta de färgnyanserna åsatta mera subjektiva benämningarna med objektiva bestämningar. Att då nå fram till ett hundraprocentigt säkert resultat torde ha varit möjligt endast om en infärgning med ledning av det 1908 offentliggjorda receptet kunnat genomföras. Det finnes emellertid knappast anledning antaga annat än att de genom provningsanstalten framräknade medeltalen givit ett resultat, som är ur praktisk synpunkt likvärdigt. Utredningsmannen har därför vidblivit sin i det föregående uttalade uppfattning.

Provningsanstalten har emellertid också uttalat sig för ett ställningstagande till vissa toleransområden, som borde tillåtas kring de frammätta nominella värdena. Det synes dock utredningsmannen som om värdet av att fastställa vissa toleransgränser vore ringa. Man synes härvidlag i stället kunna lita till det rent visuella iakttagandet. Utredningsmannen föreslår nämligen såsom ett praktiskt utnyttjande av de vunna mätningresultaten, att flaggtillverkare och -försäljare skola äga från provningsanstalten utbekomma genom provningsanstaltens försorg anskaffade prov å färger, vilka hålla de angivna värdena.

Dessutom böra tillverkare och försäljare av svenska flaggor för kontroll av att de i flaggmaterial förekommande färgnyanserna äro i enlighet med fastställda värden äga att till provningsanstalten insända materialprov. Vid sådana materialprov bör ock fogas varudeklaration och redogörelse för använda färger och för infärgningsförfarandet. Provningsanstalten bör uppenbarligen vara pliktig att i sitt yttrande över resultatet av verkställd kontroll jämväl uttala sig om färgbeständigheten hos de insända materialproven.

Man synes kunna begränsa den nu angivna rätten att erhålla färgprov och analysresultat till att gälla allenast för tillverkare och försäljare av flaggor, eftersom det endast är saluhållandet av flaggor med felaktiga färgnyanser som — i likhet med vad fallet är i gällande flagglag — bör beläggas med straff. Beträffande brukandet av flaggor med felaktiga färgnyanser bör detta framdeles liksom nu icke vara straffbelagt, utan man torde alltjämt böra förlita sig på det goda omdömet hos ägaren.

I enlighet med vad i det föregående anförts har avfattats vidfogade förslag till kungörelse angående färgerna i rikets flagga. Kungörelsen avses skola träda i stället för 1908 års kungörelse i ämnet. I den föreslagna flagg-

lagen bör intagas ett stadgande av innehåll, att flaggans blå och gula färger skola vara av den nyans, varom närmare föreskrifter meddelas av Konungen.

Den tretungade flaggans användning utanför krigsmakten

Utredningsmannen har funnit skäl att i betänkandet även upptaga frågan om den tretungade flaggans användning inom den statliga sektorns civila del.

En författare (Torsten Lenk: *Flaggan, Landets symbol*) har hävdad, att den tretungade flaggan är statsflagga och icke allenast örlogsflagga. Samma åsikt har uttalats av Edvard Thermænius: *Rikets vapen och flagga* och Uno Lindgren: *Heraldik i svenska författningar*. Dessa författare ha vid sin bedömning utgått från den i det föregående omnämnda 1600-talsförfattningen »Kungl. M:tz Placat, om Flaggors åthskillnad på Dess och Under-såthernes Skeph och Fahrkoster etc, den 6 november 1663.»

Den av ovannämnda författare framförda uppfattningen, att den tretungade flaggan vore en allmän statsflagga, har dock av andra blivit bestridd.

I detta sammanhang skall erinras om att i motion II:50 till 1955 års riksdag av herr Rimås anfördes med hänvisning till uttalandena av Lenk och Lindgren, att den tretungade flaggans begränsade användning till endast krigsmakten ej vore historiskt grundad. I motionen uttalades, att den klara skillnad mellan den tretungade statsflaggan för såväl civil som militär statsverksamhet och den tvärskurna nationalflaggan, som gjordes genom kungl. plakatet 1663, upprätthållits ända till 1897, då den tretungade flaggan blev förbehållen konungahuset, riksdagen och krigsmakten och en tvåtungad flagga infördes för den civila förvaltningen. Denna senare flagga avskaffades emellertid 1906. Motionären ansåg starka skäl tala för att lagen om rikets flagga snarast bleve föremål för revision, så att den tretungade flaggan återfinge den ställning, som den genom århundraden haft som statens symbol.

Konstitutionsutskottet avstyrkte emellertid i utlåtande nr 13 motionen och anförde därvid bl. a. följande. Riktigheten av den i motionen hävdade tolkningen har bestritts. Även om den i motionen givna tolkningen vore riktig, är det därför icke givet, att den åsyftade förändringen bör komma till stånd. Gällande stadganden ha en halvsekelgammal tradition bakom sig. Seden att flagga till lands är en relativt sen företeelse. Gränsdragningen mellan den tretungade och den tvärskurna flaggans användningsområden är otvetydig. Annorlunda skulle förhållandet av allt att döma bli, om den tretungade flaggan gjordes till en statens allmänna symbol, då det kunde bli svårt att avgöra i vilken utsträckning en institution är statlig. Därjämte

vore det särskilt under krigsförhållanden betydelsefullt, att örlogsfartyg föra en flagga, som skiljer sig från den som brukas av andra fartyg tillhörande staten.

Här skall i korthet angivas innehållet i den nyssnämnda 1600-talsförfattningen. Såsom skäl för denna författnings tillkomst anges i densamma, att enskilda fartyg hade fört Kronans enskilda flaggor på samma sätt som Kronans fartyg. Förfarandet hade vållat, att de bägge slagen av fartyg icke kunnat särskiljas och besvär och klagomål kunde förorsakas antingen i Östersjön, i någon hamn eller eljest när svenska och danska eller andra makters örlogsfartyg möttes och borde hälsa varandra med lösen eller också i Öresund, när enskilda fartyg passerade Kronborg och dessa fartyg finge den hälsning som endast tillkomme Kronan. I författningen förbjudas nu enskilda fartyg att föra Kronans flaggor eller också sina egna gjorda med tre tungor. I stället kunde — säges i författningen — enskilda fartyg göra sina flaggor så att de ändå visade sig tillhöra svenska undersåtar, eftersom det vore dem tillåtet att föra gult kors i flaggan men icke med tungor utan fyrkantiga och jämnt avskurna.

Utredningsmannen

De, som enligt det ovan anförda bestritt att den tretungade flaggan vore en allmän statsflagga, ha därvid framhållit, att 1663 års författning endast avsåge att avhjälpa vissa missförhållanden till sjöss. För denna uppfattning om författningens innebörd talar visserligen, att vid ifrågakomna tid ej torde ha förekommit någon flaggning till lands med svenska flaggan av enskilda. Å andra sidan ger tillgängligt bildmaterial från 1600- och 1700-talen vid handen, att den tretungade flaggan då av Kronan användes ej blott till sjöss utan även till lands, nämligen på fästningar. Utredningsmannen har icke kunnat finna, att full klarhet vunnits i frågan, huruvida ens vid tiden för 1663 års författning med den tretungade flaggan uteslutande avsågs att angiva egenskapen av svenskt örlogsfartyg eller om icke med densamma avsågs ett kännetecken i allmänhet för Kungl. Maj:t och Kronan. Längre i bedömning än till ett konstaterande av att, med då rådande flaggbruk, saknades anledning att ge allmänna föreskrifter angående den tretungade kronoflaggan för annat fall än flaggning till sjöss, lär man icke kunna komma. Det är av intresse i detta sammanhang, att enligt av Lenk i hans förberörda arbete lämnade uppgifter på 1760-talet det svenska konsultatet i Salé i Nordafrika utmärktes med tretungad flagga och att under samma århundrade flaggning ägde rum vid kungsgårdarna, därvid tretungad flagga nyttjades. Utredningsmannen har också kunnat anteckna från en av livrustkammaren 1934 utgiven utställningskatalog avseende den forna svenska kolonin S:t Barthélemy, att bland utställningsföremålen fanns bl. a. en tretungad flagga med unionsmärke, vilken använts på guvernörens hus i Gustavia, och sex tretungade flaggor med unionsmärke, använda å offi-

ciella byggnader på S:t Barthélemy. Vad beträffar flaggning på byggnader icke tillhörande krigsmakten framgår vidare av en freds- och handels-traktat från år 1736 med republiken Tunis, att den i Tunis residerande svenske konsuln skulle enligt traktaten ha lov att över sitt hus uppsätta »Hans Maj:ts af Sverige flagga» (Vår Flotta 1914: Uppsats av Ernst Holmberg om »Gamla freds- och handelstraktater och Medelhavs-expeditioner.») Ytterligare skall här erinras om, att enligt kungl. kung. den 7 maj 1897 den tretungade flaggan skulle föras på riksdagshuset. Än vidare må påpekas, att för statens järnvägar genom kungl. brev av den 17 september 1858 fastställdes en särskild flagga, bestående av en tretungad flagga med en mitt i korset å vit ruta anbragt avbildning av ett lokomotiv. Denna flagga utbyttes dock 1897 mot en tvätungad.

Benämningen örlogsflagga för den tretungade flaggan kom till användning först så sent som under 1800-talet och kom därefter att inflyta i flagglagen. Det saknar icke heller intresse i detta sammanhang, att när vid flagglagens tillkomst genom motion föreslogs, att jämväl riksdagen skulle föra tretungad flagga, hemställde lagutskottet i avgivet utlåtande om avslag å motionen under den motiveringen, att då den tretungade flaggan nu »återfördes» till sin ursprungliga natur av »uteslutande örlogsflagga», borde den ej föras på riksdagshuset.

Även om vid tidpunkten för tillkomsten av 1663 års författning saknades anledning att ge allmänna föreskrifter för bruket av den tretungade kronoflaggan, ger det ovan redovisade materialet vid handen, att i tiden därefter den tretungade flaggan kommit till användning även inom andra delar av den statliga sektorn än krigsmakten och detta såväl under 1700-talet som under 1800-talet. Detta förhållande lär i och för sig kunna förklara det nyss citerade, om än till sin riktighet icke oomtvistliga, uttalandet om ett »återförande» genom 1906 års flagglag av den tretungade flaggan till dess »ursprungliga natur» av uteslutande örlogsflagga. Men när, såsom utredningsmannen anser sig ha kunnat konstatera, den tretungade flaggan icke av ålder varit en för krigsmakten i allmänhet eller marinen särskilt avsedd flagga — den inställning 1906 års lagstiftare haft till detta problem lär icke utesluta detta antagande — utan en flagga som med 1600-talets terminologi benämndes »Swänsk Konungz Flagga», »Svensk Cronoflagga», »Hans K. Maj:ts och Rikens Flagga», således benämningar som i nu förevarande hänseende kunna betecknas som helt neutrala, lär det nämnda »återförandet» genom 1906 års lag icke utgöra hinder för att nu upptaga frågan om ett vidgat användningsområde för svenska flaggan i denna utformning. Det är att märka, att såväl i Danmark som i Finland och Norge finnes särskild statsflagga. I Danmark och Norge är statsflaggan identisk med örlogsflaggan, vilket den däremot icke är i Finland. Utredningsmannen avser icke, att den tretungade flaggan skall, såsom i Danmark och Norge, komma till användning å varje byggnad inrymmande statlig myn-

dighet eller institution. Vad utredningsmannen vill förorda är att, i viss anslutning till gällande finska stadganden i ämnet¹, å vissa byggnader, inrymmande statliga myndigheter och institutioner, skall föras tretungad flagga. Visserligen kan icke, såsom någon gång gjorts gällande, den tretungade flaggan anses vara i något hänseende förmer än den tvärskurna, om icke möjligen ur estetisk synpunkt. Det måste nämligen fasthållas, att den svenska flaggan är *en* ehuru med två (tidigare tre) olika utformningar. Men enligt utredningsmannens mening bör, därest den i det föregående föreslagna användningen av stora och lilla riksvapnet godtages, varigenom alltså stora riksvapnet endast må användas å vissa byggnader, det även genom flaggans utformning understrykas den särskilda karaktären av de i byggnaderna inrymda myndigheterna eller institutionerna. Då sålunda användningen av den tretungade flaggan icke skall utsträckas till envar byggnad, där officiell flaggning skall äga rum, och icke heller bruket till sjöss skall utsträckas till fartyg av andra slag än de som enligt gällande bestämmelser skola föra tretungad flagga, torde de betänkligheter som uttalats från bl. a. utredningens sjömilitäre expert icke böra tillmätas någon avgörande betydelse.

Utredningsmannen föreslår därför såsom en nyhet, att den tretungade flaggan skall föras av statsdepartementen, riksdagen, högsta domstolen, regeringsrätten och Sveriges beskickningar.

Vad den tretungade flaggans förande inom krigsmakten beträffar, äro uppenbarligen de i gällande flagglag upptagna bestämmelserna numera föråldrade med hänsyn till de förändringar i försvarets uppbyggnad som ägt rum under de nära sextio år, som förflutit sedan flagglagens tillkomst. De i kommandoväg utfärdade nu gällande föreskrifterna om flaggföringen inom krigsmakten innebära för övrigt avsevärda utbyggnader av lagens bestämmelser. Det synes också med hänsyn till de skiftande förhållandena inom de olika försvarsgrenarna lämpligast, att icke i lagen ge några detaljerade föreskrifter utan i stället hänvisa till bestämmelser givna i kommandoväg.

Då, enligt vad utredningsmannen inhämtat, tvärskuren flagga med rikets vapen i vitt fält i korsets mitt i vart fall icke numera kommer till användning inom konungahuset, synes någon motsvarighet till stadgandet härom i 5 § i flagglagen icke böra upptagas i förslaget.

¹ Vad bruket av statsflaggan i Finland angår stadgar Förordning den 12 november 1920 angående begagnandet av Finlands statsflagga, att statsflaggan begagnas av 1. Republikens President. 2. Finlands riksdag. 3. Statsrådet och dess ministerier. 4. Högsta domstolen. 5. Högsta förvaltningsdomstolen. 6. Finlands beskickningar i utlandet. 7. Hovrätterna. 8. Länsstyrelserna. 9. De centrala ämbetsverken och med dem jämförliga inrättningar, Helsingfors universitet samt Tekniska högskolan. Övriga verk och myndigheter i landet, för vilka särskild flagga icke är fastställd, republikens konsulter i utlandet ävensom enskilda personer begagna handelsflaggan.

Tillvägagångssättet vid flaggning

Ett spörsmål rörande flaggning, som utredningsmannen funnit böra beröras i detta sammanhang, är slutligen huruvida det kan anses påkallat med vissa allmänna regler om tillvägagångssättet vid flaggning. I detta sammanhang vill utredningsmannen nämna, att i en för utredningsmannen tillgänglig framställning den 5 augusti 1950 av numera framlidne majoren Ernst Killander till chefen för justitiedepartementet har Killander hemställt om utfärdande av allmänna direktiv för flaggans bruk. I detta sammanhang har Killander särskilt vänt sig mot ett av bestyrelsen för svenska flaggans dag anbefallt flaggskick vid begravning, nämligen att flaggan efter begravningen bör gå i topp för återstoden av dagen eventuellt hissas i topp men omedelbart därefter nedhalas. Killander har förklarat, att även om de angivna förfaringssätten måhända kunde anses ha något berättigande, det likväl ur mänsklig och allmän synpunkt måste anses stötande att flaggan efter jordfästningen går i topp. När begravningsakten vore över, vore för den skull sorgen icke borta. Vidare skall här omnämnas ett till utredningsmannen ställt brev den 27 februari 1962 av Gustaf C:son Lidholm i Skövde, däri denne uttalat bl. a. att okunnigheten beträffande flaggning vore stor särskilt beträffande svenska flaggans placering vid flaggning med jämväl andra nationers flaggor.

Såväl i Finland som på Island och i Norge finnas allmänna bestämmelser om handhavandet av flaggning. Den finska lagen innehåller sålunda bestämmelser om tidpunkten under vinter- resp. sommarhalvåret för flaggans hissande och nedhalande, överensstämmande med de i vårt land vedertagna. Vidare stadgas, att å allmänna flaggdagar må annan än Finlands flagga icke hissas å för allmänheten synlig plats. Den som på annan tid än de allmänna flaggdagarna hissar annan än Finlands flagga skall vara skyldig att därjämte hissa en åtminstone lika stor Finlands flagga uti ett i förhållande till den andra flaggan dominerande läge. I Norge är stadgat förbud mot att flagga från kommunernas byggnader med annan än den norska handelsflaggan eller av Konungen godkänd stads-, härads- eller fylkesflagga. Vidare är föreskrivet att annat lands flagga må hissas vid sidan av Norges flagga på eller från kommunal byggnad, när det finnes önskvärt med hänsyn till internationell hövlighet. Ett främmande lands flagga må dock icke ges en mer framträdande plats än den norska. Även i Norge ha givits föreskrifter om tiden för flaggans hissande och nedhalande.

Det torde vara lämpligt att även i vårt land i författningsväg ge bestämmelser om tiden för flaggans hissande och nedhalande. Dessa bestämmelser böra givetvis ansluta sig till inom krigsmakten tillämpad ordning, med vilken för övrigt de i den vanliga almanackan redan givna rekommendationerna överensstämna. Den lämpligaste platsen för sådana bestämmelser synes vara i den kungörelse angående allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning, för vars innehåll i övrigt redogjorts i det föregående.

Däremot torde föreskrifter om vad som skall iakttagas vid flaggning jämväl med andra flaggor än den svenska eller om flaggningsförfarandet i anledning av dödsfall icke böra ha sin plats i en författning utan i mån av behov aktualiseras genom propaganda, lämpligen genom bestyrelsen för svenska flaggens dag.

III Rikets höghetstecken

Genom lagen den 30 juni 1948 (nr 448) om ändring i strafflagen upptogs i strafflagens 9 kap. 5 § ett stadgande utan direkt motsvarighet i förut gällande rätt, enligt vilket den som offentligen skymfar Sveriges flagga eller vapen eller annat rikets höghetstecken skall för skymfande av rikssymbol dömas till böter eller fängelse.

Då 1948 års riksdag behandlade propositionen i ämnet (nr 48), framhöll första lagutskottet i sitt utlåtande (nr 39), att ordet »höghetstecken», som uppenbarligen vore ett lån från utlandet, icke torde ingiva den svenska allmänheten någon bestämd föreställning om vad därmed avsåges. Enligt vad utskottet trott sig kunna förstå, skulle under uttrycket i fråga utom rikets flagga och vapen kunna hänföras riksregalierna samt tre kronor och möjligen även andra beståndsdelar av riksvapnet. För att paragrafen icke skulle ge anledning till tveksamhet vid tillämpningen, vore det enligt utskottets mening önskvärt att genom en särskild författning klarlades, vilka rikets höghetstecken äro.

I *direktiven* för utredningen anför departementschefen, att den av riksdagen berörda frågan om klarläggande av uttrycket »rikets höghetstecken» lämpligen bör utredas i samband med översynen av lagstiftningen om rikets vapen och flagga. Departementschefen erinrar i detta sammanhang om att en motsvarighet till stadgandet i 9 kap. 5 § strafflagen om straff för skymfande av rikssymbol upptagits i det förslag till brottsbalk, som Kungl. Maj:t den 15 december 1961 beslöt förelägga riksdagen.

I den från den 1 januari 1965 gällande brottsbalken (SFS 700/1962) återfinnes numera stadgandet i 16 kap. 7 §. Emellertid infördes redan genom lag den 17 maj 1940 i 8 kap. 4 § strafflagen bestämmelser om straff för den som genom offentligt skymfande av *främmande makts* flagga eller vapen eller annat höghetstecken framkallar fara för krig eller repressalier eller andra för riket skadliga åtgärder från främmande makts sida eller främmande makts inblandning i rikets angelägenheter. Stadgandet förnyades genom lagändring 1942 avseende samma stadgande. Det närmast före brottsbalkens ikraftträdande gällande stadgandet i ämnet, upptaget i 8 kap. 8 § strafflagen enligt lag den 30 juni 1948, löd i hithörande delar sålunda:

Den som offentligen skymfar främmande makts flagga eller vapen eller annat dess höghetstecken — — —, dömes för kränkande av främmande makt till fängelse eller straffarbete i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till böter.

Motsvarighet till stadgandet återfinnes i brottsbalken 19 kap. 10 §. Bestämmelsen lyder här sålunda:

Skymfar någon offentligen främmande makts flagga eller vapen eller annat dess höghetstecken, dömes för *skymfande av utländsk rikssymbol* till böter eller fängelse i högst sex månader.¹

Utredningsmannen

Förarbetena till de nämnda stadgandena om straff för skymfande av svenskt eller utländskt höghetstecken ge knappast någon ledning för tolkningen av begreppet höghetstecken.

I det till grund för lagändringen 1940 liggande betänkandet (SOU 1940: 8) citerades J. C. W. Thyrens Förberedande utkast till strafflag, Speciella delen X, där det i förevarande sammanhang blott användes formuleringen »skymfande av dess höghetstecken (flagga, vapen etc.)». De sakkunniga använde uttrycket »skymfande av dess flagga eller vapen eller annat höghetstecken». Någon utläggning av vad till »annat höghetstecken» är att hänföra förekommer icke.

I förarbetena till den år 1948 i 9 kap. 5 § strafflagen införda bestämmelsen om straff för den som offentligen skymfar Sveriges flagga eller vapen eller annat rikets höghetstecken (SOU 1944: 69) förekommer icke heller någon utläggning av ordet »höghetstecken» eller av det nya uttrycket »riksymbol».

Från *utländsk doktrin* antecknas här följande uttalanden.

Franz von Liszt (Lehrbuch des deutschen Strafrechts, Berlin 1908, s. 553) talar om straffbara handlingar mot en icke tysk stats »Autoritäts- oder Hoheitszeichen» och hänvisar till ett uttalande (s. 571) rörande skadegörelse (»Verletzung») å »Autoritätszeichen», där bl. a. säges, att någon skillnad icke finnes mellan »Zeichen der Autorität» och »Hoheitszeichen» och tillägges »Grenzpfähle, Fahnen, Wappen, Schilder u. s. w. gehören hierher».

Justus Olshausen (Kommentar zum Strafgesetzbuch für das deutsche Reich I s. 530) anser, att med »Hoheitszeichen» avses förhållandet till främmande stater. »Zeichen der Autorität» avser förhållandet till medborgarna i det egna landet. Olshausen påpekar, att annan författare (Geyer) anser att »Zeichen der Autorität» åsyftar sådana tecken, genom vilka statsmakts existens (»das Bestehen der Staatsgewalt») offentligen ges tillkänna. »Hoheitszeichen» är tecken (symboler) för denna statsmakts »Herrschaft» såsom fanor, vapen och sköldar.

Det bör dock här anmärkas ett uttalande i Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts (Band I s. 108), enligt vilket ingen skillnad bör göras mellan auktoritets- och höghetstecken; den i litteraturen uppställda skillnaden, enligt vilken auktoritetstecken avser förhållandet till

¹ Jfr även tryckfrihetsförordningen 6 kap. 4 §, enligt vilken såsom otillåtet yttrande anses sådan enligt lag straffbar framställning, som innefattar skymfande av Sveriges flagga eller vapen eller annat rikets höghetstecken samt skymfande av främmande makts flagga, vapen eller annat dess höghetstecken.

medborgarna och höghetstecken avser förhållandet till främmande stater, är ohållbar.

En svensk författare (Alvar Nelson: Rätt och ära, Uppsala 1950) har något berört ämnet vid sin behandling av frågan om skydd för »rikssymbolerna, d. v. s. nationalflaggan, riksvapnet och andra statens höghetstecken». Nelson anmärker härvid, att problemet visar sig sönderfalla i två frågor, den förra avseende *främmande maktens* rikssymboler, den senare gällande de *inhemska*. Nelson utvecklar, hur de intressen, vilka påkalla skydd för de förra, äro väsentligen andra än de, vilka väcka anspråk på straff för dem, som förgripa sig på de senare. I förra hänseendet har icke utan skäl ansetts att skymflig behandling av främmande makts höghetstecken, när det sker offentligt, är ägnad att försämra *det vänskapliga förhållandet* till den makt, som utsättes därför. Beträffande den senare frågan erinrar Nelson om att vid skymfande av inhemsk rikssymbol olika intressen därvid i olika fall angripas. Nelson framhåller, att i stater, vilka uppkommit genom förening av särskilda statsbildningar, flaggan gärna betecknar *riksenheten* (t. ex. »Union Jack»). Eljest är flaggan vanligen symbolen för *fäderneslandet*. I båda fallen betraktas flaggan i vida folkgrupper såsom symbolen för det egna folkets *frihet, oberoende och makt*. Angrepp på symbolen utgör då angrepp på immateriella värden för medborgarna i gemen. Man får emellertid icke glömma, säger Nelson, att rikssymbolerna i större eller mindre utsträckning tagas i anspråk av *myndigheterna såsom igenkänningstecken* på deras värdighet och anför i detta sammanhang, att i Schweiz skyddas varje »von einer Behörde angebrachtes schweizerisches Hoheitszeichen» mot sådant borttagande, skadande eller sådan skymflig handling, som sker »böswillig» (Schweizerisches Strafgesetzbuch von 21. Dezember 1937 Art. 270). Det ligger i sakens natur, att de inhemska myndigheternas bruk av rikssymbolerna kan ge upphov till missnöjesyttringar i form av skymfliga angrepp på någon symbol, vanligen flaggan. Icke minst kunna dylika situationer uppkomma såsom *demonstration mot regeringen*. Det är, fortsätter Nelson, emellertid icke de inhemska myndigheterna förbehållet att bruka rikssymbolerna. Det tillkommer fastmer varje *enskild eller grupp*, som det önskar, att bruka de nationella symbolerna, och missbruk därav är icke eljest kriminaliserat.¹ Denna rätt tages flitigt i bruk. Vissa politiska partier begagna rikssymbolerna icke blott såsom tecken på samhörighet med fäderneslandet utan framför allt som ett tecken på samhörighet mellan dem som hysa samma åsikter om sättet att främja rikets och eget väl. Därigenom komma rikssymbolerna för meningsriktningar, som valt att samlas under andra symboler, att beteckna förhandenvaron av en misshaglig samhällsordning eller hindret för internationalistiska strävanden. Nelson säger sam-

¹ Det bör i detta sammanhang anmärkas, att det på Island är förbjudet för privatpersoner, föreningar eller institutioner att använda nationalflaggan som egen symbol samt som propaganda för särskilda politiska partier i samband med valförberedelser eller själva valen.

manfattningsvis: Rikssymbolerna beteckna varjehanda olika förhållanden, än fäderneslandets bestånd och rikets enhet, än regeringsmaktens höghet och värdighet, än de offentliga myndigheternas behörighet, än kollektiva enheters strävanden och än enskilda medborgares ideal. Det kan icke råda tvivel om rimligheten av rättsskydd för de immateriella värden, som symbolerna sålunda beteckna; det gäller blott att pröva, om skyddsbehovet är påträngande eller föga kännbart.

Vad Nelson sålunda kommer in på, eller bestämmandet av den brottstyp, varunder straffskyddet bör inrymmas, skall här icke beröras. Av intresse i detta sammanhang är emellertid Nelsons klarläggande av att det såsom skymfande av rikssymbol nu straffbelagda förfarandet icke med nödvändighet behöver ha sin grund i en önskan att demonstrera mot fäderneslandet såsom sådant. Det kan ha sin upprinnelse även i ogillande av en annan politisk meningsriktning än den gärningsmannen sympatiserar med. Å andra sidan kan icke gärna komma i fråga att göra straffbarheten i det enskilda fallet beroende på de bevekelsegrunder, som föranlett den skymfliga handlingen.¹ Däremot synes föreligga anledning att klart avgränsa de objekt, som skyddas genom strafflagens bestämmelser om straff för skymfande av rikssymbol, då det uppenbart är ett allmänt intresse att sådant straff icke ådömes i annat fall än där gärningsmannen insett eller bort inse objektets speciella karaktär.

Med den utformning straffbudet fått, måste uttrycket »rikets höghets-tecken» vara liktydigt med »rikssymbol». Rikssymbol kan för Sveriges del ej gärna avse annat än något som utgör sinnebild för Sverige, väl icke såsom ett geografiskt begrepp utan såsom stat. Vid sådant förhållande kan såsom rikssymbol icke anses ett föremål eller en bild som mera anknyter till styrelseformen än till riket. Begreppet rikets höghets-tecken kan med hänsyn till den angivna liktydigheten icke ha annan eller vidare innebörd än begreppet rikssymbol. Även här gäller alltså, att det skall vara riket och dess höghet som sinnebildligas.

Med utgående från de angivna tolkningsprinciperna torde följande kunna andragas.

Först bör påpekas, att de skyddade objekten i strafflagens 8 kap. 8 § och 9 kap. 5 § (brottsbalken 19 kap. 10 § och 16 kap. 7 §) äro ordagrant lika angivna: »främmande makts flagga eller vapen eller annat dess höghets-tecken» resp. »Sveriges flagga eller vapen eller annat rikets höghets-tecken».

Att brottstypen i 8 kap. 8 § strafflagen benämndes »kränkande av främmande makt» och i 9 kap. 5 § strafflagen »skymfande av rikssymbol» beror givetvis på att i förra fallet under straffbarhet fördes också vissa andra

¹ Jfr dock Finlands strafflag 16 kap. 16 §, där olovligt borttagande eller uppsåtligt skadande eller vanställande av Finlands flagga eller riksvapen, som på myndighets föranstaltande offentligen utställts, straffas med böter eller fängelse i högst tre månader; har skadandet eller vanställandet skett av missaktning mot myndigheten, är straffet fängelse i högst sex månader.

förfaranden. Det är också att märka att numera, i brottsbalken, har denna olikhet försvunnit.

Vad *flaggan* och *vapnet* angår synes någon tvekan icke behöva råda om att därmed i 9 kap. 5 § strafflagen (16 kap. 7 § brottsbalken), avses såväl den tretungade som den tvärskurna flaggan och såväl stora som lilla riksvapnet. Självklart saknar det betydelse om den tretungade flaggan är försedd med sådana tecken, som enligt flagglagen äro medgivna, eller icke. Såsom under II har närmare utvecklats inbegripes under flagga även vad som i det allmänna språkbruket benämnes fana och standar. Avvikelser från i flagglagen föreskrivna proportioner och färgvalörer böra här sakna betydelse för straffskyddet. Inbegripna äro således, förutom fanor och standar, även miniatyrflaggor t. ex. av den typ som understundom föres av skolbarn vid hyllningar. Däremot kan härunder icke inräknas nu för tiden icke sällan vid högtidliga tillfällen förekommande dekorationer på byggnader, bestående av parallella gula och blå tygvåder.

Det stora riksvapnet innefattar *dels* trekronorsbilden i första och fjärde fälten, *dels* folkungavapnet i andra och tredje fälten, *dels* ock hjärtsköldens bägge vapenbilder, vasen och ponte-corvo-vapnet. Vad trekronorsbilden beträffar föranleder dess förekomst i stora riksvapnet givetvis inga särskilda överväganden, då denna bild är identisk med lilla riksvapnets. Men såsom under I anförts, bör trekronorsbilden även där den förekommer utan sköld hållas för ett riksvapen. Emellertid bör, såsom där utvecklats, för att trekronorsbilden skall tillerkännas karaktären av riksvapen krävas, att kronornas placering är den i vapenlagen föreskrivna, två ställda över den tredje. Vad angår det i andra och tredje fälten upptagna folkungavapnet kan detta, om det skulle förekomma isolerat, icke betraktas som ett rikets höghetstecken. Vapnet är av begynnelsen Birger Jarls vapen och upptogs av dennes son, Magnus Ladulås. Efter folkungaättens fördrivande 1363 försvann vapnet för en tid ur den svenska riksheraldiken. Såsom tidigare nämnts sammanförde Karl Knutsson sedermera i en kvadrerad sköld trekronorsvapnet och folkungavapnet. Visserligen har av företrädare för den heraldiska vetenskapen meddelats¹, att folkungavapnet under kunglig krona skulle ha brukats som statsvapen. Där en sådan användning nu förekommer, kan detta dock lika litet som ett emblematiskt användande av bildkombinationen »Moder Svea med Göta lejon» konstituera något rikets höghetstecken. Icke heller kan en efterbildning av hjärtvapnet, skilt från huvudskölden, betraktas som ett rikets höghetstecken. Hjärtvapnet, som under seklernas lopp haft ett skiftande innehåll allt efter den regerande konungens ätt, har visserligen alltsedan Karl Knutssons vapen framträtt som en del av stora riks-

¹ Riksheraldikern anförde till protokoll den 25 augusti 1933 fört vid överläggningar rörande vissa internationella spörsmål å det industriella rättsskyddets område följande: »Detta (folkungavapnet) kallades i dagligt tal, visserligen oegentligt, ofta Göta rikes vapen och användes under kunglig krona såsom en motsvarighet till lilla riksvapnet, även kallat Svea rikes vapen.»

vapnet, men det lär dock i och för sig böra betraktas såsom ett dynastivapen. Av denna anledning bör det, isolerat från stora riksvapnet, icke betraktas som ett rikets höghetstecken.

Vad angår den till riksvapnen hörande kungliga kronan kan den såsom inom heraldiken allmänt förekommande symbol för den kungliga makten knappast betecknas såsom en symbol för Sverige, såsom ett rikets höghetstecken, utan såsom ett kungligt värdighetstecken. Den omständigheten, att ett märke återgivande en kunglig krona i vissa fall kommer till användning som en statlig kontroll- eller garantibeteckning (jfr justeringskungörelsen den 22 juni 1934 3 kap. 19 §), kan enligt utredningsmannens mening icke — såsom från heraldiskt håll dock gjorts gällande — föranleda till annan tolkning av begreppet rikets höghetstecken/rikssymbol.¹

Här skall slutligen behandlas frågan i vad mån de s. k. *riksregalierna* (kronan, spiran, svärdet, äpplet och nyckeln) äro att anse som rikets höghetstecken. Det torde då till en början böra fastslås, att medan vapnet och flaggan, i vilken yttre gestaltning de än förekomma, alltid i sig äro vapnet och flaggan — svenska flaggan är således även om den förekommer såsom bild på en affisch föremål för skydd enligt 16 kap. 7 § brottsbalken — måste man, synes det utredningsmannen, i fråga om riksregalierna räkna med *dels* originalen och *dels* avbildningar av desamma. Men frågan uppställer sig då — tolkningen av begreppet rikets höghetstecken lämnad därhän — om en skymflig handling mot avbildningar, grafiska eller plastiska, av riksregalierna kan anses som en skymflig behandling av riksregalierna. Frågan synes böra besvaras nekande. Emellertid torde enligt utredningsmannens åsikt icke heller riksregalierna i original kunna anses som rikets höghetstecken utan i likhet med den kungliga kronan såsom symboliska, den kungliga makten sinnebildligande föremål.²

I detta sammanhang torde också böra erinras om det kungliga värdighetstecken, som, under medeltiden benämnt »Konungens märke», numera kallas *riksbaneret*. Ett flertal sådana finnes, det äldsta från 1594. Det senast (till Adolf Fredriks kröning 1751) förfärdigade och ännu använda riksbaneret förvaras i Riddarholmskyrkan. Det består av en blå, tvåflikad sidenduk beströdd med trekronorsvapnet och på mitten ett opersonligt riksvapen, d. v. s. utan hjärtsköld. Riksbaneret såsom sådant torde, i enlighet med vad nyss antytts, böra räknas till de kungamakten sinnebildligande symbolerna och alltså icke vara att hänföra till rikets höghetstecken. Däremot äro de i baneret ingående vapenbilderna själfvallet i och för sig rikets höghetstecken.

¹ Jfr Beckman—Holmberg—Hult—Strahl: Brottsbalken jämte förklaringar Del II (Stockholm 1965) s. 194, där annan åsikt uttalas.

² Torsten Lenk: Rikssymbolerna s. 213, synes ha en härifrån avvikande uppfattning. Han säger: »Den slutgiltiga installationen (av den nye Konungen) skedde (emellertid) genom att under en hög och värdig ceremoni ikläda Konungen rikssymbolerna. De förnämsta av dessa äro i Sverige krona, spira, svärd, äpple och nyckel, nämnda efter nuvarande rangordning.» Längre fram i sin framställning benämner Lenk de uppräknade föremålen »regalier».

Frågar man då vad utöver de i det föregående upptagna objekten vapnen, med därvid angivna begränsningar, och flaggan finnes av beskaffenhet att böra hållas såsom rikets höghetstecken, synes svaret bli att i varje fall för nuvarande tid några ytterligare rikets höghetstecken ej förekomma i vårt land. I utländsk doktrin nämnes, såsom av det föregående framgått, gränsmärken (»Grenzpfähle»). Någon motsvarighet härtill lär icke kunna påvisas i vårt land; våra »riksrösen» torde sålunda ej kunna anses skyddade av straffbudet i 16 kap. 7 § brottsbalken. I utländsk doktrin talas också om »Amtsschilder der Gerichte und Steuerbehörden» liksom om legations- och konsulattecken eller -skyltar. Uppenbarligen är det vad de senare angår föga aktuellt med lagföring inför svensk domstol för skymfande av svenskt höghetstecken i utlandet. Men begreppsbestämningen är av intresse, då ju begreppet höghetstecken även förekommer i stadgandet om straff för skymfande av utländsk makts höghetstecken. Det förefaller därvid som om den numera genom brottsbalkens formulering identiska brottsbeteckningen skymfande av (utländsk) rikssymbol ger en viss ledning. De svenska ambassad- och konsulatsskyltarna upptaga för närvarande lilla riksvapnet. Ett skymfande av en svensk ambassad- eller konsulatsskylt utgör då ett skymfande av Sveriges vapen. Ett skymfande av främmande stats ambassad- eller konsulatsskylt här i landet blir att bedöma i analogi härmed. Varje annan utformning av skylten än med vad som enligt svensk uppfattning utgör statens höghetstecken kommer då att beröva densamma straffskyddet för skymfande av rikssymbol, för såvitt icke bevisning förebringas om vad i vederbörande stat hålles för den statens höghetstecken.

När det sålunda måste konstateras, att något svenskt höghetstecken utöver flaggan och riksvapnen icke finnes, föreligger tydligtvis anledning att låta orden »eller annat rikets höghetstecken» i 16 kap. 7 § brottsbalken utgå. Utredningsmannen har dock icke ansett sig böra föreslå någon lagändring i denna riktning, då det synes önskvärt, att brottsbalken behålles i sitt nu antagna skick, såframt icke en ändring ter sig oundgängligen nödvändig. Så är dock knappast fallet i förevarande hänseende. Därtill kommer att det givetvis är tänkbart att framdeles kan tillskapas något rikets höghetstecken utanför kretsen av de i det föregående angivna. Hänsyn har vid detta överbäggande också tagits till det förhållandet, att vad angår utländsk makts höghetstecken någon ändring i 19 kap. 10 § brottsbalken icke kan ske, då den möjligheten alltid kan tänkas att i förekommande fall bevisning förebringas om förefintligheten av höghetstecken utöver den främmande maktens vapen och flagga.

Straffrättsligt skydd för FN-flaggan

Utredningsmannen finner anledning att i detta sammanhang något beröra frågan om icke det skydd mot skymfliga handlingar som tidigare enligt 8 kap. 8 § strafflagen och numera enligt 19 kap. 10 § brottsbalken tillkom-

mer främmande makts flagga eller vapen eller annat dess höghetstecken bör erhålla sin motsvarighet i avseende å Förenta Nationernas flagga. Visserligen lär icke Förenta Nationerna vara att jämställa med en suverän stat, men med den karaktär, som måste tilläggas FN-flaggan, ter det sig dock oegentligt att ett skymfande av densamma icke skulle kunna föranleda annan påföljd än det ansvar, som kan utkrävas under brottsrubriceringen för argelseväckande beteende.¹ Frågan har uppmärksamrats i prop. 1947: 306 med förslag till lag om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer samt lag om skydd för Förenta Nationernas namn och emblem. Efter att ha motiverat den förra lagens bestämmelser om immunitet och privilegier yttrade departementschefen följande:

I detta sammanhang vill jag erinra, att det förslag till lag om ändring i strafflagen, som för närvarande är föremål för granskning i lagrådet, innehåller en särskild straffbestämmelse om kränkande av främmande makt. I 8 kap. 10 § i förslaget stadgas nämligen straff för den som offentligen skymfar främmande makt eller dess regering, flagga eller vapen eller annat dess höghetstecken så ock för den som med våld, hot därom eller missfirmlig gärning förgriper sig mot främmande makts representant eller gör intrång i lokal som innehaves av främmande makts representation eller gör skada därå eller å egendom som där finnes. Vid den fortsatta behandlingen av nämnda förslag till lagändring synes böra övervägas om och i vad mån den återgivna bestämmelsen bör jämkas för att bli tillämplig jämväl till förmån för Förenta Nationerna och dess representanter.

I den i propositionen behandlade lagen om skydd för Förenta Nationernas emblem och namn (lag den 10 juli 1947 nr 512) stadgas, att Förenta Nationernas emblem eller namn, förkortning av namnet eller annat som därmed företer sådan likhet, att förväxling lätt kan äga rum, må icke utan medgivande av Förenta Nationernas generalsekreterare offentligen brukas som märke eller benämning. Genom denna lag har Förenta Nationernas emblem blivit föremål för motsvarande skydd, som i anslutning till Pariskonventionen 1883 tillagts statsflaggor och statsemblem genom numera lagen den 2 december 1960 om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.

Det i förenämnda proposition gjorda departementschefsuttalandet föranledde emellertid ingen lagstiftning i ämnet. Skälen för att ett straffrättsligt skydd beredes även FN-flaggan synas likväl så övertygande, att spørsmålet torde böra lösas genom erforderliga lagstiftningsåtgärder. Det måste sålunda framstå som en synnerligen stötande inkonsekvens att, om vid en internationell sammankomst med därav föranledd flaggning med de deltagande nationernas flaggor jämte FN-flaggan en skymflig handling begås mot denna flagga samtidigt med identiskt lika handlingar mot nationsflaggorna, skymfen mot FN-flaggan icke skulle kunna beivras jämlikt 19 kap. 10 § brottsbalken medan så skedde i avseende å skymfen mot nationsflaggorna. I lagtekniskt hänseende synes emellertid, enligt utredningsmannens förme-

¹ Jfr Beckman—Holmberg—Hult—Strahl: Brottsbalken jämte förklaringar Del II (Stockholm 1965) s. 322, där annan åsikt uttalas.

nande, icke lämpligt att i 19 kap. 10 § brottsbalken vidtages någon ändring i kompletterande riktning med hänsyn bl. a. till möjligheten att i framtiden ytterligare fall kunna tänkas uppkomma, där ett behov av straffrättsligt skydd för en internationell organisations emblem finnes vara för handen. En tillfredsställande lösning borde däremot kunna ernås om i en särskild lag upptages ett stadgande av innehåll, att vad i 19 kap. 10 § brottsbalken är stadgat om straff för skymfande av främmande makts vapen, flagga eller annat dess höghetstecken skall äga motsvarande tillämpning å Förenta Nationernas flagga eller emblem. Utredningsmannen har dock icke funnit sig böra framlägga formligt förslag i ämnet, då detta icke lär falla inom ramen för det honom lämnade utredningsuppdraget. Spörsmålet har dock funnits vara av den vikt, att det bort i detta sammanhang beröras.

IV Förteckning över svenska statseblem samt svenska officiella märken och stämplrar, som avses i Pariskonventionen den 20 mars 1883 för skydd av den industriella äganderätten m. m.

Lagen den 2 december 1960 om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar, som ersatt lag i samma ämne den 23 mars 1934, stadgar i 1 §, att i näringsverksamhet må ej utan vederbörligt tillstånd i varumärke eller annat kännetecken för varor eller tjänster användas statsvapen, statsflagga eller annat statseblem, statlig kontroll- eller garantibeteckning, annan beteckning, vilken såsom hänsyftande på svenska staten giver kännetecknet en officiell karaktär, eller svenskt kommunalt vapen. Statsvapen må icke heller på annat sätt än som kännetecken användas i näringsverksamhet utan vederbörligt tillstånd. Vad i 1 § stadgas gäller ock beteckning, som lätt kan förväxlas med sålunda skyddad beteckning. 2 § i lagen upptar straffbestämmelser. Enligt lagens 3 § stadgas slutligen, att Konungen äger meddela föreskrifter angående ordningen för att söka tillstånd som avses i lagen.

Varumärkeslagen den 2 december 1960 stadgar i 14 §, att varumärke ej må registreras, om i märket utan tillstånd intagits sådan statlig eller internationell beteckning eller sådant kommunalt vapen, som enligt lag eller författning icke må obehörigen brukas såsom varumärke, eller också något som lätt kan förväxlas därmed.

I detta sammanhang skall erinras om lagen den 10 juli 1947 om skydd för Förenta Nationernas emblem och namn. Enligt 1 § i denna lag må Förenta Nationernas emblem eller namn, förkortning av namnet eller annat som därmed företer sådan likhet, att förväxling lätt kan äga rum, icke utan medgivande av Förenta Nationernas generalsekreterare offentligen brukas såsom märke eller benämning. I lagens 2 § stadgas straff för den, som saluhåller vara, därå utan vederbörligt tillstånd anbragts märke eller benämning som avses i 1 §, eller i firma olovligen intager dylik benämning eller eljest bryter mot det i nämnda § stadgade förbudet.

Slutligen skall här anmärkas lagen den 26 maj 1961 om skydd för internationella atomenergiorganets emblem. Enligt lagens 1 § må internationella atomenergiorganets emblem eller vad som därmed företer sådan likhet, att förväxling lätt kan äga rum, icke utan medgivande av organets generaldirektör offentligen brukas som märke. Straff stadgas i 2 § för den som saluhåller vara, å vilken utan vederbörligt tillstånd anbragts märke som avses i 1 §, eller eljest bryter mot det i nämnda § stadgade förbudet.

Stadgandena i varumärkeslagen och lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar bygga i huvudsak på Pariskonventionen den 20 mars 1883 för skydd av den industriella äganderätten. I denna konvention — i dess för Sverige 1953 antagna lydelse från Londonöverenskommelsen 1934 — ha de fördragsslutande länderna överenskommit bl. a. att bereda visst skydd åt ländernas vapen, flaggor och andra statseblem samt av dessa länder antagna officiella kontroll- och garantimärken och -stämplar ävensom allt som ur heraldisk synpunkt utgör efterbildning härav. För tillämpningen av de härom meddelade bestämmelserna i konventionen ha de fördragsslutande länderna överenskommit att ömsesidigt tillstålla varandra en förteckning, upptagande de statseblem samt officiella märken och stämplor som de önska ställa under skydd av konventionen. Detta skydd skulle, utom i fråga om notoriskt kända statseblem, vara beroende av att en sådan förteckning överlämnats. Vissa förarbeten till en svensk förteckning ha utförts, men arbetet har icke kunnat slutföras främst på grund av att vissa frågor rörande rikets vapen visat sig vara omstridda.

Enligt Pariskonventionens nuvarande lydelse — enligt Lissabonöverenskommelsen 1958, till vilken vårt land ännu ej anslutit sig — är skyddet åt statseblem samt officiella märken och stämplor utformat på sådant sätt, att endast statsflaggor skola vara skyddade utan vidare. För övriga officiella beteckningar behöver skydd icke medges, med mindre en förteckning över dessa beteckningar upprättats och avlämnats. I Lissabon infördes i konventionen även bestämmelser om skydd för vissa internationella organs beteckningar.

Departementschefen anför i *direktiven*, att förevarande utredning även bör avse frågan om fastställande av sådan förteckning över svenska statseblem samt svenska officiella märken och stämplor, som avses i Pariskonventionen för skydd av den industriella äganderätten. I det förslag till förteckning, som därvid bör utarbetas, böra även anges de ändringar, som kunna komma att erfordras vid svensk anslutning till den i Lissabon år 1958 reviderade konventionstexten. Vid utredningen böra också övervägas de lagstiftningsåtgärder, som behövas för att i enlighet med den reviderade konventionen bereda skydd för vissa internationella organs beteckningar.

Såsom redan omnämnts, skulle det skydd Pariskonventionen avser att bereda vara beroende av att förteckning avlämnats utom i fråga om notoriskt kända statseblem. Pariskonventionens lydelse, sådan den reviderats i Lissabon 1958, innebär, att endast statsflaggor skola vara skyddade utan vidare.

I vårt land har tidigare ett ingående samarbete med grannlandsrepresentanter ägt rum för bestämmande av innehållet i de nordiska ländernas förteckningar. Förhandlingar ha sålunda hållits i Stockholm mellan, å ena sidan, patent- och varumärkesmyndigheterna i de nordiska länderna eller vissa av dem samt, å andra sidan, heraldiskt sakkunniga i ett eller flera av

dessa länder den 25 augusti 1933, den 28 augusti 1935 samt den 30 januari och den 1 februari 1936. Av för utredningsmannen tillgängliga handlingar framgår, att patent- och registreringsverket därvid vad angår statsvapnet funnit, att stora och lilla riksvapnet borde upptagas i förteckningen. Men medan ämbetsverket icke synes ha haft något att erinra mot att folkungavapnet upptages åtminstone såsom statseblem, hyste ämbetsverket betänkligheter mot att upptaga trekronorsbilden utan sköld såsom statseblem i annat fall än där kronorna voro ställda två över den tredje. Den »fria» uppställningen av kronorna hade under förhandlingarna gjorts gällande av riksheraldikerämbetet, som också i ett förslag till vapenbeskrivning slopat vapenlagens bestämmelser om kronornas inbördes placering.¹ Ett annat spörsmål, där patent- och registreringsverket intog en från heraldikernas avvikande ståndpunkt, gällde avbildningens förhållande till vapenbeskrivningen. Medan de senare, i enlighet med grundsatsen att ett vapen kan fixeras till sitt innehåll men icke till sin form, förmenade att avbildningarna endast kunde utgöra exempel på vapnets utformning, ansåg ämbetsverket, att även avbildningen skulle vara normerande.

Beträffande flaggan förelågo icke några skiljaktigheter. Man var sålunda ense om att i förteckningen borde upptagas den tretungade och den tvärskurna flaggan, däremot icke kungsflaggan.

Vidkommande andra statseblem erinrade patent- och registreringsverket om att uttrycket »statseblem», som infördes i den svenska lagstiftningen 1934, redan i det till grund liggande betänkandet angavs vara ganska obestämt till sitt innehåll. Ämbetsverket var, som nämnts, benäget att upptaga trekronorsbilden utan sköld men med kronorna i traditionell uppställning samt folkungavapnet såsom statseblem. Beträffande den kungliga kronan ansåg ämbetsverket att anledning ej förelåge att upptaga densamma som statseblem.

Utredningsmannen

Pariskonventionen i dess av Sverige senast antagna lydelse (jfr Sveriges överenskommelser med främmande makter 1953 nr 24) stadgar i art. 6 ter *första stycket*, att unionsländerna överenskomma att, när vederbörligt tillstånd icke lämnats, vägra eller förklara ogiltig registrering samt medelst lämpliga åtgärder ingripa mot användande såsom fabriks- eller handelsmärken eller delar därav av unionsländernas vapen, flaggor och andra statseblem, av dessa länder antagna officiella kontroll- och garantimärken och -stämplar ävensom allt, som ur heraldisk synpunkt utgör efterbildning där-

¹ Riksheraldikerns skrivelse den 6 mars 1942 till patent- och registreringsverket, med bilagor.

av. För tillämpningen av bestämmelsen överenskomma unionsländerna enligt *tredje stycket* att genom förmedling av internationella byrån i Bern¹ ömsesidigt tillstålla varandra förteckning över de statseblem samt officiella kontroll- och garantimärken och -stämplar, som de för närvarande eller framdeles önska att, helt och hållet eller inom vissa gränser, ställa under skydd enligt artikeln, ävensom alla senare ändringar i denna förteckning. Enligt *femte stycket* äga i fråga om notoriskt kända statseblem de i första stycket avsedda åtgärderna tillämpning endast å varumärken som registrerats efter den 6 november 1925. Enligt *sjätte stycket* äro i fråga om statseblem, som icke äro notoriskt kända, samt officiella märken och stämplars dessa bestämmelser icke tillämpliga å andra varumärken än sådana, som registrerats mer än två månader efter mottagandet av det i tredje stycket avsedda meddelandet.

Enligt konventionen sådan den lyder efter att ha reviderats i Lissabon 1958 skall underrättelse enligt det ovan återgivna tredje stycket icke erfordras i fråga om statsflaggor.

Skillnaden mellan de bägge lydelserna är, såvitt nu är i fråga, att enligt konventionen i dess för Sverige alltjämt gällande lydelse inträder skyddet, oberoende av lämnat meddelande, för alla notoriskt kända statseblem,² medan enligt den i Lissabon reviderade lydelsen skydd oberoende av lämnat meddelande gäller endast för statsflaggor. Uppenbarligen är textändringen såvitt angår statseblem ej av någon större praktisk betydelse, då det, med hänsyn till osäkerheten om vad som i ett unionsland må betraktas som notoriskt känt utländskt statseblem, otvivelaktigt är mest praktiskt att vid förteckningens upprättande hålla ett vart av det egna landets statseblem för att vara icke notoriskt känt i annat land.

Vid ett övervägande av vad förteckningen bör innehålla såvitt avser Sveriges statsvapen, flagga och andra statseblem bör till en början en jämförelse göras mellan konventionstextens ord »unionsländernas vapen, flaggor och andra statseblem» och brottsbalkens ord i 16 kap. 7 § »Sveriges flagga eller vapen eller annat rikets höghetstecken» och samma lagrumms brottsrubricering »skymfande av rikssymbol».

Utredningsmannen har i det föregående på där anförda grunder hävdad, att begreppen »rikets höghetstecken» och »rikssymbol» äro till sitt innehåll identiska och att för Sveriges del några andra rikets höghetstecken/riksymboler ej finnas än Sveriges vapen och flagga. Vad det stora riksvapnet beträffar har också i det föregående uttalats, att varken folkungavapnet eller hjärtvapnet äro, tagna för sig, att betrakta som rikets höghetstecken/riksymboler. Detsamma har även antagits beträffande den i riksvapnen

¹ Numera är internationella byrån förlagd till Genève.

² Jfr Stephen P. Ladas: *The International Protection of Industrial Property*, Cambridge 1930, s. 564 ff.

förekommande kungliga kronan och de som riksregalier betecknade föremålen.

I konventionstexten talas emellertid ej om höghetstecken utan om stats-
emblem. Det bör därför undersökas om termen statseblem innebär något
annat och mera än termen höghetstecken/rikssymbol.

Uttrycket »andra statseblem» har varit föremål för mycken ovisshet.
Termen förekommer i 1934 och 1960 års lagar om skydd för vapen och
vissa andra officiella beteckningar, vilka lagar tillkommit för att möjliggöra
Sveriges anslutning till Pariskonventionen. I motiven till 1934 års lag (SOU
1932: 32 s. 46) anföres, att i lagtexten upptagits uttrycket »andra statse-
blem» till efterföljd av konventionen, ehuru uttrycket är till sin innebörd
ganska obestämt. Uttrycket torde icke, enligt dessa motivuttalanden, vid
sidan av statsvapen och statsflaggor ha någon större betydelse. Vid Haag-
konferensen 1925 hade, enligt vad som framgår av motiven, från franskt
håll såsom exempel på »andra statseblem» anförts den frygiska mössan.
Även i motiven till 1960 års lag (SOU 1958: 10 s. 378) uttalas, att uttrycket
»andra statseblem» är till sin innebörd ganska obestämt. Det antages i
dessa motiv, att uttrycket, vid sidan av statsvapen och statsflagga, torde
omfatta bl. a. »kungliga kronor, d. v. s. slutna bygelkronor, samt vissa and-
ra beteckningar utan större betydelse i sammanhanget». Det erinras ånyo
om att den frygiska mössan anförts såsom franskt emblem. I motiven ut-
talas vidare, att andra kronor är kungliga, såsom furstliga, grevliga o. s. v.
icke äro föremål för skydd, dock att beteckningar innehållande tre kronor
i stor utsträckning falla under lagens bestämmelser på grund av dylik be-
tecknings likhet med lilla riksvapnet.

Med den ovisshet om innebörden av uttrycket »andra statseblem», som
efter vad de refererade motiven ge vid handen sålunda har gjort sig gäl-
lande, äro uppenbarligen de återgivna motivuttalandena icke ägnade att
omkullkasta utredningsmannens uppfattning, att för Sveriges del begrep-
pen rikets höghetstecken/rikssymbol och statseblem äro till sin innebörd
identiska. Det vore också svårförståeligt om samma inledande ord »vapen
och flagga» i brottsbalken och i konventionstexten skulle inordnas under i
ena fallet ett begrepp, höghetstecken/rikssymbol, med ett innehåll, och i
andra fallet ett annat begrepp, statseblem, med ett annat innehåll. Vad
som skyddas är i bägge fallen samma immateriella värden om än i förra fal-
let skyddet gäller mot skymfande åtgärder och i senare fallet fråga är om
skydd mot utnyttjande i varumärkessammanhang.

Med denna tolkning lär i förteckningen såsom statseblem böra uppta-
gas allenast vad som i det föregående angivits vara rikets höghetstecken.
Vad särskilt beträffar trekronorsbilden har i den heraldiska litteraturen
stundom talats om emblematisk användning av denna bild. En sådan em-
blematisk användning skulle, synes tanken vara, föreligga där de tre kro-

norna, antingen ställda två över en i enlighet med vapenlagens beskrivning eller anordnade utan hänsyn till vapenlagens föreskrift, förekomma utan sköld. Det har härvid såsom exempel åberopats de förut omnämnda jubileumsfrimärkena från 1947. Uttrycket emblematisk brukat i detta sammanhang synes dock något ovisst till sin innebörd. Ordet emblem torde väl i allmänhet beteckna ett märke, en symbol för ett rike, ett samfund, en person (vapen, föreningsmärke, namnchiffer). I de fall, där uttrycket fullständigats till ordet statseblem, är det i konsekvens härmed en stat som med emblemet sinnebildligas. Det kan då icke vara likgiltigt, att genom lag eller författning blivit bestämt hur statens symboler skola återges. Det torde vara oomtvistligt, att man icke äger mot lagens vapenbeskrivning placera t. ex. Karlavagnens stjärnbild annorstädes i ponte-corvo-vapnet än över den napoleonska örnen. Men lika litet äger man enligt utredningsmannens mening mot vapenbeskrivningen placera de i trekronorsbilden ingående kronorna annorledes än ställda två över den tredje. Om med frångående av givna författningsbestämmelser en vapenbilds beståndsdelar användas i helt godtyckliga sammanställningar kunna därför dessa sammanställningar icke hållas för statseblem med det straffrättsliga skydd för sådana som kan vara stadgat. Även om det må vara överensstämmande med det allmänna språkbruket att beteckna sådan användning av en vapenbilds beståndsdelar såsom emblematisk, måste dock den uppfattningen avvisas, att här är fråga om statseblem i lagens mening.

Vad officiella märken och stämplars angår, torde i förteckningen böra i överensstämmelse med vad som anförts i varumärkes- och firmautredningens betänkande med förslag till varumärkeslag (SOU 1958: 10 s. 379) upptagas de officiella runmärkena för smör, ägg och fläsk. Från Statens jordbruksnämnd har sålunda meddelats, att behov av skydd föreligger för det varumärke för fläsk, som i Storbritannien inregistrerats å svenska jordbruksdepartementet; jfr kungl. kung. den 1 april 1927 nr 74 med vissa bestämmelser angående anbringande av särskilt inregistrerat märke, s. k. runmärke, å fläsk. Enligt vad Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg meddelat föreligger jämväl behov av skydd dels för den i varumärket nr 80158 ingående runan med tillhörande figur, dels för det i varumärket nr 80608 ingående drakskeppet. Däremot synas stämplarna för arbeten av platina, guld och silver ej behöva upptagas, då trekronorsbilden, som är det karakteristiska för dessa beteckningar, åtnjuter skydd redan såsom vapen. Det har av den varumärkesrättslige experten ifrågasatts, att trekronorsbilden borde — oavsett det nu anförda — upptagas i förteckningen bland de officiella märkena och stämplarna. Utredningsmannen har dock ej funnit anledning härtill. Ej heller lär anledning föreligga att upptaga vissa andra kontrollmärken, som handhavas av statens organ eller av enskilda med stöd av statlig auktorisation, t. ex. det s. k. S-märket, varmed

viss elektrisk materiel, som godkänts av Svenska elektriska materielkontrollanstalten, må förses, ävensom den inom Sveriges standardiseringskommitté verksamma varudeklarationsnämndens s. k. D-märke.¹

Såsom framgår av det sagda kommer förteckningen att ha samma innehåll såväl om konventionstextens av Sverige antagna lydelse beaktas som vid svensk anslutning till Lissabontexten.

Vidkommande den i Lissabon reviderade konventionstexten, innebär denna vidare, såvitt nu är i fråga, att bestämmelserna om unionsländernas vapen, flaggor och andra emblem skola ha tillämpning på internationella mellanfolkliga organisationers vapen, flaggor och andra emblem, förkortningar eller benämningar. Såsom tidigare nämnts, finnes redan skydd tillförsäkrat vissa sådana organisationer. Man lär emellertid vid en utbyggnad av 1960 års lagstiftning i ämnet knappast kunna i lagtexten uppräknade de skyddade organisationerna. Detta skulle på grund av de redan existerande organisationernas talrikhet medföra en icke önskvärd vidlyftighet i lagtexten. Därtill kommer, att bildandet av nya sådana organisationer torde kunna förutses. Å andra sidan lär dock en uppräknade organisationerna icke kunna undvaras, då en prövning alltid torde bli erforderlig av om vederbörande organisation uppfyller villkoren för att få åtnjuta skydd såsom en internationell mellanfolklig organisation.

Det förordas därför, att i 1960 års lag upptagas de erforderliga huvudbestämmelserna och att i en kungörelse, vilken kan utan större omgång efter hand kompletteras, upptagas de beteckningar, som funnits böra åtnjuta skydd.

I enlighet härmed föreslås, att vid svensk anslutning till den i Lissabon 1958 reviderade konventionstexten *dels* i 1960 års lag införes en ny §, betecknad 1 a §, av innehåll — såsom bifogade förslag till lagtext utvisar — att vad i lagens 1 § är stadgat skall i fråga om de internationella mellanfolkliga organisationer, varom Konungen det förordnat, äga motsvarande tillämpning i avseende å organisationens vapen, flagga och annat dess emblem så ock benämning på organisationen eller förkortning för denna benämning, *dels* samtidigt en kungl. kungörelse utfärdas, av innehåll, att med stöd av den nu föreslagna 1 a § i 1960 års lag givits förordnande, som i samma § avses, beträffande i kungörelsen namngivna organisationer. I samband med denna kungörelse, vari intagas Förenta Nationernas och internationella atomenergiorganets beteckningar, böra de i det föregående nämnda lagarna av 1947 och 1961 om skydd för Förenta Nationernas emblem och namn resp. internationella atomenergiorganets emblem upphävas.

¹ Konventionstexten saknar motsvarighet till de kompletterande orden i 1960 års lag »annan beteckning, vilken såsom hänsyftande på svenska staten giver kännetecknet en officiell karaktär». Härunder skulle enligt ovan anförda betänkande falla »bl. a. domstolars och ämbetsverks sigill eller andra stämplars, de affärsdrivande verkens emblem, svenska ordnar samt mynt och penningsedlar ävensom ordet 'riks'». Inte av detta synes dock böra upptagas i förteckningen.

Speciell motivering

1) Förslaget till lag om rikets vapen

1 §.

I gällande lag användas i 1 § endast benämningarna stora vapnet och lilla vapnet. Då i lagens fortsättning de bägge riksvapnen omnämnas såsom stora riksvapnet och lilla riksvapnet, har denna benämning ansetts böra användas redan i 1 §.

2 §.

I *första stycket* har i anslutning till vedertagen heraldisk terminologi det i 2 § av gällande lag använda ordet »guldkors» ersatts med orden »kors av guld». Då inom heraldiken ordet »delad» i förening med ett antalsord (t. ex. tredelad) betyder, att fältet horisontellt delats så många gånger som antalsordet anger, varigenom således i det anförda exemplet erhålles fyra horisontella fält, har ordet »fyrdelad» utbytt mot ordet »kvadrerad», vilket senare ord såväl i heraldisk terminologi som i allmänt språkbruk tydligt anger vad som här åsyftas. Därjämte har redan i detta stycke angivits, att skölden täckes av en kunglig krona; i gällande lag återfinnes denna bestämning först i §:s femte stycke. Vapenbeskrivningen har icke ansetts böra belastas med en utförlig beskrivning av den kungliga kronan, då denna måste anses vara ett inom heraldiken vedertaget begrepp med givet innehåll. Det har således icke omnämnts, att det är en purpurfodrad, slutna krona av guld med fem synliga byglar och upptill försedd med en blå korsprydd glob.

För den ändring, som i *andra stycket* gjorts i förhållande till gällande lag genom införandet av formuleringen »av vågskuror bildade ginbalkar», har redogjorts i den allmänna motiveringen. Det har i fråga om detta stycke vidare ansetts önskvärt, att i anslutning till vapen efterbildningen i Svensk författningssamlings utgåva av gällande vapenlag (SFS 1908 nr 65) ange att folkungalejonet skall ha icke blott röd tunga utan även röda tänder och klor. Att därvid särskilt ange att tungan skall vara utsträckt torde däremot icke behövas. Uttrycket »gyllene lejon» har av samma skäl som nyss anförts i fråga om ordet »guldkors» utbytt mot orden »lejon av guld». Ordet »ställda» i beskrivningen av de tre kronornas inbördes placering har utgått av stilistiska skäl.

I *tredje stycket* har i stället för uttrycket »kluven i två fält» använts endast ordet »kluven» såsom heraldiskt likabetydande med det längre uttrycket. Av skäl som förut angivits har orden »bandvis tredelat i» utbytt mot

»styckat av». Övriga ändringar, förutom den i den allmänna motiveringen behandlade korrigeringen av beskrivningen av den napoleonska örnen, äro gjorda av stilistiska skäl.

Fjärde stycket upptar motsvarighet till 2 § femte stycket i gällande lag med undantag för föreskriften om den kungliga kronan, som i förslaget upptagits redan i första stycket. Med bägge ändringarna har eftersträfvats att upptaga beskrivningen av dessa detaljer i en mera följdriktig ordning än för närvarande.

Femte stycket motsvarar fjärde stycket i 2 § gällande lag. Här har i överensstämmelse med förenämnda vapen efterbildning angivits, att lejonens skola stå på ett postament av guld och att icke blott lejonens tungor utan även deras tänder och klor skola vara röda. Övriga ändringar torde icke kräva förklaring.

I sjätte stycket, motsvarande sjätte stycket av 2 § i gällande lag, har, likaledes i överensstämmelse med vapen efterbildningen, beskrivningen fullständigats så att den återger detaljerna i det s. k. heraldiska praktstycket d. v. s. vapentältet under kunglig krona. Uttrycket »vapentält», mot vars användning framställts anmärkning, har vid utredningsmannens överläggningar den heraldiska expertisen funnit vara ett med hänsyn till den föreliggande vapenutformningen fullt riktigt uttryck och har fördens skull icke utbytt mot det förordade uttrycket vapenmantel. I övrigt har företagits en ändring av redaktionell art.

Vad *sjunde stycket* angår har en sådan formulering valts, att därav klart framgår, i vilka kombinationer de icke obligatoriska detaljerna i stora riksvapnet må uteslutas. Antingen må sålunda utgå 1) vapentält, sköldhållare och ordensinsignier eller 2) vapentält och sköldhållare eller 3) enbart vapentältet. Vid ett begagnande av det sista alternativet kunna fall tänkas, där sköldhållarnas postament av estetiska skäl bör kunna utgå. Sista ledet i sjunde stycket medger därför en sådan utformning.

3 §.

För skälen till att bestämmelser upptagits som möjliggöra att även lilla riksvapnet skall kunna förses med sköldhållare har redogjorts i den allmänna motiveringen.

Den ordning, vari de icke obligatoriska detaljerna i lilla riksvapnet föreslagits skola kunna utgå, innebär en avvikelse från vad som föreslagits i 2 § sjunde stycket för stora riksvapnets del. Medan sålunda beträffande stora riksvapnet de lämnade föreskrifterna innebära att ordensinsignierna icke må enbart för sig uteslutas, har det däremot med hänsyn till lilla riksvapnets förmodade större användningsområde bedömts vara lämpligt att lämna möjlighet att utesluta ordensinsignierna ehuru sköldhållare komma till användning.

4 §.

För innehållet i denna § har redogjorts i den allmänna motiveringen.

5 §.

En följd av den föreslagna 4 § har blivit, att även straffbestämmelse för överträdelse av bestämmelserna om användningen av de båda riksvapnen måst intagas. Den föreslagna höjningen av bötesmaximum torde icke erfordra något förtydligande.

Övergångsbestämmelsen

Det synes rimligt, att där vid lagens ikraftträdande stora riksvapnet, i strid mot vad i 4 § är stadgat, förekommer såsom dekorativ utsmyckning av byggnad, men vapnet icke kan utan olägenhet avlägsnas, det sålunda anbragta vapnet skall få finnas kvar. Därvid har åsyftats exempelvis fall sådana som att i en fasad av natursten stora riksvapnet inhuggits i relief i fasadbeklädnaden. Men även om ett sådant vapen skulle kunna med relativt obetydliga kostnader avlägsnas, bör det likväl kunna få bli kvar, därest svårigheter skulle uppstå att på ett arkitektoniskt-estetiskt tillfredsställande sätt ersätta detsamma.

Någon motsvarighet till det i övergångsbestämmelsen till 1908 års lag förekommande undantagsstadgandet lär numera icke erfordras.

2) *Förslaget till lag om rikets flagga*

Ehuru innehållet i 1906 års flagglag skall till stora delar förbli gällande har, med hänsyn till bl. a. vidtagna redaktionella ändringar och omplaceringar av sålunda alltjämt gällande lagmaterial, det ansetts lämpligt att en ny flagglag utfärdas.

1 §.

Första stycket motsvarar helt första stycket i 1 § av 1906 års lag.

Med hänsyn till att formuleringen av andra stycket i 1 § av gällande lag knappast kan sägas vara fullt adekvat såvitt gäller den tretungade flaggan, har motsvarande stycke i lagförslaget erhållit en annan redaktionell utformning.

2 §.

Såsom inledningsbestämmelse har upptagits, att flaggan föres dels såsom tvärskuren och dels såsom tretungad. Härigenom har man velat betona att svenska flaggan är en, ehuru i två olika utföranden. § har i övrigt sin motsvarighet i 4 § i 1906 års lag. Innehållet är i denna del materiellt överens-

stämmande med gällande rätt. Den redaktionella ändring, som företagits, syftar, såsom redan nämnts, till att göra måttangivelserna lättlästare.

3 §.

Förevarande § motsvarar 3 § i 1906 års lag.

Första stycket återger i sak oändrat första stycket av § i dess gällande lydelse.

I andra stycket har den bestämmelse om likare, som finnes i gällande lag, på grund av det i den allmänna motiveringen föreslagna nya färgbestämningssförfarandet ersatts med därav föranledd ny bestämmelse.

4—7 §§.

Dessa §§ upptaga de bestämmelser om användningen av den tretungade och den tvärskurva flaggan, för vilka redogjorts i den allmänna motiveringen. Motsvarigheter i gällande lag återfinnas i 2 § och 5 § första stycket.

8—9 §§.

Dessa §§ motsvaras i gällande lag av 5 § andra och tredje styckena.

10 §.

I denna § har intagits den i den allmänna motiveringen föreslagna bestämmelsen, varigenom fastslås, att med flagga avses i lagen såväl flagga som fana och standar. Av bestämmelsen följer således, att icke heller å svensk fana eller svenskt standar må obehörigen anbringas märke, bokstav eller annat tecken och att svensk fana eller svenskt standar icke må hållas till salu om de föreskrivna proportionerna icke iakttagits eller om färgen uppenbarligen skiljer sig från vad som därutinnan blivit föreskrivet. Likaså komma för fanor och standar de givna reglerna om förande av tretungad duk att bli gällande.

3) *Förslaget till lag om ändring i lagen den 2 september 1960 (nr 646) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar*

2 §.

Den föreslagna ändringen i 2 § är en följdverkan av den föreslagna 1 a §. En övergångsbestämmelse, som reglerar förhållandet mellan, å ena sidan, tidigare lovligen brukade beteckningar och, å andra sidan, genom den föreslagna 1 a § skyddade benämningar, synes böra ha sin plats i den i sistnämnda § förutsedda kungörelsen.

4) *Förslaget till kungörelse angående allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning*

5) *Förslaget till kungörelse angående färgerna i rikets flagga*

Det hänvisas i fråga om dessa förslag till den allmänna motiveringen.

6) *Förslaget till förteckning över svenska statseblem samt officiella märken och stämplor*

Riksvapnen

Beskrivningen av riksvapnen ansluter sig i fråga om den svenska texten till beskrivningen i den föreslagna vapenlagen. Det förteckningen åtföljande bildmaterialet synes i fråga om stora riksvapnet kunna begränsas till endast en vapenefterbildning upptagande stora riksvapnet försett med alla de detaljer, som må kunna uteslutas. Beskrivningen av lilla riksvapnet har också ansetts böra beledsagas av endast en utföringsform, i detta fall dock utan de icke obligatoriska detaljerna. Det föreligger enligt utredningsmannen vä- gande skäl för att icke i vidare mån än nu angivits i bild åskådliggöra vap- nen. Frågan om det skydd, som ett upptagande i förteckningen förlänar vapnen, synes nämligen böra avgöras från andra utgångspunkter än frågan om det skydd, som genom registrering förlänas ett varumärke. Vapnet har ett visst innehåll, men utformningen kan bli skiftande utan att dock inne- hållet blir ett annat än beskrivningen anger. En vapenbild, som återger vapnet i enlighet med vapenbeskrivningen och som således ur heraldisk syn- punkt utgör en efterbildning, kränker således vapenskyddet, även om vapen- bilden skulle väsentligt avvika från den utformning som vapenefterbild- ningen fått i förteckningen. Ett varumärke åter är bundet vid den form, vari det återgivits vid registreringen eller i vilken det blivit inarbetat. Att då i förteckningen såsom vapenefterbildningar upptaga alla i vapenlagen medgivna variationer i utformningen skulle enligt utredningsmannens me- ning vara i viss mån ägnat att vilseleda och föranleda förbiseende av konven- tionstextens bestämmelse, att skyddet omfattar allt som ur heraldisk syn- punkt utgör efterbildning.

Flaggan

Beskrivningen har ansetts icke böra ordagrant ansluta sig till den föreslag- na flagglagens beskrivning. Sålunda ha varken färgnyanser eller propor- tionsangivelser återgivits, då ett sådant återgivande skulle kunna medföra, att intrång måhända skulle kunna anses föreligga endast i de fall då före-

skrivna färgnyanser och proportioner begagnats men icke då mer eller mindre betydande avvikelser förekomma. Endast bestämmelserna *att* flaggan är blå med gult kors, *att* korset skall vara vinkelrätt ställt mot flaggans kanter *och att* flaggan föres antingen tvärskuren eller tretungad ha upptagits. De till förteckningen fogade efterbildningarna böra däremot givetvis vara helt överensstämmande med lagens föreskrifter angående såväl färgnyanser som proportioner.

Beträffande förteckningens rubrik torde få erinras, att, därest Sverige anslutit sig till Lissabontexten när förteckningen överlämnas, böra orden »i London år 1934» och »à Londres en 1934» utbytas mot orden »i Lissabon år 1958» och »à Lissbonne en 1958».

Sammanfattning

Betänkanudet innehåller förslag till nya lagar om rikets vapen och flagga. Härtill ansluter sig förslag till kungörelse angående allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning och förslag till kungörelse angående färgerna i rikets flagga. Vidare framlägges det resultat, vartill utredningsmannen kommit vid en undersökning av begreppet rikets höghetstecken. Därjämte framlägges förslag till sådan förteckning över svenska statseblem samt officiella märken och stämplrar, som förutsättes i Pariskonventionen den 20 mars 1883 för skydd av den industriella äganderätten, och förslag till lag om ändring i lagen den 2 december 1960 om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar, vilken ändring är avsedd att möjliggöra Sveriges tillträdande till den i Lissabon den 31 oktober 1958 reviderade texten till nyssberörda konvention.

I lagen om rikets vapen har vapenbeskrivningen blivit föremål för ett flertal ändringar och tillägg. Den nuvarande vapenbeskrivningen har funnits otillfredsställande avfattad. Den i stora riksvapnets hjärtsköld förekommande örnen är icke den vanliga i vapen förekommande s. k. heraldiska örnen d. v. s. en stiliserad fågel med benen utsträckta snett nedåt-utåt och vingarna utbredda med spetsarna uppåt samt huvudet vänt åt (heraldisk) höger, utan här är fråga om en s. k. napoleonsk örn, som framställes mera naturalistiskt med sänkta vingar, huvudet åt (heraldisk) vänster och med ett blixtnippe i sina klor. Det är att märka, att enligt den första propositionen till vapenlag (1907: 17) skulle örnen vara försedd med »en åska av guld». Denna bestämmelse uteslöts dock ur 1908 års proposition i ämnet med följande motivering: »Örnens åska i hjärtvapnet har ej ansetts behöva särskilt omnämnas, då den i alla händelser är ett oundgängligt attribut till den napoleonska örnen och uttrycket befunnits föga begripligt för andra än heraldiskt skolade personer.» Beskrivningen av hjärtsköldens ponte-corvo-vapen har därför i förslaget kompletterats till tydliggörande av att här är fråga om en napoleonsk örn. I övrigt har utredningsmannen kompletterat vapenbeskrivningen med utgående från den lagtexten i Svensk författningsamling (S.F.S. 1908 nr 65) åtföljande vapen efterbildningen, varjämte åtskilliga termer av heraldisk natur ändrats till bättre överensstämmelse med heraldiskt språkbruk.

I vapenlagen ha vidare upptagits bestämmelser om riksvapnens användning såväl i vad avser den statliga sektorn som i vad avser enskilda. Det har föreslagits, förutom att stora och lilla riksvapnet skall få användas av Konungen och medlemmar av konungahuset, att stora riksvapnet i övrigt

skall få användas endast av statsdepartementen, riksdagen, högsta domstolen, regeringsrätten och Sveriges beskickningar samt, på sätt Konungen i kommandoväg bestämmer, inom krigsmakten. Lilla riksvapnet skall få användas av andra statliga myndigheter och institutioner. Därvid må myndigheten eller institutionen till vapnet foga ett dess verksamhet symboliserande emblem. Enligt förslaget skall Konungen äga meddela närmare föreskrifter rörande omfattningen av den avsedda användningen av riksvapnen inom den statliga sektorn. Enskildas offentliga användning av riksvapnen har gjorts beroende av särskilt tillstånd. Blott det undantaget från tillståndstvånget har gjorts, att för tillfällig dekorativ utsmyckning vid högtids- eller festtillfällen inom konungahuset eller nationen få vapnen fritt begagnas.

Då fall kunna tänkas förekomma, där vid lagens ikraftträdande finnas vapen som ingå som dekorativ utsmyckning av byggnad, har i övergångsbestämmelsen stadgats, att sådant vapen må bestå även om dess användning strider mot de föreslagna reglerna, om vapnet icke utan olägenhet kan avlägsnas.

Vad angår lagstiftningen om rikets flagga har den tretungade flaggan föreskrivits skola i viss utsträckning komma till användning inom den statliga sektorn även utanför krigsmaktens område. Utredningsmannen, som ansett att full klarhet icke vunnits i frågan huruvida den tretungade flaggan är att betrakta som uteslutande en örlogsflagga, har funnit goda skäl tala för en sålunda vidgad användning av denna flaggtyp. I enlighet härmed har föreslagits, att den tretungade flaggan skall föras av statsdepartementen, riksdagen, högsta domstolen, regeringsrätten och Sveriges beskickningar.

I betraktande av de skiftande förhållandena inom de olika försvarsgrenarna har det ansetts lämpligt att utbyta de gällande bestämmelserna om den tretungade flaggans användande inom krigsmakten — vilka även i och för sig numera äro föråldrade — mot en allmän bestämmelse, att inom krigsmakten den tretungade flaggan skall föras såsom örlogsflagga på sätt Konungen i kommandoväg bestämmer.

Jämte det att bestämmelser, i huvudsaklig överensstämmelse med dem i gällande lag, också meddelats om den tretungade flaggans förande av Konungen och medlem av konungahuset, har stadgats att i övrigt skall flaggas med tvärskuren flagga.

Det har funnits påkallat, att för tydlighets vinnande i flagglagen infoga en bestämmelse varav framgår, att med flagga avses jämväl fana och standar.

Då det ansetts, att den nu gällande ordningen för bestämmande av flaggans färger genom likare, förvarade hos vissa myndigheter, icke motsvarar nutida krav på en objektiv bestämning av de föreskrivna färgnyanserna ljust mellanblå och guldgul, har föreslagits, att 1908 års kungörelse angående likare å mönsterfärger för rikets flagga skall upphöra att gälla. I stället har,

efter av Statens provningsanstalt verkställa undersökningar omfattande såväl likare som annat befintligt flaggmateriel, dessa färgnyanser funnits kunna uttryckas i vissa siffervärden och dessa värden upptagits i ett förslag till ny kungörelse angående färgerna i rikets flagga. Tillika har i kungörelsen föreskrivits, att tillverkare och försäljare av flaggor skola äga att insända prov på flaggduksmateriel till provningsanstalten för kontroll att de i det insända materialet förekommande nyanserna äro i enlighet med de föreskrivna värdena. Tillverkare och försäljare skola också äga att hos provningsanstalten utbekomma prov å färger hållande dessa värden.

I ett förslag till kungörelse angående allmänna flaggdagar och annan officiell flaggning har den officiella flaggningen i vårt land blivit föremål för reglering. Huvudbestämmelsen är att å svenska staten här i riket tillhöriga eller av svenska staten disponerade byggnader, inrymmande statliga myndigheter och institutioner, så ock vid svenska beskickningar och lönade konsulat skall på allmänna flaggdagar sådan svensk flagga vara hissad, som av myndigheten eller institutionen må begagnas. De allmänna flaggdagarna föreslås skola vara Nyårsdagen, den 28 januari (Kronprinsens namnsdag), Påskdagen, den 30 april (Kronprinsens födelsedag), den 1 maj, Pingstdagen, den 6 juni (Konungens namnsdag samt Svenska flaggans dag), den 11 november (Konungens födelsedag), Juldagen samt dag för val i hela riket till riksdagens andra kammare. Såsom framgår av denna uppräknig ha av de för närvarande i almanackan såsom allmänna flaggdagar angivna dagarna uteslutits midsommardagen, den 6 november och den 10 december (Nobeldagen). Nyttillkommen är dag, då val i hela riket till riksdagens andra kammare förrättas. Däremot har utredningsmannen icke ansett sig kunna förorda, att, såsom blivit hemställt, dag för kommunala val eller de övriga nordiska ländernas nationaldagar eller FN-dagen upptagas såsom allmänna flaggdagar.

Vidare ha givits bestämmelser, enligt vilka en hela landet omfattande officiell flaggning skall, där sådan finnes påkallad, kunna äga rum även på andra än de nyss anförda, återkommande dagarna. Om sådan flaggning skall beslutas av Konungen eller myndighet Konungen förordnat. Officiell flaggning inom viss ort skall också kunna ifrågakomma där en sådan flaggning finnes påkallad. Bestämmanderätten skall härvid tillkomma i Stockholm Konungen eller myndighet Konungen förordnat och eljest vederbörande länschef. Slutligen har, i enlighet med nuvarande praxis, vederbörande verkschef tillagts befogenhet att beordra flaggning å ämbetsverkets byggnad på dag som för ämbetsverket är av särskild betydelse.

Önskemålet att riksdagen skall ansluta sig till vad sålunda föreslagits har fått uttryck i en särskild §, vari uttalas, att riksdagen lærer jämväl flagga å sina byggnader i enlighet med det förut sagda.

I anledning av framställda önskemål ha också i kungörelsen upptagits bestämmelser om tiderna för flaggans hissande och nedhalande.

Den i anslutning till Pariskonventionen för skydd av den industriella äganderätten uppgjorda förteckningen upptar som statseblem allenast stora och lilla riksvapnet samt den tretungade och den tvärskurna flaggan. De i förteckningen upptagna beskrivningarna av vapen och flagga ha försetts med fransk parallelltext. Av officiella märken och stämplar ha allenast vissa varumärken för smör, ägg och fläsk ansetts böra upptagas.

Pariskonventionen reviderades i Lissabon 1958. Härvid intogs i konventionen en föreskrift, att bestämmelserna i konventionen om unionsländernas vapen, flaggor och andra emblem skola ha tillämpning å internationella, mellanfolkliga organisationers vapen, flaggor och andra emblem, förkortningar eller benämningar. För att möjliggöra en anslutning från Sveriges sida till den nya konventionstexten har i 1960 års lag om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar såsom 1 a § intagits bestämmelse, att vad i 1 § samma lag är stadgat skall i fråga om de internationella, mellanfolkliga organisationer, varom Konungen det förordnat, äga motsvarande tillämpning i avseende å organisationens vapen, flagga och annat dess emblem så ock benämning på organisationen eller förkortning för denna benämning. Det förutsättes, att i en samtidig kungörelse upptagas de beteckningar, som funnits böra åtnjuta skydd, och att i samband med denna kungörelse, vari böra intagas Förenta Nationernas och internationella atomenergiorganets beteckningar, lagarna av 1947 och 1961 om skydd för Förenta Nationernas emblem och namn resp. internationella atomenergiorganets emblem upphävas.

Ett särskilt avsnitt av betänkandet har ägnats begreppet rikets höghetsstecken, vars utredande riksdagen begärt i anslutning till viss ändring i den då gällande strafflagens 9 kap. 5 §. Utredningsmannen har därvid uttalat, att andra svenska höghetsstecken än rikets vapen och flagga icke finnas. I detta avsnitt har också berörts frågan om straffrättsligt skydd för FN-flaggan.

Litteraturförteckning

- Nils Beckman—Carl Holmberg
—Bengt Hult—Ivar Strahl: Brottsbalken jämte förklaringar. Del II (Stockholm 1965)
- Arvid Berghman: Dynastien Bernadottes vapen och det gamla riksvapnet. (Skrifter utgivna av riksheraldikerämbetet I, Stockholm 1944)
- Rudolf Cederström: De svenska riksregalierna och kungliga värdighetstecknen. (Stockholm 1942)
- Ernst Holmberg: Gamla freds- och handelstraktater och Medelhavsexpeditioner. (Vår Flotta 1914)
- Stephen P. Ladas: The International Protection of Industrial Property. (Cambridge 1930)
- Torsten Lenk: Rikssymbolerna. (Historiska bilder. Studier kring vårt lands minnen i livrustkammaren och andra samlingar, Del I, Stockholm 1948)
- Torsten Lenk: Flaggan, landets symbol. (Historiska bilder, Del II, Stockholm 1949)
- Uno Lindgren: Heraldik i svenska författningar. (Skrifter utgivna av Fahlbeckska stiftelsen XXXVII, Lund 1951)
- Alvar Nelson: Rätt och ära. Studier i svensk straffrätt. (Almqvist & Wicksell, Uppsala 1950)
- Nils Ludvig Rasmusson: Rikets vapen. En översikt. (Uppsats i katalog till utställningen Rikets vapen och flagga, Stockholm 1960)
- Mats Rehnberg: Den 6 juni — ett halvsekelminne. (Ord och Bild 1943)
- C. G. U. Scheffer: Det heraldiska skyddet och Stockholms vapenbild. (Berättelse över museinämndens verksamhet 1957, Bih. nr 43 år 1958)
- C. G. U. Scheffer: Tre kronorsvapnet och våra medeltida städers vapen och sigill. (Svenska Stadsförbundets Tidsskrift nr 9, 1964)
- C. G. U. Scheffer: Heraldisk spegel. (Stockholm 1964)
- Heribert Seitz: Blixtknippet. Ett bidrag till studiet av äldre svensk arméemblemantik. (Svenska vapenhistoriska sällskapets skrifter, Nya serien IV, Stockholm 1955)
- Heribert Seitz: De tre kronorna. Det svenska riksvapnet i sitt europeiska sammanhang. (P. A. Norstedt & Söner, Stockholm 1961)
- Heribert Seitz: Svenska Flaggan. (Uppsats i 1963 års almanacka)

Gunnar Sundberg:

Till frågan om hjärtskölden på 1870-talets svenska mynt. (Särtryck ur Nordisk numismatisk årsskrift 1963, Lund 1964)

Svante Svärdström:

Sveriges flagga. (Uppsats i katalog till utställningen Rikets vapen och flagga, Stockholm 1960)

Edvard Thermanius:

Rikets vapen och flagga. (i Studier tillägnade Fredrik Lagerroth, Skrifter utgivna av Fahlbeckska stiftelsen XXXVI, Lund 1950)

Färgbestämning av svenska flaggor och flagglikare¹

Historik. (1, 2) I tredje paragrafen av nu gällande lag om rikets flagga (av år 1906) stadgas att »färgen å flaggans sidofält skall vara ljus mellanblå och å korset guld-gul». För att ge en konkret bild av dessa färgangivelser stadgas i samma paragraf även att »likare å mönsterfärger skall tillhandahållas å de ställen, Konungen bestämmer». Dessa likare (gula och blåa) är utförda i bomull och ylle. De blev färdigställda år 1908. I kunglig kungörelse av samma år anges var och hur likarna skall förvaras samt hur färgningen skall utföras.

Önskar man avgöra om en flagga har riktiga eller felaktiga färger skall man enligt författningen uppenbarligen göra en visuell jämförelse mellan den aktuella flaggan och någon lämplig likare. Flaggans färger är då godtagbara om man vid jämförelsen finner att avvikelserna mellan flaggans och likarnas färger ej är alltför stora.

Det här skisserade förfarandet har den fördelen att det kan genomföras utan användande av komplicerade mättekniska utrustningar. Nackdelarna är dock betydande. Eftersom likarna endast avser att åskådliggöra de riktiga färgerna och alltså ej de största acceptabla avvikelserna från de riktiga färgerna, blir de subjektiva bedömningarna i många fall starkt beroende av de bedömande individerna och de yttre omständigheterna vid bedömningstillfället. Vidare förefinnes risk för att likarnas färger ändras med tiden, något som ofta kan vara svårt att avgöra. Visserligen har man i författningen angivit förfarandet vid 1908 års färgning. Härigenom borde nya likare, identiska med de ursprungliga, kunna tillverkas vid behov. Det har dock tyvärr visat sig, att de angivna uppgifterna är alltför knapphändiga för att en nytillverkning skall kunna göras i dag med ett entydigt resultat.

Färgmätning. (3) Även om en färglikare eller ett färgprov är av stor betydelse för åskådliggörandet av en färg, är den, vilket framgår av det ovan anförda, inte lika väl lämpad för objektiv bestämning av en färg. För detta ändamål finns det emellertid numera en av CIE (Commission Internationale de l'Éclairage) rekommenderad metod (6). Denna baseras på objektiva mätningar av vissa fysikaliska egenskaper hos det färgade materialet. Utgående från dessa mätningar kan man beräkna tre stycken tal, trikromatiska mätetal, vilka kan användas för att karakterisera den aktuella färgen. Det är exempelvis detta CIE-system som numera används för definition av färgerna i färgatlasen enligt DIN.

Utan att närmare gå in på de olika metoder som finns för att bestämma de trikromatiska mätetalen skall här kortfattat redogöras för CIE-systemets princip.

Som bekant kan ett stort antal färger framställas genom att blanda olika proportioner av vissa grund- eller primärfärger. Som exempel kan man nämna tidningarnas trefärgstryck. Även färgtelevision grundar sig på blandning av tre färger (rött, grönt och blått).

Även CIE-systemet är baserat på additiv blandning av tre stycken primärfärger. Det är dock ej fråga om blandning av färg i betydelsen färgämnen eller pigment (som tex vid blandning av målarfärger) utan i stället blandning av tre sk färgstimuli, dvs ljusstrålning med specificerad spektral sammansättning.

¹ Vid utredningen fogade tabeller och diagram ha här uteslutits.

CIE-systemets primärfärger (stimuli) är så utformade, att man genom additiv blandning av olika proportioner av dessa skall kunna erhålla likhet med vilken annan färg (stimuli) som helst, vilket ej är möjligt med tex ett pigmentblandningssystem. Man kan därför som »mått» på en färg ange de mängder av CIE:s primärstimuli som skall blandas för att ge likhet med denna färg. Det är dessa mängder som benämnes de trikromatiska mätetalen.

Som försök att beskriva hur dessa mätetal kan erhållas, lämnas följande redogörelse:

Det mänskliga ögat reagerar för elektromagnetisk strålning inom ett visst våglängdsområde (380—780 nm). Härvid uppfattar ögat den kortvågiga strålningen som blå och den långvågiga som röd. Ögat är känsligast för strålning av våglängden 550 nm, vilken uppfattas som grön strålning. För strålning av kortare våglängd än 380 nm (ultraviolet) och längre än 780 nm (infraröd) är ögat helt okänsligt.

Eftersom ögat således reagerar olika för ljusstrålning av olika våglängd kan man använda våglängdsberoendet hos strålningen från ett föremål för att bestämma dettas färg.

En färgbestämning tillgår därför så, att strålningens våglängdsberoende (spektralfunktion) mäts. Genom ett speciellt beräkningsförfarande erhåller man ur denna spektralfunktion de tre trikromatiska mätetalen, vilka i det följande betecknas med X, Y och Z. Härvid anger X i stort sett hur mycket rött, Y hur mycket grönt och Z hur mycket blått färgen innehåller. Man har emellertid gjort ytterligare en förenkling. Man anger inte de absoluta färgmängderna X, Y och Z för att karakterisera denna färgblandning, utan man nöjer sig med de relativa *andelarna* i blandningen vilka är definierade genom sambandet

$$x = \frac{X}{X + Y + Z} \text{ för den röda andelen}$$

$$y = \frac{Y}{X + Y + Z} \text{ » » gröna »}$$

$$z = \frac{Z}{X + Y + Z} \text{ » » blåa »}$$

x, y och z är här nu delar av en helhet och $x + y + z = 1$ som man lätt kan övertyga sig om. Det räcker därför att ange endast 2 andelar, vanligtvis x och y, eftersom den tredje, z, är given genom sambandet $z = 1 - x - y$. En mycket viktigare konsekvens av detta är emellertid att det är möjligt att placera alla färger i ett 2-dimensionellt koordinatsystem. Det vid denna normeringsprocess borttappade absolutvärdet brukar tillgodoses genom angivelsen av talvärdet Y som vid reflekterande prover även anger den s k luminansen (4), dvs den mängd ljus ögat uppfattar att provet återkastar i förhållande till en ideellt återkastande vit yta (ofta materialiserad genom magnesiumoxid).

Som bekant uppfattas färger olika vid olika belysningar. För att åstadkomma standardiserade förhållanden har CIE rekommenderat vissa standardljuskällor. Samtliga här redovisade resultat hänför sig till den s k standardljuskällan C, vilken motsvarar dagsljusbelysning.

Uppläggning och resultat av provningsanstaltens undersökning. För närvarande definieras, som ovan nämnts, flaggans färger av uttrycken »ljus mellanblå» resp. »guldgul» samt av ett antal gula och blå likare i ylle och bomull. Den här redovi-

sade undersökningen avser främst att vara ett underlag för en mer preciserad definition än den lagtexten utgör av de färger som enligt författningen skall gälla för svenska flaggan. Det har för detta ändamål synt naturligt att göra en inmätning i CIE-systemet av de i landet befintliga likarna. För att få en uppfattning om spridningen i färg hos flaggor som allmänt används numera har ävenledes ett urval dylika blivit inmätta. Vid valet av dessa flaggor har hänsyn tagits till de material som huvudsakligen används i dag.

Även ett ljusbeständighetsprov har utförts på vissa flaggor och likare för att ge någon information om vilka risker som föreligger att färgändringar genom ljusets inflytande skall äga rum.

För varje färg och varje typ av material har minst ett prov uppmätts spektrofotometriskt (absolutbestämning). Dessa mätningar har utförts i en Zeiss spektrofotometer typ PMQ II med dubbelmonokromator MM 12. Som referens för 100 % remission har använts magnesiumoxid, pressad till tabletter.

Övriga prover har uppmätts i en trefilterkolorimeter, typ Colormaster, i relation till de spektrofotometriskt uppmätta proverna (differensmätning).

Vid mätningarna i såväl spektrofotometern som kolorimetern har provet (enligt CIE-rekommendation) belysts i 45° vinkel mot normalen och parallellt med tygets fiberstruktur. Provet har betraktats i normalens riktning.

I några fall har dessutom spektrofotometrisk bestämning utförts i diffus belysning och betraktning i normalens riktning.

Resultaten återfinnes i tabell I—IV samt i diagram I—III.

I diagram II och III, som är förstoringar av den blå resp. gula delen av diagram I, har samtliga uppmätta prover markerats. De i dessa diagram inritade ellipserna är de sk perceptibilitetsellipserna enligt Mac Adam (5). Dessa representerar ungefär de färgskillnader som måste föreligga för att kunna upptäckas av det mänskliga ögat.

Det kan i detta sammanhang nämnas att reproducerbarheten (definierad som standardavvikelse för enskild mätning) i koordinaterna är ungefär 0,002. Reproducerbarheten i luminansfaktorn är ungefär 5 % för de blå proverna och 1 % för de gula proverna.

Av resultaten framgår det att ylle- och bomullslikarnas färger skiljer sig signifikant. Detta kan även tydligt iakttagas vid visuell bedömning. Däremot är ylle- resp. bomullslikarna inbördes tämligen lika. Den spridning i mätresultat, som erhållits, kan till en del bero på de statistiska variationer som mätosäkerheten ger. I några enstaka fall kan man visuellt skönja smärre färgskillnader. Huruvida orsakerna till dessa färgskillnader är olika användningsfrekvens, olika förvaringsatmosfär, ursprungliga olikheter eller något annat kan ej avgöras.

Det är ej osannolikt att vissa smärre och något varierande förändringar i likarnas färger kan ha ägt rum sedan år 1908, även om likarna har förvarats synnerligen väl skyddade och ej varit särskilt flitigt använda. En ljusbeständighetsundersökning enligt SIS 650013 har nämligen givit vid handen att båda yllelikarna och den gula bomullslikaren endast hade ljushärdighet tre i en åttagradig skala, i vilken åtta representerar den bästa ljushärdigheten. Den blå bomullslikaren hade ljushärdighet 5. Motsvarande värden för ett urval av i marknaden tillgängliga flaggor av olika material och fabrikat var 6 till 8 för de blå färgerna och 2 till 7 för de gula färgerna.

Vid den aktuella undersökningen, varvid proverna placerats på 30 cm avstånd från en 6 kW xenonlampa gällde följande samband mellan ljushärdighet och belysningstid:

Ljushärdighet:	2	3	4	5	6	7	8
Belysningstid (tim.):	2	4	8	15	30	60	160

Som jämförelse kan nämnas att en i Sverige varudeklarerad flagga minst skall ha ljushårdigheten 6 för att få beteckningen mycket god färgbeständighet mot solljus (VDN 3009).

Resultaten av mätningarna på nytillverkade flaggor visar, att dessa i allmänhet skiljer sig signifikant från likarna. Speciellt markant är detta ifråga om de gula färgerna, där flaggorna nästan genomgående har en dragning åt grönt i jämförelse med likarna.

Förslag till rekommendation. Som ovan nämnts har undersökningen tyvärr visat att flagglikarnas färgbeständighet ej varit den bästa tänkbara. Det är därför möjligt, att likarna förändrats något sedan de tillverkades 1908. Man kan därför ej med bestämdhet avgöra hur man avsåg att flaggans färger skulle se ut när lagen skrevs. Trots detta bör de tillgängliga likarna vara den säkraste grunden för ett dylikt avgörande. På grund härav samt på basis av resultaten från undersökningen föreslås följande tre alternativ för definition av flaggans färger:

Alt. I. Hänsyn tages endast till bomullslikarnas färger, varvid följande definition föreslås:

Färgerna i rikets flagga skola vara av sådan nyans, att vid belysning med standardljuskälla C med en infallsvinkel mot ytan av 45° och observation vinkelrätt mot den belysta ytan följande luminansfaktorer Y och kromaticitetskoordinater x och y jämlikt det kolorimetriska standardreferenssystemet enligt CIE 1931, erhålles, nämligen

$$\begin{array}{lll} \text{för den blå färgen:} & Y = 7,5 & x = 0,202 \quad y = 0,207 \\ \text{för den gula färgen:} & Y = 45,9 & x = 0,459 \quad y = 0,452 \end{array}$$

Det förutsättes härvid, att värdet av Y för magnesiumoxid är 100.

Alt. II. Hänsyn tages endast till yllelikarnas färger, varvid analogt föreslås följande definition:

Färgerna i rikets flagga skola vara av sådan nyans, att vid belysning med standardljuskälla C med en infallsvinkel mot ytan av 45° och observation vinkelrätt mot den belysta ytan följande luminansfaktorer Y och kromaticitetskoordinater x och y jämlikt det kolorimetriska standardreferenssystemet enligt CIE 1931 erhålles, nämligen

$$\begin{array}{lll} \text{för den blå färgen:} & Y = 9,4 & x = 0,198 \quad y = 0,206 \\ \text{för den gula färgen:} & Y = 42,3 & x = 0,468 \quad y = 0,455 \end{array}$$

Det förutsättes härvid, att värdet av Y för magnesiumoxid är 100.

Alt. III. Medelvärdet av bomulls- och yllelikarnas färger väljes, varvid analogt med alt. I följande definition föreslås:

Färgerna i rikets flagga skola vara av sådan nyans, att vid belysning med standardljuskälla C med en infallsvinkel mot ytan av 45° och observation vinkelrätt mot den belysta ytan följande luminansfaktorer Y och kromaticitetskoordinater x och y jämlikt det kolorimetriska standardreferenssystemet enligt CIE 1931 erhålles, nämligen

$$\begin{array}{lll} \text{för den blå färgen:} & Y = 8,5 & x = 0,200 \quad y = 0,207 \\ \text{för den gula färgen:} & Y = 44,1 & x = 0,464 \quad y = 0,453 \end{array}$$

Det förutsättes härvid, att värdet av Y för magnesiumoxid är 100.

Av de ovanstående alternativen bör prioritet ges åt det tredje.

Till ledning för eventuellt ställningstagande till frågan om storleken av de toleransområden som bör tillåtas kring de nominella värdena göres här några allmänna påpekanden.

För att man ur mätteknisk synpunkt någorlunda säkert skall kunna avgöra om en färg ligger inom eller utom toleransområdet, bör detta vara minst av storleksordningen fem gånger reproducibiliteten. Detta innebär att om alternativ III väljes följande toleranser minst bör tillåtas:

För den blå färgen:	Y = 8,5	± 2,0
	x = 0,200	± 0,010
	y = 0,207	± 0,010
För den gula färgen:	Y = 44,1	± 2,0
	x = 0,464	± 0,010
	y = 0,453	± 0,010

Det är även väsentligt, att toleranserna är så stora, att det ej blir alltför dyrbart att tillverka flaggor som ligger inom dessa gränser. Ur denna synpunkt samt med stöd av resultaten från undersökningen av flaggurvalet synes det ovan givna toleransområdet för kromaticitetskoordinaterna böra ökas med 50 %. Dessutom synes luminansfaktorn för den gula färgen böra tillåtas variera avsevärt mer än vad som ovan angivits.

Vilka toleranser som kan accepteras utan att en flagga vid visuell bedömning ser otillfredsställande ut bör undersökas av speciellt utvalda bedömare.

Vad som här sagts om toleransgränser avser ej att utgöra något försök till rekommendation, utan endast diskussionsvis anförda synpunkter, varvid hänsyn tagits i första hand till mätosäkerheten.

Stockholm den 4 mars 1965

STATENS PROVNINGSANSTALT

Avdelning C

R. Ohlson

S. Brodd

Referenser:

- (1) SFS N:r 119 (1908).
- (2) Kungl. Maj:ts nådiga proposition N:o 115 (1906).
- (3) Wright, The Measurement of Colour.
- (4) Vocabulaire International de l'Éclairage, Publ. CIE — 1.1. — (1957).
- (5) Mac Adam; J. Opt. Soc. Am., 32, 1942, sid. 247.
- (6) Tonnquist; Tekn. Tidskrift 1965, H1 sid. 3.

LAG**om rikets vapen;**

given Stockholms slott den 15 maj 1908.

1 §.

Rikets vapen äro två, stora vapnet och lilla vapnet.

2 §.

Stora riksvapnet består av en genom ett utböjt guldkors fyrdelad sköld med hjärtsköld.

Huvudsköldens fyra fält äro blå, första och fjärde fälten med tre kronor av guld, två ställda över den tredje, samt andra och tredje fälten med tre ginbalksvis gående strömmar av silver, belagda med ett krönt gyllene lejon med röd utsträckt tunga.

Hjärtskölden är kluven i två fält. Första fältet är bandvis tredelat i blått, silver och rött med en däröver ställd vase av guld. Andra fältet är blått med en i silvervatten stående bro i tre spann med två krenelerade torn av silver. Över bron sitter en gyllene örn, och i fältets översta del synes karlavagnens stjärnbild av guld.

Sköldhållare äro två tillbakaseende lejon av guld med kluvna svansar och röda utsträckta tungor. Lejonen krönas med kunglig krona.

Skölden täckes av en kunglig krona, och kring densamma hänga serafimerordens insignier.

Hela vapnet omgives av ett vapentält under kunglig krona.

Stora riksvapnet må brukas även utan sköldhållare, ordensinsignier eller vapentält.

3 §.

Lilla riksvapnet utgöres av en blå sköld med tre kronor av guld, ställda två över den tredje. Skölden är täckt av en kunglig krona och omgiven av serafimerordens insignier. Vapnet må dock brukas även utan dessa insignier.

4 §.

Brukar någon offentligen vapen eller märke, som utgör efterbildning av stora eller lilla riksvapnet, sådana desamma blivit i 2 och 3 §§ här ovan beskrivna, men i väsentliga delar skiljer sig från det efterbildade, böte från och med 10 till och med 100 kronor. Samma lag vare, där någon till salu håller vapen eller märke, som nu sagts.

5 §.

Böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1909; dock att vad i 4 § är stadgat icke skall tillämpas i avseende å dessförinnan registrerat varumärke, så länge skydd därför åtnjutes.

L A G

angående rikets flagga;

given Stockholms slott den 22 juni 1906.

1 §.

Svenska flaggan är blå med gult kors.

Korset skall dela flaggan i fyra rätvinkliga, lika höga fält.

2 §.

Flaggan skall vara tvärskuren, utom då den användes såsom örlogsflagga, i vilket fall den skall vara tretungad.

Örlogsflagga skall föras

- a) å flottans fartyg, båtar och byggnader;
- b) å rikets fästningar;
- c) å härens kasernbyggnader, läger och övningsplatser, så ock å hären tillhörande fartyg och båtar, när de föras av militär befälhavare; och
- d) å byggnad, som i sin helhet är upplåten till stab, truppförband eller militär utbildningsskola.

3 §.

Färgen å flaggans sidofält skall vara ljusst mellanblå och å korset guldgul.

Likare å mönsterfärger skall tillhandahållas å de ställen, Konungen bestämmer.

4 §.

Å tvärskuren flagga skall flaggans hela längd förhålla sig till dess höjd som 16 till 10; å fälten skall längden förhålla sig till höjden; för de inre fälten som 5 till 4 och för de yttre som 9 till 4.

Å tretungad flagga skall flaggans hela längd med tungor vara dubbelt så stor som höjden; de yttre fälten skola, tungorna oräknade, vara lika stora som de inre fälten; fältens längd skall förhålla sig till höjden som 5 till 4. Tungorna skola vara lika långa; ej må de yttre tungornas ytterkanter bilda vinkel med flaggans över- eller underkant.

Korsets bredd skall vara hälften så stor som fältens höjd.

5 §.

Hans Maj:t Konungen och med Hans tillstånd medlem av konungahuset må föra tretungad flagga, med eller utan rikets vapen å vitt fält i korsets mitt, så ock använda sådant tecken i den tvärskurna flaggan.

Enligt bestämmelser, som Konungen i kommandoväg meddelar, må i tretungad flagga, för utmärkande av befäl, föras visst tecken, anbragt i det övre inre fältet.

I övrigt får ej flagga förses med märken, bokstäver eller andra tecken.

6 §.

Den, som brukar tretungad flagga, där sådan icke må föras, eller använder flagga, därå obehörigen anbragts märke, bokstav eller annat tecken, eller till salu håller flagga, vilken till färgen uppenbarligen skiljer sig från vad i 3 § föreskrives

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1966

1. La Coopération internordique

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Lagberedningen. 1. Utsökningsrätt IV. [7] 2. Utsökningsrätt V. [38]
Hyreslagstiftningssakkunniga. 1. Ny Hyreslagstiftning. [14] 2. Undersökning angående hyressplittningen. [15]
Arbetspromemorier i författningsfrågan. [17]
Decentralisering av naturalisationsärenden m. m. [20]
1963 års markvärdekommitté. 1. Markfrågan I. [23] 2. Markfrågan II. Bilagor. [24]
Atomansvarighet III. [29]
Vägfraktavtalet I. [36]
Offentlighetskommittén. 1. Offentlighet och sekretess. [60] 2. Offentlighet och sekretess. Bilagor. [61] Utkommer senare.
Rikets vapen och flagga. [62]

Utrikesdepartementet

Internationellt fredsforskningsinstitut i Sverige. [5]

Försvarsdepartementet

Tygförvaltningens centrala organisation. [11]
1965 års försvarsutredning. 1. Strategi i väst och öst. [18] 2. Svensk säkerhetspolitik. [56]
Skeppsholmens framtida användning. [27]
Militärsjukvården. [35]
Militärtandvården. [58]

Socialdepartementet

Förenklad statsbidragsgivning till hälso- och sjukvården. [6]
Omsorger om psykiskt utvecklingshämmande. [9]
Läkemedelsförmänen. [28]
Kommunerna och ungdomen. [32]
De statliga undervisningssjukhusens organisation. [37]
Vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever. [43]
Aktiv åldringsvård och handikappvård. [45]
Smittskyddslagstiftning. [50]
Yrkesskadeförsäkring. [54]

Kommunikationsdepartementet

Friluftslivet i Sverige. Del III. Anläggningar för det rörliga friluftslivet m. m. [33]
Luftfartsverkets ekonomi och organisation. [34]
Fordonskombinationer. [41] Utkommer senare.

Finansdepartementet

1965 års långtidsutredning 1. Svensk ekonomi 1966—1970. [1] 2. Export och import 1966—1970. Bilaga 1. [2] 3. Tillgången på arbetskraft 1960—1980. Bilaga 2. [8] 4. Handelns arbetskrafts- och investeringsbehov fram till 1970. Bilaga 3. [10] 5. Utvecklingstendenser inom undervisning, hälso- och sjukvård samt socialvård 1966—1970. Bilaga 6. [13] 6. Framtidsperspektiv för svensk industri 1965—1980. Bilaga 4. [51] 7. Remissyttranden över 1965 års långtidsutrednings huvudrapport. [59]
Ny myntserie. [4]
Ny folkbokföringsförordning m. m. [16]
Statliga betänkanden 1961—1965. [19]
Oljebranschen. [21]
Konsumtionskrediter i Sverige. [42]
Värdesäkring av trafikklvräntor. [53]

Ecklesiastikdepartementet

Yrkesutbildningen. [3]
Arbetspsykologisk verksamhet. [40]
1962 års ungdomsutredning. III. 1. Ungdomens för- enings- och fritidsliv. [47]
Skolgång borta och hemma. [56]

Jordbruksdepartementet

Renbetesmarkerna. [12]
Bostadsarrende m. m. [26]
1960 års jordbruksutredning. 1. Den framtida jordbrukspolitiken. A. [30] 2. Den framtida jordbrukspolitiken. B [31]
Jaktstadgan m. m. [46]
Lantbruksnämndernas nya organisation m. m. [49]
Skoglig forskning. [52]

Handelsdepartementet

Ellagstiftningsutredningen. 1. Lagstiftning mot radiostörrningar. [22] 2. Lagstiftning om elektriska anläggningar. [39]
Sällskapsresor. [25]
Prissamverkan och konkurrens. [48]

Inrikesdepartementet

Bostadspolitik kreditstöd. [44]

Civildepartementet

Centralt statligt personalutbildningsorgan. [57]

17 FEB 1967